SAUNAMÄE KALME JA KULTUSKOHT

Kaevamiste aruanne 2012-2014

Põlluküla (endine Tõnija küla), Saaremaa vald, Saaremaa

end. Valjala kihelkond

23.07.- 10.08.2012, 22.07.-10.08.2013 ja

Koostaja: Marika Mägi, PhD

Tallinna Ülikool, TÜHI, Ajaloo, arheoloogia ja kunstiajaloo keskus

Kopenhaagen-Tallinn 2014

täiendatud 2020

Sisukord

Arheoloogilise uuringu põhiandmed……4

1. Asukoht kultuurmaastikul…….……6

2. Metodoloogia……..……..…..……9

3. Esimene kiht ……..……11
   3.1. Kaevandi N-ots……..14
   3.2. Kaevandi S-osa ja lohk……..…...15

4. Teine kiht …….…..…15
   4.1. Lohk……..…17
   4.2. Kaevandi SO-serv……...…...19
   4.3. II kiht kaevandi NW-veerandikus……19
   4.4. II kiht kaevandi NO-veerandikus……....20
   4.5. Lohk kaevandi NO-piiril……22

5. Kolmas kiht…….…...23
   5.1. Postikoht nr. 1……23
   5.2. Oletatav postikoht nr. 2……..24
   5.3. Oletatav postikoht nr. 3……....24
   5.4. Oletatav postikoht nr. 4……24
   5.5. Oletatav postikoht nr. 5……25
   5.6. Kaevandi SW-veerandik, lohust väljapoole jääv ala……..…..25
   5.7. Rohkete luude, söe ja põlenud kividega laik 4-5/d-e, suurte raudkivide vahel……....26
   5.8. Lohk……....27
   5.9. Paene vöönd oletuslike postikohtade 2 ja 3 vahel……....28
   5.10. Postikoht nr. 6……...28
   5.11. Kaevandi SO-serv……....29
   5.12. Ruudud a-b kaevandi S-servas……..…30
   5.13. Kaevandi keskosa……..…..…30
   5.14. Kõrgem kividest rida resp kaar kaevandi keskosas……...…31
   5.15. Võimalik matusekoht kaevandi W-osa keskel……..31
   5.16. Võimalik matusekoht kaevandi N-osa keskel……...32
   5.17. NO-lohk……..…..33

6. Neljas kiht……..33
   6.1. Kaevandi SW-veerandik……..*34*
   6.2. Kaevandi S-poolmiku keskosa……...*35*
   6.3. Kaevandi SO-veerandik……...*35*
   6.4. Müürialuse väljapuhastamine kaevandi NW-osas……...*36*
   6.5. Kaevandi N-poolmiku keskosa……...*36*
   6.6. Raudkivide kiht ruutudes 4-6/h-i (j)……....*37*
   6.7. Ruudud 4-9/j-k……...*37*

6.8. Kaevandi keskosa……..38
6.9. Struktuuri sissepääs SO-küljel……39
6.10. Kaevandi O-osa……39
6.11. Kaevandi NO-sektor……..……...40
6.12. Tuleaseme koht ruutudes 10/j-k……41

7. Viies kiht…….……...42
7.1. Luustik kaevandi keskel kõrgeimas osas…….…...42
7.2. Ruudud 5-6/g-h……...44

8. Kokkuvõte……45

Lisa 1. Leiunimekiri ……..……48

Lisa 2. Luuleidude nimekiri…….. ……65

Lisa 3. Mullaproovid……..…….81

Lisa 4. Fototahvlid……..…82

Lisa 5. Joonised ja plaanid (originaaljoonised asuvad TLÜ

Arheoloogia teaduskogu arhiivis)…….……254

Lisa 6. Radiosüsiniku proovide tulemused…….260

Lisa 7. Saunamäe luustiku määrang (Raili Allmäe)……..……267

Arheoloogilise uuringu põhiandmed

		Loa/teatise number: Luba nr. 10332 ja 12234
Mälestise / uuringu objekti nimetus:	**Saunamäe kalme- ja kultuskoht**	Registrinumber: 12751
Aadress (mälestise / uuringu objekti asukoht): Saaremaa vald, Põlluküla, Kummi kinnistu (85801:002:0445)		
Koordinaadid (olenevalt objektist kas uuringuala keskpunkt, uuringuala nurgapunktid, pikemate trasside puhul otsapunktid): Vt. Maa-ameti kaardiserverist kultuurimälestised. XY: 6475152.93, 436862.45		

Kaevamised Saunamäel toimusid kolmel järjestikusel suvel 2012-14 ning viidi läbi TLÜ seminarkaevamistena. Kuna tegemist oli kivstruktuuriga, mille jälgimine alati raskendatud, avati korraga kogu kaevandi ala, mida kaevati tunnetuslike kihtidena. Selgus, et ala oli ümbritsenud massiivsetest raudkividest ringmüür, kiviademe umbes keskel olnud lohk oli aga olnud seal ilmselt juba algusest peale. Kivimüüri lagunenud osast kaevandi läänekülgelt saadi rohkesti c. 6.-10. sajandisse dateeritavat keraamikat ja loomaluid. Vastu müüri sisekülge avastatik a üks kiviringkalmet meenutav matusekoht arvatavalt viikingiaja esimesest poolest. Rauaaaja teise poole kivistruktuuri vahelt tuli kõikjalt perioodile seloomulikku keraamikat ning ka loomaluud dateerusid samasse perioodi. Üksikud laialipillutatud inimluud, seevastu, osutusid eelrooma rauaaegseiks.
Eelviikingi- ja viikingiaegse struktuuri alt tuli välja madal väiksematest paekividest kääbas, mille suured raudkivid. Raudkivide umbes keskel, paelatakate all, aljandus 20-30-aastase mehe skelett, mis dateerus nooremasse pronksiaega.
Koht interpreteeriti kui pronksiaegne kalme, mis ca 1500 aastat hiljem oli võetud kasutusele kultuskohana – ümbritsetud kivimüüriga, milles selgelt markeeritud sissepääsud ja tõenäolised postiaugud. Selle kasutusjärguga on seotud rohkearvulised keraamikakillud eriti piki müüride sisekülgi ning loomaluud. MIngil ajal oli struktuuri sisse toodud ka üks põletusmatus. Koht jäeti maha ilmselt aasta 1000 ümbruses. Lähimad seni teada olevad paralleelid Saunamäe kultuskohale asuvad Kesk-Rootsis.

Tehtud/tellitud analüüsid ja dateeringud		Välitööde juhataja ja asutus: Marika Mägi (Tallinna ülikool)
[x] ^{14}C [ ] dendro	Segamini inimluud: 776-420 eKr 750-403 eKr	*Toimumisaeg:* *23.07.- 10.08.2012* *22.07.-10.08.2013*

☐luu ☐ muu	Loomaluud: 474-646 AD Anatoomilises korras luustik: 1005-836 eKr	*20.-30. 07. 2014*
		Tööde tellija: *Tallinna ülikooli probleemuuringud*
		Kaevandi või uuritud ala pindala: *169 m²+9,5 m2 M. Hurti kaevand*
		Leiud (peanumber): Tallinna ülikool AI 7129

Selle aruande juurde kuuluvad:

1. Mihkel Hurti aruanne ühe osa Saunamäe muistise kaevamisest 2014. aastal (kaevamiste juhendamise praktika)

Kuupäev	Allkiri
20. jaanuar 2015/ 5. veebruar 2020	M. Mägi /*allkirjastatud digitaalselt*/

Kaevamised Tõnija Saunamäel, praeguse administratiivse jaotuse järgi Põllu küla, Valjala vald, Saaremaa toimusid 23.07.- 10.08.2012, 22.07.-10.08.2013 ja 22.-30. 07. 2014. Kaevamisi juhatas Marika Mägi, assistendina toimisid Krista Karro ja Riina Riiel. Kaevajad olid enamasti TLÜ ja TÜ üliõpilased. Leide säilitatakse TLÜ Ajaloo Instituudis peanumbri all AI 7129.

1. Asukoht kultuurmaastikul

Saunamäe muistis paikneb Põllukülas Saaremaa idaosa keskel, end. Valjala kihelkonna idaosas, Tõnija ja Rõõsa külade vahel. Põllu külast Tuulingumäe tarandkalme ja Tuulingumäe talu vahelt kulgeb külavahetee lõuna suunas; liikudes piki seda teed lõuna poole jääb Saunamäe teeristist 45 m kaugusele paremat kätt teed. Muistis paikneb Kummi talu maadel, katastrinumber 85801:002:0445. Kohe kalme kõrval kaguküljel on Kummi talu valgetest tellistest abihoone.

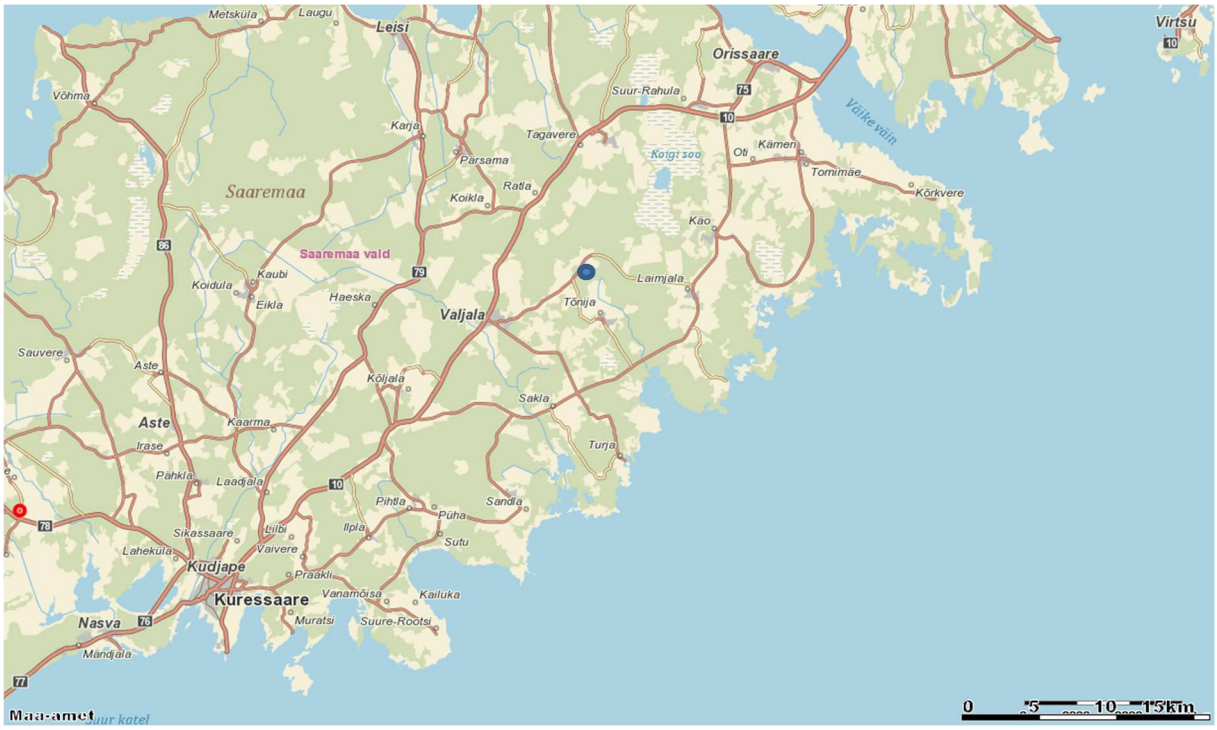

Joonis 1. Saunamäe ja Tuulingumäe kompleksi asukoht Saaremaal.

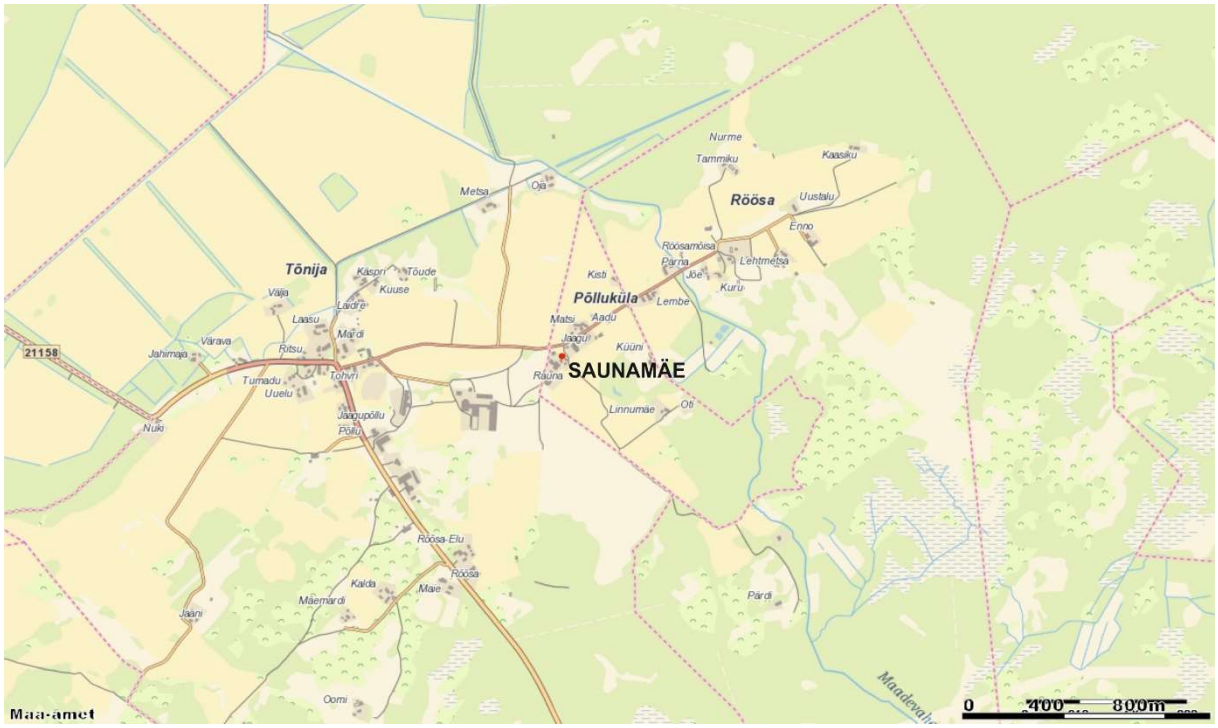

Joonis 2. Saunamäe asukoht.

Muistis paikes Tõnija Tuulingumäe kalmetest ja kultuskohast koosnevast kompleksist üksnes 20 m edela pool ning seda võib tegelikult lugeda samasse kompleksi kuuluvaks. Nimetus Saunamägi oli mõnede kohalike vanemate inimeste teateil olnud nimetatud kivise kõrgendiku kohta varem kasutusel, mistõttu otsustasime kasutada seda muistise nimena. Siin tekkis mõningane nimeline vastuolu Tõnija Tuulingumäe kalmega. 1990. aastatel, mil Tuulingumäe kalmet kaevati, kuulus see nimelt administratiivselt Tõnija küla alla, hiljem aga eraldati Tõnijast Põlluküla, mille praegusel territooriumil paiknevad nii Tuulingumägi kui ka Saunamägi. Seega peaks praeguse administratiivse jaotuse järgi kasutama nimetusi Põlluküla Tuulingumägi ja Põlluküla Saunamägi. Kuna erialases kirjanduses on aga praeguseks juba juurdunud nimetus Tõnija Tuulingumägi, on otstarbekas kasutada ka siinse objekti kohta pigem nimetust Tõnija Saunamägi.

Praegused Tõnija küla, Põlluküla ja Rõõsa küla kuuluvad teatud mõttes kokku, olles ühendatud samade põllumassiividega. Mingeid looduslikke piire külade vahel pole. Vanad põllumaad ulatuvad Tuulingumäe-Saunamäe kompleksist kirde ja kagu suunas. Põllud jäävad praeguse seisuga ka põhja poole nimetatud muistiseid, kuid seal peaks olema tegu mõnisada aasat tagasi kuivendatud aladega (Mägi & Mägi 2002, eriti joon. 5). Põlluküla on külana üsna hilise tekkega; 1873. aasta kaardil seda veel ei eksisteeri (EAA F. 3724, I. 5, D. 2492).

Tuulingumäe ja Saunamäe moodustavad osa muististe vööndist, mis paiknevad piki kõrgemat ala ühelt poolt omaaegse liigniiske ala ja teiselt poolt põllumaade piiril. Need on enamasti ilmselt kivikalmed, kuigi pole võimatu, et osad kujutavad endast sarnast kalme ja kultuskoha kombinatsiooni, nagu Tuulingumäe ja Saunamäe. Uus, ilmselt samuti põhiosas rauaaja teise poolde dateeriv muistis, Kummi kalme, avastati vaid 15. m Saunamäest edela suunas ning teine sarnane tee ääres veel kümnekonna m kaugusel. Saunamäest loodesse madalale pikergusele seljandikule jääb terve rida kivikalmeid ning lõuna poole terve kivikalmete väli, nn Hiiepõllud (joon. 3). Võib oletada, et kalmete vöönd markeerib eelkõige hilisema Rõõsa mõisaga seotud asustusüksust; praegune Tõnija küla asub põllumaade ja soo piiril ning on ilmselt hilisema tekkega. Võib seega oletada, et Tuulingumäele ja Saunamäele matnud või neid kultuskohti haldavad inimesed elasid kusagil hilisema Rõõsa mõisa lähikonnas ca 500 m kaugusel.

Joonis 3. Tõnija ja Põlluküla vahelised kivikalmed.

Foto 1.. Droonifoto Saunamäest ja seda ümbritsevatest muiststest.

2. Metodoloogia

Juba enne kaevama asumist oli Saunamäe arvel kalmena, kuna selle kivikiht meenutas kalmet ning prooviaukudest oli mitmel puhul leitud rauaaja teise poole siledapinnalist keraamikat ja luukilde. Enne kaevama asumist oletasimegi keskmise rauaaja kivikalmet, võimalikku surnumaja. Kaevamiste käigus selgus, et tegemist oli küll varem teadaolevatest erineva struktuuriga, kuid mitte hoonega.

Mördiga sidumata kivikonstruktsioonide kaevamine on alati keeruline ülesanne, eriti kui on tegemisr raudkividega, mis on ümmarguse kujuga ja võuvad oma kohalt varisedes veereda mitmeid meetreid eemale. Varasem kogemus (Lepna surnumaja) on näidanud, et selliste eeldatavate konstruktsioonide puhul on kõige otstarbekam lahendus avada korraga kogu eeldatav muistis – vastasel juhul ei suudeta jälgida kivide varisemiseelseid asukohti või saada adekvaatset üldpilti. Seega avasime juba esimesel aastal kogu eeldatava kultuurkihiga ala, ligi 170 m^2.

Kaevati struktuuripõhiste korristena, , püüdes eemaldada ühes kihis samalaadsed või arvatavalt sama konstruktsioonijärgu juurde kuuluvad kihid. See muutus töö võrdlemisi

ajamahukaks. Saunamäel eraldati lõppkokkuvõttes viis kihti, mis kõik registreeriti, fotografeeriti, mõõdistati ja kirjeldati. Mõneti erandiks oli üksnes pealmine, mättaaalune kiht, kus mitte mingisuguseid struktuure ei tuvastatud – ala oli lihtsalt ühtlaselt kaetud väiksematest paekividest klibuga. Võrreldes seda kihti teiste samalaadsetega Skandinaavias, võib praeguseks oletada, et tegu oli koha tahtliku „pitseerimise“ või kinnikatmisega. See kiht pildistati ruutude kaupa, kuid seda ei hakatud joonistama.
Struktuuripõhised kihid ei olnud igal pool sama paksusega ning mõned neist ei katnud kogu kaevandi ala. V kiht oli looduslik pinnas, mida samuti üksnes pildistati.
Kõik kivikihid puhastati välja kellude ja pintslitega. Kogu kaevandist saadud muld sõeluti läbi. Leiud ja luud mõõdeti sisse kahest eri punktist ning kanti hiljem plaanile. Elektroonilisi mõõdistusaparaate ei kasutatud, sest neid polnud võimalk meie kasutusse saada. Nii leidude kui ka luude puhul registreeriti alati ka kõrgus, mis mõõdeti sisse nivelliiriga. Kivid, mis kohati olid kergesti liikuvad ja eri kõrgustega tingisid siiski selle, et leidude päris täpne kõrgus võib veidi varieeruda. Peamiselt kividest koosnev kiht muutis võimatuks või väga raskesti rakendatavaks ka profiilipeenarde rajamise, mistõttu nende rajamisest üldse loobuti.

Objekt tikutati N-S-suunaliselt, ruutude nimetused on numbrid vasakult paremale (X-telg) ja tähestiku tähed alt üles (Y-telg). Avasime kivilademe peaaegu kogu ulatuses, välja arvatud struktuurist vahetult N ja S suunas jätkuvad ca 3 m laiused kõrgemad vööndid. S-osas oli selline vöönd alguses kaetud ehitusmaterjalidega, mille alla oli ilmselt kuhjatud veel hilisemat materjali. N-poolne kõrgem vöönd ulatus välja Tuulingumäe ja Saunamäe vahelise väikese teeni ning selle N-serva peale oli kuhjatud mulda vm materjali.
Hiljem avasime tegelikult mõlemad nimetatud alad. N-poolsemas osas viis kaevamised läbi Mihkel Hurt, vt eraldi aruanne.
Kivistruktuuri W-küljele on otse künka veeru peale istutatud viis kuuske ja elupuu (puudest N-poolseim). Otseselt kivilade puude alla siiski ei ulatunud. Kivistruktuuri SO- ja O-küljel, vahetult künkast väljapool, paikneb majandushoone (laut?). Ka siin tundub siiski, et struktuuri hoone ehitusega lõhutud ei ole.
Künka NO-serval ja NO-sektoris künka peal kasvas kirsipuuvõsa, mille lõikasime maha. Künka NO-serva ja tee vahel kasvab suur kuusk, mille juured osaliselt ulatusid äärmise kivilademe peale.

Juba enne kaevama asumist olid künka äärtes pea kõikjal näha suured raudkivid. Künka lagi oli suhteliselt tasane, kuid vanemate kohalike inimeste (nt. Evi Sirkel) jutu järgi oli künka lael kunagi olnud lohk.

3. Esimene kiht (fotod 2-197, neist 2-161 kihi fotod ruutude kaupa)

Juba kamarakihi mahavõtmisel selgus, et nimetatud lohk oli suhteliselt hiljuti, võib-olla mõnikümmend aastat tagasi, täidetud ehitusprahiga, peamiselt tellistega. Kõik see täidis visati ära sisuliselt juba enne I kihi väljapuhastamisele asumist.

Mujal paljandus I kihis juba suhteliselt puutumatu kivilade, kus hilisemad esemed olid harvad ning neid leidus peamiselt kivilademe äärealadel. Puudusid ka jäljed sellest, et kivilademele oleks hilisemal ajal kive peale lükatud või visatud, niipalju kui seda võimalik on öelda. I kihi kivid näisid seega kuuluvat juba struktuuri juurde.

Enamuses osas koosnes I kiht ca 10-15 cm läbimööduga paekividest lademest; kivide hulgas oli nii paeplaadikesi kui ka ümarama kujuga kive. Kiht ei meenutanud sillutist, aga sarnanes Tuulingumäe kaevamistel paljandunud mättaalusele kivilademele. Kuna kiht tundus niivõrd homogeenne, ei tundunud olevat otstarbekas seda joonistada, seetõttu piirdusime vaid detailse pildistamisega ning kõrguste mõõdistamisega.

Ruutudes 6/n, eriti tiku 6/n ümbruses sai alguse suurte raudkivide rida, mis NO-SW-suunaliselt kulges kuni ruudu 3/j W-küljel oleva raudkivini otse kuuse kõrval. Siin raudkivide juures laskus maapind märgatavalt.

Raudkividest väljapoole jäi väikestest raudkividest peaaegu horisontaalne lade, tõenäoliselt äärevare. Üle raudkivide oli valgunud eelpoolkirjeldatud paekivide kiht. Ruudu 5/m S-osast näis paekivide kihi alune raudkivide vöönd jooksvat kuni tiku 7/k NW-küljeni. Paekiht kattis seda raudkivide rida, olles seega pealmine.

Ruudu 6/j N-servas paljandusid tugevasti põlenud raudkivid ning väiksemaid põlenud raudkive paelademe sees leidus ka neist S-pool. Ruudu 6/n SO-nurgas oli näha ka raudkivi, mille üle ulatus paelade. N-suunas lõppes paekiht I kihis ruuduga 6/n. Ruutudes 3-6/h-k oligi I kihis näha üksnes paekiht, mis neis ruutudes paiknes ka veidi kõrgemal.

Ruudu 4/g NW-nurga ja keskosa võttis enda alla suur raudkivi paekihi all. Sellest W-suunas maapind alanes järsult. Ruutudes 5-6/d-g oli paekiht kohati segunenud rd-kividega, mis stratigraafiliselt olid allpool. Ka maapind oli neis ruutudes veidi madalam.

Ruutudes 4-5/d oli jällegi tegu suurte ääreraudkividega, mille üle paiknes nimetatud paekiht. Ruudus 4/b kivid puudusid, 5/b NO-nurgas paiknes suur raudkivi. Madalam paelade, võimalik äärevare, jooksis NW-SO-suunas diagonaalis läbi ruutude 5/c kuni 4/d. Selle vööndi laiuseks I kihis oli ca 60 cm.

Ruudud 7-8/o moodustasid ääreala, kus maapind laskus. Siingi oli tegu künka laele tüüpilise paelademega. Ruutudes 7-8/n jooksis NO-SW-suunaline raudkivide rida paekihi all, s t paelade paiknes selgelt nende kivide peal. Ruutudes 7-8/m oli juba täielikult tegemist üksnes nimetatud paelademega.

Paelademe kivid paiknesid asendi mõttes kaootiliselt, justnagu oleksid kusagilt kukkunud või visatud, samas oli kiht väga ühtlaselt jaotunud üle kogu kaevandi ala. Pole usutav, et tegemist võiks olla olnud põrandalaadse lademega, nagu võis oletada nt Tuulingumäel – selleks oli Saunamäe I kiht liialt ebaühtlane.

Ruute 7-10/k kattis enam-vähem ühtlasel kõrgusel horisontaalselt eelpool kirjeldatud paekiht, pae sekka leidus, nagu enam-vähem kõikjal, ka üksikuid väiksemaid raudkive. Lademe alt paistis ka üksikutes kohtades juba suuremaid raudkive. Ruutudes 7/i-j oli oli raudkive I kihis juba rohkemal määral näha – paelade oli siin olnud kas natuke hõredam või koosnenud väiksematest kividest, mis kihi väljapuhastamise käigus tõenäolisemalt ära visati.

Eriti suur raudkivi paljandus ruudus 8/i, kus see võttis enda alla suurema osa ruudu keskosast ja O-poolmikust. Teine suurem raudkivi oli kohe kõrval, tiku 8/i juures ja veel üks 7/h O-pooles.

Ruutudes 8-11/j, 9-11/i ja 8-9/h paljandus enam-vähem horisontaalne paekiht, milles kivid paiknesid umbes ühelaadse hõredusega. Ruudus 10/h oli paekiht veidi madalamal, mis ilmselt oli seotud lohu nõlvaku algusega. Ühtlane paekiht paljandus jälle ruutudes 10-13/g, milles raudkive paelademe all peaaegu näha polnud. Ruudu 11/f W-poolmikus oli näha kaks raudkivi N-S-suunaliselt, neist veidi üle ja kõrval paelade. Ruudus 12/f paljandus tüüpiline paekiht, ruudus 13/f oli suur raudkivi ruudu keskel ja SW-osas. Servades ulatus stratigraafiliselt kõrgem paelade raudkivi peale. Paelade jätkus ruutudes 11-13/e, kus viimases maapind juba laskus O-suunas.

Ruudu 10/d S-poolmikus ja 11/d SW-nurgasoli näha kolmest suuremast kivist ca WSW-ONO-suunaline rida. Kividest üle oli valgunud paelade.

Ruutudes 10-11/c oli paelade hõredam, maapind laskus siin SO-suunas. Eriti ruudus 11/cnäisid paelademe kivid olevat ka väiksemad, samas ülemised neist aga veidi suuremad (kaks erinevat kihti?). Üksikud paelademe kivid olid varisenud ruutudesse 10/b ja 11/b-c otse kaevandi piiril.

Paekiht oli kõige tihedam künka lael; kus maapind juba veidi laskus, muutus ka paelade hõredamaks.

Ruudus 4/k paiknesid N-S-suunal kõrvuti kaks väga suurt raudkivi. Ruutu 5/l kattis paekiht, seal ka väiksemaid paekive. Ruudu 6/l O-poolmikus paistsid paelademe alt taas kolm suuremat raudkivi. Ruutudes 4/i-j ja 4/k oli paelade veidi hõredam kui mujal, siin ka maapind laskus. Samas ruutudes 5-6/j-k sarnanes paelade muudele piirkondadele künka lael.

Ruutudes 4-5/h ja 5-6/j koosnes paelade üldiselt veidi suurematest ja tihedamalt paiknevatest paekividest. Ruudu 4/g N-osas paljandus suurem raudkivi, mille osalt peal oli paelade. Selle kõrval, k a ruutudes 3-4/g ja 3/f maapind küll laskus, aga paelade oli sellest hoolimata tihedam, nagu ka künka lael. Ruutudes 3-4/f ja 3/d, kus maapind laskus, oli paelade hõredam.

Tiku 4/g juurest tuli välja suurem raudkivi, mis tundus aga paiknevat kihi peal või oli igal juhul tõstetud kõrgemale puujuure poolt. Ruutudes 4/c-d oli tegu tüüpilise äärevarega – siin paljandus väiksematest paekividest vöönd, mille peal olid üksikud veidi suuremad, ilmselt paelademest pärinevad kivid.

Ruutudes 4-5/d paljandusid I kihis juba suured raudkivid, suurimad neist NW-SO-suunalised. Ruutudes 6/c-d, 5/d ja 5-6/e oli jällegi tegu tüüpilise paekihiga. Ruut 4/b oli tühi. Samas kõrval, ruudu 5/b keskosas paiknes sügaval pinnases raudkivi ning NO-nurgas oli kõrgemal suurem raudkivi, kuid äärevare kiht puudus.

Ruutudes 6-7/b-c oli maapind kõrgem ning sealne paelade oli nagu künka lael. Paelademe all oli näha ka suuremaid raudkive.Eriti suur raudkivi tuli välja ruudu 6-7/b S-servas, kaevandi piiril. Kõrgem kivine ala jätkus ruutudes 6-9 selgelt kaugemale S-poole, s t kaevandist väljapoole, kuid on suuremas osas kaetud kaasaegsete ehitusmaterjalidega.

Ruudus 12/c oli kivilade hõre, küllap seepärast, et tegu oli kaevandi äärealaga, kus maapind järsult laskus. Samasugune pilt avaldus pooleldi avatud ruutudes 12/b ja 13/c. Ruudus 12/d paljandus väiksemate paekividega laugjas kiht. Sama jätkus ruudus 13/d, mille NO-veerandikus oli paekihi all nähtav ka üks raudkivi.

Ruutudes 12-14/e tuli välja künka laega võrreldes veidi hõredam ja väiksematest paekividest lade, eriti ruudus 14/e, siin ka laskuv kallak O-suunas.
Ruutu 12/f kattius tihe horisontaalne paelade. Ruudu 13/f keskel ja SW-veerandikuspaistis I kihis suur raudkivi, mujal oli tegemist paelademega. Väikestest kividest paelade jätkus ja laskus allapoole ruutudes 14-15/f ja 15/g-h. Tihedam oli lade ruutudes 12-13/g, ruudu 14/g NW-veerandikus paiknes lade millegipärast ümbritsevast ca 15 cm madalamal.
Paelade ruutudes 12/h-j moodustus veidi väiksematest kividest kui künka lael W-pool. Üldiselt sama pilt avanes ruutudes 13/h-j, kus aga ruudus 13/h keskel ja SO-veerandikus paistis paelademe alt suurem raudkivi. Samasugune kivi paistis ruutude 13-14/j piiril. Ruutudes 14-15/h-j maapind laskus O-suunas ja paelade muutus hõredamaks.
Ruutudes 11-12/k oli paelade tihe, kuid 13-15/j-l paljandus NO-suunas laskuv võimalik sissekaeve künka veerel. See oli juba I kihis umbes ristkülikukujuline, mõõtudega ca 2,70 m (NW-SO) x 2 m (ristipidi, piki nõlva alla).
Nõlval paljandusid I kihis paekihi peal kuuse juured. Siin koosnes I kiht võrreldes muu osaga paksemast mullakihist (erosioon künka veerel), mille all paljandus kohe väiksematest, kergelt lahti tulevatest , peamiselt paekividest kiht. Leidus ka väiksemaid põlenud raudkive. Selle lahtise kihi alumisest osast leiti muinasaegseid potikilde, mistõttu me I kihis sügavamale ei kaevanud. Samamoodi leiti potikilde ka kaevandi W-servalt vahetult raudkividest väljaspool väiksemate paekivide vahelt.

3.1. Kaevandi N-ots

Ruutudes 7-8/o maapind laskus W-suunas. Ruudus 9/o oli hõredam paelade enam-vähem horisontaalne, ruutudes 10-12/o langes maapind aga O-suunas. Neis ruutudes paljandus hõredam paekiht, sekka üksikuid raudkive.
Ruutudes 7-8/n tuli välja raudkivide rida (vt eespoolt). Ruutudes 9-12/n oli paelade veidi hõredam, ruute 11-12/n iseloomustas ka järsk langus O-poole. Väiksematest kividest ja hõredam paelade paljandus ruutudes 8-9/m. Paelademe sees leidus siin väiksemaid, osalt põlenud raudkive. Ruudu 9/m NW-veerandikus paistis paelademe alt suurem raudkivi, sellest SW-pool leidus veel väiksemaid raudkive. 10-11/m paljandus veidi hõredam paelade. Samasugune lade ruudus 12/m laskus O-suunas,

NO-nurgas paljandus raudkivi. Suurem raudkivi tuli välja veel ruudu 13/m keskel, teine veidi väiksem sama ruudu NW-nurgas.
Ruutudes 9-11/k-l oli tüüpiline paelade, mis 12/k-l laskus O-suunas võimaliku sissekaeve poole.

3.2. Kaevandi S-osa ja lohk

Ruutudes 7-10/b-c paljandus tüüpiline paelade, ruutudes b leidus sealjuures rohkem raudkive.
Lohk asus ruutudes 7-9/d-e ja 8-9/f-g. See oli pikergune suunas NO-SW. Nagu eelpool näidatud, oli lohk täidetud nõukogude-aegse tellisepuru jm rämpsuga (plasti, klaasikilde, kile tükke, muld lahtine). I kihis, peale täidise äraviskamist, paljandus suurtest raudkividest tihe lade, eriti lohu S-poolmikus. Siin jäi mulje, et raudkivid paiknesid omal kohal; hiljem selgus, et need olid sinna ikkagi veerenud. Lohu NO-poolmikus oli juba I kihis tegu paekivide kihiga piki lohu nõlvu alla. Vähemal määral leidus seda paekihti raudkivide peal ka lohu SW- ja W-küljel. Paekihist leiti veidi muinasaegseid potikilde ja vähesel määral luid.

4. Teine kiht (fotod 198-253)

II kihi väljapuhastamine toimus 2012-2013. aastal. Puhastamisel viskasime ära lahtisemad kivid, mis kujutasid endast üldjuhul juba I kihis paljandunud paekivisid. Algselt olime plaaninud visata II kihi väljapuhastamiseks ära kogu peakivikihi, kuid varingu võimaliku väljaselgitamise huvides valiti siiski käesolev variant, mis osa paekihist paigale jättis. Samas tuleb möönda, et II kihi eristamine oli ebaühtlane selles mõttes, et kohati olid paekivid äärmiselt lahtised. Sõltus seega suuresti kaevajast, kas ja kui palju paekive ära visati, kui palju ettevaatlikult välja puhastati.
Kõige kompaktsem tundus paelade II kihis kaevandi N-poolmikus künka lael. Kogu kaevandi ulatuses koosnes lade valitud kividest ega olnud seega lihtsalt juhuslikult hiljem peale visatud.
Kaevandi SW-servas jõudsime II kihi väljapuhastamisel kuni kivilasu ümbritseva loodusliku pinnani ruutudes 4/b-c, 4/d ja 3/d-e. Ruutudes 3/f-g, suurtest raudkividest

nö väljapool, kuusejuurte all, paljandus sügavamal kivikiht. Ruudu 3/f NW-veerandikus tuli välja suurem lame raudkivi, mille pealt ja kõrvalt tuli luid ja savinõukilde. Sellest N-poole paljandusid raudkividest väljapool II kihi paekividele sarnased paekivid, mis tõenäoliselt olid sinna varisenud kivivare pealt.

Ruutude 4/f-g kesk- ja W-osa võtsid enda alla suured raudkivid, mida ruutudes 4/f-s oli kergitanud känd. Samade ruutude O-osas algas juba kaevandi keskosale iseloomulik paekiht, mille kivide vahel ja alumises osas leidus rohkesti valitud raudkive, läbimõõduga 30-50 cm.

Eelnimetatud kolm raudkivi paiknesid ca N-S-suunalise vööndina (mis samas N-suunas ei näi jätkuvat). Ruudu 4/e NW-osas hakkas kihi altpoolt paistma ka suurem raudkivi, mis ühtlasi oli kivistise piiriks. Ruudu 4/e O-osas ja 5-6/e kesk- ja O-osas paljandus kivikiht, mida võiks pidada tarandkalmetele nö tüüpiliseks täidisekihiks – veidi väiksemad pae- ja raudkivid läbimõõduga 20-30 cm. Võimalik, et ülemist paekihti oli siin lihtsalt rohkem ära visatud.

S-servas lõpetas nimetatud kihi kaks väga suurt W-O-suunalisel liinil paiknevat raudkivi ruutude 5-6/d S-poolmikes. Nimetatud kividest S- ja SW-pool oli ruutudes 4-5/c ja 4/d väiksematest (lm ca 15 cm) paekividest kiht tõenäoliselt loodusliku maapinna peal. See kiht meenutas nö tüüpilist Saaremaa kalmete äärevaret.

Ruutudes 4/h-i, ca 120 cm kaevandi W-piirist oli ca 50 cm läbimõõduga ala, kus leidus vaid mulda ja väiksemaid kive. Alalt leiti üheskoos väga rohkesti savinõukilde. Need pärinesid vähemalt kahest nõust, lisaks saadi orandze savinõukilde. Üks kahest nõust oli viikingiaegne nivendiline peenkeraamika, teine nõu oli veidi robustsem. Savinõude all oli väga rohkesti loomaluid (hobuse pea?).

Rohkete savinõukildudega ala algas ruudu 4/h keskelt ja N-osast ning jätkus läbi ruudu 4/i. Ruudu 4/i N-osast leiti viikingiaegset kolmest kriipsust siksakiga ornamenditud keraamikat. Savinõukildudega koos oli väga rohkesti põlenud väikeste raudkivide tükke, loomaluid, ka põlenud savitükke. On tähelepanuväärne, et kogu nimetatud kiht jäi suurematest raudkividest koosneva <u>lademe peale</u>; raudkivide lademe peal olev kiht koosnes aga üksnes väiksematest lahtistest kividest.

Ruutude 5/e-g O-osas algas suurematest kividest kiht (peamiselt raud-, aga ka paekivid), mille <u>vahel</u> oli aga jätkuvalt justnagu kusagilt varisenud paekiht. Ruutudeni 6 oli see kiht enam-vähem horisontaalne, alates ruutudest 7/d-f hakkas aga langema O-suunas, s t lohu suunas. Ruutudes 7/d-f kindlalt, aga võib-olla ka juba ruutudes 6/d-

f oli siin tegemist varisenud kihiga, kust muuhulgas kivide vahelt tuli üsna palju keraamikakilde.
Kivikiht ruutudes 6-8/b-c oli II kihis segase iseloomuga, eriti kuna sellesse kohta oli selgelt toodud kive peale. See oli ühtalsi kaevandi S-äär. Ruutude 7-9/d S-servas oli mitte kuigi korrapärane suurematest raudkividest O-W-suunaline vöönd, mis markeeris lohu S-piiri. Ruudus 9/d polnud see vöönd tegelikult enam kuigi selge, siin esines langus lohu põhja suunas lihtsalt tikust 10/d NW-suunas.
Ruutudes 6-8/c vastu lohu piirivööndit oli tegu valdavalt väiksemate kividega, mis meenutasid sisetäidisekive. Suuremaid kive leidus taas b-ruutudes, kus nende vahel olid paelademe kivid. a-ruutudes oli II kihis ilmselt veel üsna palju hilisemaid täidisekive, mistõttu maapind oli siinkohal kõrgem.
Ruudus 9/b hakkas maapind langema SO-suunas; ruudus 9/a oli kivilademe piir. O-W-suunas läbi ruudi 9/b paiknes kaks raudkivi, millest nö väljapoole jäi kas äärevare või varisenud väiksematest paekividest kiht.

4.1. Lohk

Lohk võttis kõige selgemal kujul enda alla ruudud 8-9/e-f (s t neis ruutudes tuli II kihis välja lohu tõenäoline põhi). Ruutudes 8-9 /d oli selge varing, pind oli siin kaldu. Samasugused olid ruudud 7/d-f, 9/d-f O-külg, samuti ruudud 10/d-f.
Ruutudes 8-9/e paiknesid raudkivid enam-vähem horisontaalselt, kattes sellisena lohu arvatava põhja. Ruudu 8/f SO-nurk ja 9/f SW-nurk oli kividest peaaegu tühi horisontaalne pind, 9/f S-osas oli sinna selgelt varisenud üks samalaadne raudkivi, nagu e-ruutudes. Jäi mulje, mis hiljem leidis ka kinnitust, et II kihis paljandunud lohu nö põhjakivid olid sinna varisenud ning järelikult polnud algselt olnud tegu mitte lohuga kivikihi sees, vaid kividest tühja alaga.
Lohu W-nõlvakult tuli II kihis välja rohkesti savinõukilde ja loomaluid. Tõenäoliselt ühest jämekeraamilisest nõust pärinevad killud leiti ruutude 7/f-g O-poolmikust, ca 50 cm lm-ga alalt (sh üks põhjaserv, mis osutas üsna suurele nõule). Rohkesti savinõukilde oli ka nimetatud kogumist S-poolt, samuti nõlvakult. Vähesel määral leidus W-nõlvakul ka väikesi põlenud raudkive, kuid hoopis vähesemal määral, kui lohu N-nõlvakul. Veidi enam leidus väiksemate paekivide vahel nn ärapõlenud kerisekive umbes ruudu 8/e N-osas. Nn kasutatud kerisekive oli rohkemal määral ka tikkude 7/d ja 7/h vahel, kus ka raudkivid olid väga tugevasti tuld saanud, kohati lõhenenud.

Ruudud 8-9/f-g, s o lohu N-nõlvak erines ülejäänud nõlvakutest. Siin oli piki nõlva alla varisenud vaid üksikud raudkivid. Enamik kihist koosnes väiksematest paekividest, mille vahel leidus rohkesti väikeseid põlenud raudkive või raudkivitükke. See paetükikeste kiht jäeti II kihis mingil kujul paika, kuigi kivid olid üsna lahtised. II kihis saadi siit nõlvakult suhteliselt rohkesti keraamikakilde ja loomaluid. Samas lohust ca NW-poolt, nimetatud kihi kivide vahelt tuli glasuuritud keraamikakild.

Ruudus 7/h paiknes II kihis sügavalt sees suurem raudkivi, mis markeeris nõlvaku piiri h-ruutude S-küljel.

Lohu O-nõlv (ca ruudud 10/e-f) tundus algul veidi järsem, kuid siingi oli tegemist varingukihiga, mis oli olnud ilmselt kamardumata veel lohu täitmise ajal mõnikümmend aastat tagasi. Suurte raudkivide päris vahelt leiti siit klaasikilde, tellisekive, kaasaegne nael, samas kui muinasaegne keraamika II kihis O-nõlvakus puudus.

Ruutudes 10/d-g ja 11/f-g W-osas oli paekihi vahel ja all II kihis näha juba rohkesti raudkive, mis olid umbes samasuured, kui mujal lohu varingus. Sarnane pilt avanes ka ruutudes 10/d-e. 11-ruutude W-servast O-poole kiht taas muutus: nüüd oli tegemist valdavalt väiksematest paekividest koosneva lademega.

Ruutudest 11/f-g raudkivide vahelt tuli rohkesti keraamikat. Ilmselt ühest nõust pärinevate kildude kogumid tulid ka ruudu 13/f SW-nurgast, kahest suurest raudkivist N-poolt.

II kihis paljandus paekividest lade ka ruutudes 10-12/g; selle kihi alt paistsid suuremad raudkivid. Nimetatud ruutudes oli lade juba enam-vähem horisontaalne.

Kokkuvõtlikult jäi lohust II kihi väljapuhastamisel mulje, et kividest tühi ala oli umbkaudse suurusega 4 x 4 m, ala oli umbes nelinurkse põhiplaaniga. Paekiht sellisel kujul, nagu nt kivilademe keskosas, lohu sees peaaegu puudus (kuigi ka täidisekividest oli suur osa paas, kuid nende iseloom teistsugune). Samas ümbritses paekiht lohku igast küljest vööndina.

Tundub tõenäoline, et kividest tühi ala oli hakanud täituma juba muinasajal, mille käigus sattus varingukihti rohkesti keraamikat. Samas osutas siin-seal esinev väga hiline materjal, et lohk oli varisenuna, kuid mitte kamardununa püsinud ilmselt pikka aega.

4.2. Kaevandi SO-serv

Selge suurtest raudkividest N-S-suunaline vöönd paljandus II kihis ruutudes 13/d-g; neist osad paiknesid sügavalt II kihis sees. Nende vahel ja peal oli paelade, mis sarnanes vastavale lademele ruutudes 12. Ruudu 13/f NO-veerandikus oli ka üks suurem paeplaat justnagu libisenud raudkivi pealt maha.
Ruutudes 14/f-g paljandus äärevaret meenutav paelade, s t väiksemad kivid, mille alt paistsid aga kohati alumised suuremad raudkivid. Kivilade ei lõppenud siinkohal kaevandi O-piiril, vaid see jätkub ilmselt veel mõnevõrra O-suunas kaevamata ala sisse.
Väga äärevaret meenutav oli väikestest paekividest lade raudkividest vööndist väljapool ruutudes 13-14/d, samuti ruutudes 11-12/c ja 10-11/b. Viimaste ruutude puhul on tegu ühtlasi ka lademe nõlvakuga, kus paekivide sekka paistsid II kihis ka üksikud raudkivid. Kaevendi piir oli selles kohas enam-vähem ka kiviademe piiriks.
Kaevandi SO-piirialalt tuli savinõukilde ja deformeerunud kaksikspiraalotstega sõrmus, mis võiks dateeruda viikingiaja algusesse. Sõrmus oli põletamata.

4.3. II kiht kaevandi NW-veerandikus

Väga suured raudkivid jätkusid lohu N-osas ruutudes 7-9/h-j, moodustades täpselt N-poole suunatud tipuga pooliku poolovaali.
Nimetatud ruutudes oli suurte raudkivide vahel jätkuvalt paekiht, kuid paekivid olid siin märgatavalt suuremad (eriti ruutudes 9/h-j ja 8/h-j O-osas), kui ümbritseval alal. Suured paekivid olid ca 10 cm paksusega ja pea kõik poolviltu, s t sisse langenud või varisenud. Tõenäoliselt markeerivad need kiviademe kõrgemat keskosa, mis jäi NW- ja NO-veerandike kokkupuutealale.
Väga suur raudkivi ruudus 8/i istus sügavalt II kihis sees. Sellest N-poole jäid raudkivid ja (suuremad) paekivid, umbes nagu ruutudes 11/d-g.
Ruutudes 7-8/j-k oli II kihis raudkivide vahel märgatavalt vähem paekihti, kui mujal. Tihe paevöönd algas taas ruutude 7-9/k N-servast N-suunas, kuni umbes ruutude n ja o vahelise piirini. Siin olid II kihis paekivid segi raudkividega, kuid raudkivid näisid üldjuhul paiknevat allpool. Leidus ka väiksemaid raudkive ja ka paekivid olid tüüpiliselt väiksemad.

Põhimõtteliselt võib öelda, et ruutudes 7-9 jooksis siinkohal N-S-suunaliselt selgelt vöönd, kus üldiselt kaevandile tüüpiline väikestest paekividest lade puudus. Siinsed paekivid olid tüüpilisest paelademest erinevad: suuremad, teiste kividega pakitud, paiknesid läbisegi raudkividega. Pole tõenäoline, et nii selgepiiriline vöönd oleks tekkinud kaevajate erinevate töövõtete tulemusel. S-osas liitus nimetatud vöönd otseselt lohuga.

Kiviademet piiravad suured raudkivid tulid kaevandi NW- ja W-osas II kihis selgelt välja. Need näisid paiknevat ringikujuliselt, ääristades kiviladet. N-osas oli kiviademe piir selgelt jälgitav ruutude n N-osas, seejärel kaarekujuliselt läbi ruutude 7-8/n-o. Ruutudes 7/o-p oli tegu tääpilise äärevarega raudkividest piirdest väljapool

Ruudus 7/n paljandus väga suur raudkivi, äärekivi ning seejärel kuuest raudkivist rida NO-SW-suunaliselt piki kaevandi W-serva. O-poole jäi tihe raudkividega segatud paelade, W-poole tõenäoline äärevarehõredamate ja väiksemate paekividega. Ruutudes 5-6 tõusis maapind märgatavalt O-suunas, s t paekivide kiht oli selgelt kõrgem, kui kiviladet ääristavad raudkivid.

Ruutudes 3-4/i-j, s o kaevandi WSW-piiril raudkivide äärevöönd justkui hajus. Üks suurem raudkivi (lm ca 1,5 m) leidus küll vööndist väljapool ruutudes 3/j-s (?), sellest O-poole oli paelade justnagu „valgunud“ üle kiviääre. Selge piire ilmus taas nähtavale ruutude 3-4/h piirilt, kus olid suured raudkivid. Kusagilt samast kohast tuli väga palju keraamikat (?)

Ruutudes 4-7/h-k paljandus tihe paelade väiksematest kividest, tüüpiline raudkividest piirde ja arvatava lohu varingu vahelisele vööndile. Eriti 5-6-ruutudes olid siin kivid ümbritsevatest väiksemad. Umbes 6-7-ruutude piirilt O-poole algas eelpool kirjeldatud suurtest raudkividest lade.

4.4. II kiht kaevandi NO-veerandikus

Ruutude 10 W-piirist O-poole algas väiksematest, suhteliselt lahtistest, peamiselt paekividest lade, mis iseloomustas ka ruute kuni 7-ni. See oli justnagu kusagilt varisenud kiht (kukkunud mingilt katuselt?). Enamik paekive olid võrdlemisi väikesed, risti-rästi, kohati leidus ka serviti või poolviltu lamedaid kive.

Ruutudes 10/h-k koosneski lade eelpool kirjeldatud paekividest. Ruudu 10/h NO-veerandikus paistis paekihi alt piklik suurem raudkivi, ruudus 10/i ka suuremaid

paekive. Alumise kihi suuremad raudkividpaistsid teises kihis ka ruutudes 10/j-s ja 10/k-s.

Ruutudes 11/h-k oli lade juba veidi erinev: kuigi ka siin oli rohkesti eelkirjeldatud paeladet, paistis nende alt üsna rohkesti alumisi suuri raudkive või mõnedel juhtudel ka paekive.

Ruutudes 12/h-j oli kiht umbes samasugune, kui W-pool. Ruudu 13/h O- ja keskosas olid suured raudkivid, mis võib-olla moodustasid osa mingisugusest vööndist. Sarnaseid väga suuri raudkive leidus ka ruudu 13/i O-osas, 12/i O-osas ja 14/i kesk- ja NW-osas. Ruutudes 13/h-i hakkas maapind laskuma; nimetatud suured raudkivid näisid markeerivat seda langust.

Sügavamal pinnases ja maapinnal üldse madalamal paiknevaid suuri raudkive leidus veel ruutude 14-15/h-i piiril; neist O-poole, veelgi languse suunas, jäi peaaegu eranditult väiksematest paekividest koosnev lade, mis meenutas künka lael, ruutudes 10/h-k kirjeldatud ladet.

Samasugune paelade paljandus ruutudes 10-11/l-o.Eriti ruutudes 10-11/n-o hakkas kogu lade resp maapind järsult laskuma N-suunas.

Kaevandi NW-veerandikus välja joonistuv oletatav suurtest raudkividest ring alumises kihis struktuuri äärel ruutudes 10-11/n jälgitav ei ole. Võimalik, et paekivide lade oli siin lihtsalt paksemja alumised äärekivid seepärast ei paistnud (?). Samas ulatub just siin, kaevandi NW-otsasavatud alast väljapoole kuni praeguse teeni ca 3 m laiune kivine vöönd, mille otsa on kuhjatud hilisem mullahunnik.

NW-SO-suunalisel joonel kivikiht ruutudes 12-13/n-o langes järsult NO-suunas. Siin olid II kihis eelpoolkirjeldatud paelademe kivid selgelt justnagu „valgunud“ üle raudkivide alla ja väljapoole. Väiksemaid üle raudkivide valgunud kive leidus ka posti 13/p juures, kus valdavalt oli tõenäoliselt tegu juba loodusliku pinnaga.

Kolm väga suurt raudkivi, mis võib-olla markeerisid kiviringi või kivilademe piiri, on ruutudes 12-13/m NW-SO-suunalises reas. Neist väljapoole, s o NO-suunas, ulatusid paelademe äärevare-laadsed kivid kuni kaevandi servani. Nimetatud raudkivid paiknesid juba üsna madalal tasapinnal, maapind nende reast SW-suunas, ruutudes 10-12/l-m tõuseb järsult ja oli II kihis kaetud tüüpiliste paelademe kividega.

Ruutudes 9-10/h-i paljandus II kihis NO-SW-suunaline pikergune raudkivi (mis, nagu järgmises kihis selgus, oli üks kaevandi suurimaid kivisid). Kivi peal ja vahetult NO-pool tuli välja laik kasutatud kerisekividest, ruudud 10/i O-osa ja 11/iW- ja keskosa. Väiksemad ja lõhenenud põlenud kivid olid võrdlemisi lahti; leidudest saadi siit mõned

savinõukillud. Paekividest lade siinkohal justnagu katkes, olles asendunud kasutatud kerisekivide kihiga. Laik oli ovaalse kujuga, O-W-suunas 120 cm, NO-SW-suunas 90 cm.

4.5. Lohk kaevandi NO-piiril

Sissekaevet meenutav lohk kaevandi NO-osas hõlmas ruudud 13-14/k-l, 14-15/j-k, osalt ka 13/j. Kiviademes paljandus siin umbes nelinurkne süvend, mille laiuseks II kihis mõõtsime 330 cm. NW-SO-suunalisel joonel ruutudes 13/j-k ja 12/k-l algas kivikihis No-suunas järsk langus, mida nimetatud ruutudes markeerisid väga lahtised väikesed, peamiselt paekivid, mille seas oli üksikuid suuremaid, justnagu nõlvakut pidi alla libisenud paeplaate. Lohu NW ja SO-servad olid markeeritud sügavalt pinnases istuvate suuremate raudkividega, mis paiknesid reas piki nõlva alla.

Tähelepanuväärne oli lohku NO-katva kiviademe lahtine iseloom, isegi võrreldes väikeste paekividega kihi samuti võrdlemisi lahtiste kividega. Siin olid need väikesed väga lahtised kivid selgelt kusagilt varisenud. Ka maapinnas nende all paljandus II kihis justnagu sissekaeve. Varisenud vääikeste lahtiste kivide lade muutus hõredamaks NO-suunas ning kaevandi piiri lähedal, kuusejuurte vahel näis see üldse lõppevat. Ilmselt oli siin tegu juba loodusliku pinnasega.

NO-lohu umbes keskel paljandus II kihis varingukihi all kohati enam-vähem horisontaalseid, sügaval paiknevaid raudkive. Osalt sai need välja puhastatud nt ruutudes 13/l (keskel) ja 14/j-k piiril.

Igal juhul jäi II kihis mulje, et NO-lohu näol pole tegu mitte mingi hilisema sissekaevega, vaid konstruktsiooni ühe osaga. Väikestest paekividest kiht NO-lohu sees oli selgelt lahtisem, kui ümbritseval alal ning seda nelinurkset sissekaevet markeerisid suuremad raudkivid nii kõrgemal joonel kui ka piki nõlva alla.

Inimluid II kihi väljapuhastamisel ei saadud.

5. Kolmas kiht (fotod 255-298)

III kihi väljapuhastamist alustasime kaevandi keskelt ruutudest g S-suunas. Eesmärgiks oli visata ära kogu väiksematest paekividest kiht. Selgus aga, et paekivid jätkusid kohati raudkivide vahele. Enamiku paelademest (koos paekividega ka väiksemad ja lahtisemad üksikud raudkivid) III kihi väljapuhastamisel siiski eemaldasime. Tulemusena paljandus veidi suurematest raudkividest koosnev lade, kus ilmselgelt valitud suuremad raudkivid paiknesid enam-vähem ühtlase tihedusega. II kihi väljapuhastamisel paljandusid mõned rohkemal või vähemal määral tõenäolised postikohad, kus raudkivid ümbritsesid enam-vähem ümmargust ala, milles leidus vaid väiksemaid ja lahtisemaid, sageli varisenud või poolviltu asendis kive. On tähelepanuväärne, et taolisi oletatavaid postikohti leidus vaid lohu ümbruses, kaevandi N-poolmikus puudusid need aga täiesti.
Mitmel pool III kihi väljapuhastamisel ilmnes vaieldamatuid kunagisele struktuurile viitavaid konstruktsioone, neid oli aga raske siduda tervikuks (vt III kihi konstruktsioonide plaan). Jäi üldmulje, et kaevandi kõrgemas keskosas oli paiknenud mingi kivikuhjatis, mille kivid olid varisenud väljapoole, nõlvakust alla. Samuti oli suuremat osa kaevandist ümbritsenud kivivöönd või tõenäolisemalt pigem massiivne kiviaed, mille kivid olid laiali varisenud. Kohati muudustusid kiviread, samuti „rennid“ raudkivide vahel, kust saadi üksnes lahtisemaid paekive, s t sinna pealmisest paelademest varisenud kive. Jäi mulje, et sellistes kohtades oli algselt olnud midagi kõdunevast materjalist, näiteks palk või koguni sein. Varing oli toimunud ajal, kui palk või palgid veel takistasid suuremate kivide veeremist, hiljem palgi kõdunedes langes aga selle kohale pealmine paeklibulade. Samuti võiks seletada võimalike postikohtade teket.

5.1. Postikoht nr 1

Kõige selgem postikoht paljandus ruudus 9/d. Seda ümbritsevate raudkivilademe kivide vahel oli tegu suhteliselt lahtiste väiksemate raud- ja paekividega. Postikoha läbimõõt oli ülemises osas ca 60 cm, allpool 40 cm. Nii postikoha seest kui ka lähiümbrusest tuli välja inimese põletamata hambaid ja koljutükike. Võimalik, et inimese kolju oli olnud kinnitatud posti peale või külge. Leiti ka üksikuid savinõukilde.

5.2. Oletatav postikoht nr 2

Samalaadne ja umbkaudu sama suur postikoht paljandus ruudus 10/f; selle ja postikoht nr 1 vahele jäi ca 70 cm laiune tihe suurtest raudkividest vöönd. Siingi võiks posti läbimõõt olla olnud ca 40 cm. Selle postikoha struktuur polnud aga nii selgepiiriline nagu nr 1 puhul; eriti segaseks jäi NO- ja W-külg. Pole seepärast võimatu, et tegu oli lihtsalt juhusliku moodustisega lohu W-nõlvakul.

5.3. Oletatav postikoht nr 3

Ruudus 11/g, kohal, kus oli paiknenud känd (ehk tungisid juured paremini läbi lahtiste väiksemate kividega kihi). Ka siin võis posti läbimõõt olla olnud ca 40 cm. Postikoht oli üldiselt selgepiiriline, segasem üksnes SSW-piiril, kus oli tegu horisontaalsete paekividega, mis eristasid võimalikke postikohti nr 2 ja 3. Üks väiksem paekivi oli siin siiski ka vertikaalasendis. Kivid postikoha kohal olid väikesed ja väga lahtised. Oletuslike postikohtade 2 ja 3 vahe oleks 60-70 cm. Tuleb ka mainida, et kohal edasi kaevates muutus postikoht nr 3 järjest ebamäärasemaks.

5.4. Oletatav postikoht nr 4

Võimalik postikoht nr 4 tuli välja lohu NW-piiril, ruudu 8/g SW-veerandikus. Sarnaselt postikohale nr 2 puudus siin selge lohupoolne külg. Postikoha NO-serva markeeris poolviltune paeplaat, lisaks leidus teisigi, koha piirjooni markeerivaid poolviltusi väiksemaid (pae)kive. Post läbimõõt võiks olla olnud 40 cm.
Situatsioon sarnanes postikohtade 2 ja 3 läheduses olevaga. Paekividega vöönd jätkus NW-suunasruudu 8/g W-servas, kuid selles olevad paekivid ei asetsenud poolviltu, olles selle asemel nö ’omal kohal’ ja mõõtmetelt üldse suuremad kui poolviltused kivid. Osa kive olid siinkohal tegelikult ka väiksemad raudkivid.
Vööndi pikkus alates lohust oli ca 140 cm, sarnase O-poolse vööndi pikkus max ca 190 cm.
Nende kivide peale oli SW-poolt raudkivide vööndilt vajunud lademele tüüpilise suurusega raudkive, mis said III kihis tegelikult peale foto tegemist eemaldatud. Samuti

sai eemaldatud O-W-suunas pikergune raudkivi ruudu 8/f NW-otsas, kuna seegi oli ilmselt vajunud raudkivide vööndist paelademe peale.

5.5. Oletatav postikoht nr 5

Võimalik postikoht oli ruudu 7/g O-poolmiku keskel, paesele kihile peale vajunud raudkivist vahetult NW-pool. Siingi iseloomustasid kohta lahtised ja pinnases poolviltu paekivid. Postikohta peab hindama siiski suhteliselt hüpoteeliseks. Posti läbimõõt võiks olla olnud ca 30 cm.

5.6. Kaevandi SW-veerandik, lohust väljapoole jääv ala

Suurtest raudkividesr ring või õigemini piire oli siin III kihis selgelt välja puhastatud. Samas oli see sõõr võrdlemisi ebamäärase kujuga ning kindlasti pole selle kujundamisel peetud vajalikuks hoida sirget joont või serva.
Ruutudes 3/d-g oli sisuliselt kõikjal tegemist äärevarega, s t väikestest paekividest lademega. III kihi väljapuhastamise käigus oli see äärevare siiski suuremas osas juba ära visatud. Suuremad kivid paljandusid III kihis üksnes ruutudes 3/f (raudkivi) ja 3/g (kolm vist O-poolt varisenud peaaegu kandilist suuremat paekivi).
Suured raudkivid moodustasid vööndi ruutudes 4/d-g. Ruudus 4/f olid III kihis küll raudkivid selgelt sügavamas kihis, kui ümbritsevates ruutudes, see aga võib olla tingitud suurest kännust ruutude 4/f-g vahel. Känd oli tõstnud ühe väga suure raudkivi kõrgemale, nii et see on näha ka II kihi joonistel ja fotodel. III kihi väljapuhastamisel eemaldasime nimetatud raudkivi, millest tekkis selles kihis esmapilgul justnagu tühik raudkivide vööndisse.
Ruudus 5/d paiknes väga suur raudkivi (läbimõõt ca 20 cm (SO-NW) x 70 cm), mis näis moodustavat justnagu ümara nurga kivilade ümbritsevas kivivööndis. III kihis jäi ebaselgeks, kas nimetatud kivivöönd jätkub edasi SO-suunas või otse O-suunas.
Nimetatud suurest (nurga)kivist SO-pool, ruudus 5/b, paiknesid järgmised väga suured raudkivid, mille vöönd näis pöörduvat sujuvalt O-suunas. See vöönd on aga hetkel puhastatud välja vaid osaliselt, kuna jääb osalt kaevandist S-suunas välja ulatuva väljakaevamata ala sisse.

5.7. Rohkete luude, söe ja põlenud kividega laik 4-5/d-e, suurte raudkivide vahel

Ruutude 5/d ja 5/b suurte raudkivide vahele jäi 70 cm laiune tühik, kus kivivöönd selgelt taotluslikult oli katkestatud – selle asemel oli nimetatud ala kaetud äärevare-laadse põhiliselt paekividest (lisaks väiksemad, enamasti põlenud raudkivid) lademega.
III kihi väljapuhastamisel selgus, et siin leidus ümbritsevast märgatavalt suuremas koguses loomaluid ning nn põlenud kerisekive. Lisaks tulid väikeste paekivide poolt moodustatud lohus välja arvatavalt inimese kolju põletamata tükid (foto). Kõikjal nimetatud alal leidus väikesi söekogumeid. Lõppkokkuvõttes oli söese laigu mõõtmeteks ca 60 x 40 cm. Siin oli kas tegu tuleaseme segatud jäänustega või, mis tõenäolisem, siia oli kusagilt tuleasemelt toodud ärapõlenud jäänuseid.

***

Ruudus 6/a, päris kaevandi S-piiril, oli eelpool nimetatud ümbritsevas kivivööndis näha ka väga suur paekivi, mis osalt ulatus kaevamata ala sisse. Kivivöönd näis aga jätkuvat ka ruudu 5/d suurest raudkivist otse O-suunas. Siin jooksis see ruutude d S-küljel taas väga suurtest raudkividest koosnev vöönd, mis ühtlasi moodustas lohu S-piiri.
Ruutudes 7-8/c oli tihedalt suuri raudkive, ka suuri paekive, millest osa oli selgelt libisenud S-suunas ja pärinesid ilmselt nimetatud kivivööndi pealt. Tähelepanuväärne oli sealjuures, et ruutudes 5-6/c oli eelpool kirjeldatud äärevare või ka ülemise paelademe-laadne kiht, üksikud keskmise suurusega kivid olid vaid ruudus 6/c, vahetult enne suuri raudkive ruudus 7/c. Tõenäoline, et needki olid sinna kivilademe pealt varisenud.
Vähemate kividega ja seetõttu III kihis madalam ala paljandus ruutudes 5-6/e. Suurte raudkivide lade oli siinkohal madalamal, nende peal leidus üsna suuri paekive. Lausa paeplaatidega oli tegemist ruudu 5/e N-osas ja 5/f S-osas. Ruudu 5/f N-poolmikus paiknesid kõrgemad raudkivid enam-vähem O-W-suunalises reas. Ruudus 6/e oli justnagu SW-poolt varisenud kolm-neli õhemat paeplaati. Ruut 7/e oli sealjuures kaetud suhteliselt ühtlaselt enam-vähem ühesuuruste raudkividega. Siin oli tegelikult ka raudkivide kihi piir, vaid mõned kivid paiknesid (ilmselt olid veerenud) O-poole, lohu sisse. III kihis avalduva pildi põhjal ei saanud siiski ka välistada, et lohu W-piir oli jooksnud NW-SO-suunaliselt läbi ruutude 8/e ja 8/d.

Ruutude 5/g O-poolmikus, ruutudes 6/e-g, 7/e ja 6/ediagnaalselt NW-SO-suunaliselt risti läbi SW-poolmiku jätkus suhteliselt homogeenne raudkivide lade. Nimetatud ruutudest O-poole jäi lohk.

5.8. Lohk

Lohu piirjooni oli III kihis raske täpselt kindlaks teha; võimalik, et olime ära visanud osad kivid liiast või liiga vähe. Osad kiviread võisid seetõttu olla vaid hüpoteetilised, samas kui osades kohtades oli kivide kunagine paiknemine rivis suhteliselt kindel.
Kõige selgekujulisem kivirida oli selgelt nähtav ca 2 m ulatuses alates ruudus 7/h suurest raudkivist kuni 8/e umbes keskosani, kulgedes Sso-NNw-suunaliselt (vt plaan ja fotod). Eriti ruutudes 7/f-g olid raudkivid selgelt reas, markeerides raudkividest lademe (ca W-pool) ja paelademe (O-pool) vahelist piiri. Üks nimetatud rea kividest ruudu 7/g SO-nurgas oli paekivi, ülejäänud raudkivid. Paekivi kõrval NO-pool oli ka oletatav postikoht nr 5.
Valdavalt ruudus 8/d oli väga suur raudkivi, mis kuulus lohu S-serva markeerivasse kivivööndisse. Sellest kivist N-suunas ca 1,5 m ulatuses oli lohu põhi kaetud raudkivide kihiga. Enamik neist eemaldati ning nende vahelt leiti veel III kihis klaasikilde. Järelikult pidi see lade olema kamardumata veel lohu täitmisel kaasaegse sodiga. Algselt olid nimetatud kivid ilmselt varisenud ümbritseva kivivööndi pealt.
Näis tõenäoline, et ka III kihis paigale jäetud umbes samakõrgused raudkivid näiteks ruudus 9/e olid sinna samuti varisenud. Sama kehtib arvatava W-kivirea S-poolsemate kivide kohta ruutude 8/d-e W-poolmikus – võimalik, et osa neist oli sinna tegelikult varisenud.
Lohu SO-nurga ruutudes 9-10/d võttis enda alla postikoht nr 1 (vt eespool). Postikohast vahetult SW-suunas, veel ruudus 9/d paistis suure III kihis raudkivi kõrval veidi madalamal vel teine suur raudkivi. Ka ruudu 8/d suurest raudkivist W-pool oli sügavamal teine raudkivi, mis moodustas osa vööndist ja võiks paikneda oma algsel asukohal.
Lohu puhul oli märkimisväärne, et raudkivide kiht selle põhja peal kattis lohku vaid pooles ulatuses, umbes kuni ruutude e ja f vahelise piirini. Olid need kõik varisenud S-vööndilt? Nimetatud joonest N-pool oli lohu põhjas väikeste paekividega mullasegune kiht, kust III kihis (jätkuvalt) leide ei saadud. Samas pole kiht ka tingimata looduslik pinnas.

Ruudud 8-9/g võttis enda alla kallak, s o lohu N-osa. Siin oli segamini väiksemaid pae- ja raudkive, mis kokku jätsid mulje, et olid libisenud piki nõlvakut alla. Suurem osa neist oli poolviltu asendis. Muljet kinnitas veelgi eriti IV kihis välja puhastatud serv, kust veelgi N-poole paiknesid lamedamad kivid horisontaalselt, olles seega ilmselt samas kohas, kuhu need oli omal ajal asetatud.

5.9. Paene vöönd oletuslike postikohtade 2 ja 3 vahel

Tähelepanuväärne on veel, et rohkem või vähem oletuslikke postikohti leidus vaid lohu ümbruses, mujal need puudusid. Oletuslikke postikohti nr 2 ja 3 ühendas paelademega kaetud NO-SW-suunaline vöönd. Kuna paeplaadid said III kihi väljapuhastamisel ära visatud, muudustus sinna justnagu madalam renn üldise kivikihi vahel (fotod). Võimalik, et sellel kohal oli kivikonstruktsiooni varisedes olnud palk või koguni sein. Selle ’renni’ pikkus oli 3 m, alates postikohast nr 2 kuni ruudu 12/g NW-nurgani. Renni või vööndi laius oli 40-60 cm. ’Renn’ oli selgepiirilisem kuni ruudu 11/g umbes keskosani, kus selle justnagu sulgesid kaks raudkivide kihile tüüpilist raudkivi. Võimalik, et ’renn’ või kunagine palk lõppeski siin, aga pole ka võimatu, et nimetatud kivid olid langenud välja raudkivide lademest ’rennist’ SO-pool.

5.10. Postikoht nr 6

Oletuslikult võiks postikoht olla olnud ka ruudu 11/g NO-osas ja 12/g NW-osas. Sellisel juhul moodustaksid nimetatud raudkivid postikoha ühe külje. Postikohast W-pool oli väga suur raudkivi, mille kõrval NO-pool, juba ruudus 11/h, oli poolviltune paekivi. Lohku oli eriti N-küljelt varisenud sisse kive. Oletuslik posti läbimõõt peaks olema olnud 40 cm.

Tuleb ka märkida, et kui postikoht nr 6 on tõene, siis oleks arvatava palgi pikkus olnud 2,3 m.

Suhteliselt ühtlane valitud raudkivide vöönd kulges ca NO-SW-suunalisena alates postikohast nr 1 NO-suunas läbi ruutude 10-11/d, 10-11/e (viimane osaliselt), 11-12/f-g. NW-küljelt piirnes vöönd eelpool kirjeldatud ’renniga’, SO-pool aga suuremate raudkividega.

5.11. Kaevandi SO-serv

Suurtest raudkividest vöönd, mis markeeris lohu S-piiri jätkus lohu S-piirilt NO-suunas, s t moodustas kaare (ca ringi ümber kivilademe?). Seda arvatavat piirdevööndit (või originaalkujul tõenäoliselt pigem massiivset sorti kiviaeda, nagu ümbruskonnas võib leida nt mõisavaremete ümbert, vt foto) markeerivad väga suured kivid paljandusid III kihis ruudu 11/d S-osas, diagonaalis (NO-SW) läbi ruudu 12/d, jätkudes ruutude 12-13/e piiril ning seejärel ruutudes 13/f-g ca N-S-suunaliselt. Sealt jätkus vöönd N-suunaliselt ruutude 12-13 piiril kuni kaevandi N-servani.

Osades kohtades oli selgelt näha, kuidas see vöönd oli varisenud eeskätt väljapoole, antud kaevandi osas siis O- ja SO-poole. Väga suured kivid ruutudes 13/f-g olid III kihis märgatavalt kõrgemal, kui neist S-pool samas vööndis (sarnaselt vööndile lohu S-piiril) ning olid sealjuures märgatavalt kaldu väljapoole. Suured kivid vööndist laias laastus O-poole jäävates kaevandi ruutudes olid ilmselt pärit vööndi pealt, kuigi päriselt ei saa välistada ka nende hilisemat lükkamist lademe peale väljapoolt.

Märgatavalt rohkemal määral oli suuri raudkive väljaspool vööndit ruutudes 13-15/f-i.

Ruutude 13-14/f piiril oli varing vööndi pealt eriti nähtav, sest siin oli tegu suurte lapikute paekividega (vähemalt neli sellist kivi), mis asetsesid poolviltu, libisenud W-poolt vööndi pealt.Samasuguseid, aga väiksemaid ja sügavamal paiknevaid kive võis näha ka ruutudes 13/d-e.

Välapoole libisenud paekive leidus ka ruutudes 10-11/c, kus need vastavalt olid libisenud SO-suunas. Siin leidus veel paekivide peal ka väljapoole varisenud suuri raudkive (ruutudes 11/b-c). Silmaga hinnates võiks nimetatud ruutudes oletada, et vööndi või kiviaia kõrgus võis olla olnud praegusest min ca 35 cm kõrgem.

Varisenud kivide all ja vahel oli kaevandi SO-sektoris selgelt äärevare lade.

Alates ruudu 11/d umbes keskelt kuni ruudu 13/f SW-nurga alguseni oli kivilade selgelt madalam, kui mujal (vt ka eespoolt). Ka väljapoole varisenud kive oli selles sektoris vähe või puudusid need hoopis. Järelikult oligi kiviladet ümbritsev kõrgem vöönd või kiviaed nimetatud sektoris juba algselt puudunud; siin ulatus tüüpiline raudkivide lade lihtsalt kuni madalate suurte piirdekivideni (võib-olla oli algse maapinna langus olnud siin järsem?).

5.12. Ruudud a-b kaevandi S-servas

Kaevandi S-servas võis oletada kivilademe jätkumist kaevamata ala sisse (vt ka eespoolt). Eriti ruutudes 8/c-d oli selgelt näha väljapoole, s o S-poole vööndi või kiviaia pealt maha libisenud suuremad paeplaadid, osalt ka raudkivid. Ka ruutudes 7 ja 9/c-d oli ikkagi tegu varinguga lohku S-poolt piirava vööndi pealt. Veel edasi S-poole jätkus enam-vähem ühtlane pae- ja raudkividest lade, mis päris väljapuhastatud ala piiril on hetkel kõrgem.

Vööndilt varisenud paeplaate oli üsna rohkesti ruutudes 9-10/c, eriti posti 10/d ümbruses (eriti kuna III kihis olid siin veel alles paeplaadid tiku ümber kuni päris pealmise kihini välja).

Sellel alal torkasid silma veel kaks väga suurt kõrvutist raudkivi ruudu 9/c S-osas. Need paiknesid püstises asendis, mõlema sirge serv ühtlase joonena N-suunas.

Ruudu 8/h W-poolmikus oli kakas kõrvutist laiku väga tugevasti põlenud raudkivipuruga. Võimalik, et tegu oligi tegelikult ühe laiguga, kahe laigu vahel oli üksnes ca 10 cm laiune paevöönd. Üks laikudest, läbimõõduga ca 30 cm, oli suure raudkivi kõrval, sellest vahetult O-pool. Teine oli eelmisest ca 10 cm NNO-pool, läbimõõduga ca 20 cm. Märkimisväärseid leide või luid laikudega seoses ei esinenud.

5.13. Kaevandi keskosa

Ruutudes 7-9/h muutus paekiht selgelt horisontaalseks, eriti võrreldes S-suunas jääva lohu nõlvakuga (vt ka eespoolt). III kihis võiks nimetatud ruutude keskosas, eriti ruudus 8/h, rääkida lausa tasapinnast – niivõrd korrapäraselt horisontaalselt paiknesid seal kivid.

Ruudus 9/h jätkus III kihi väljapuhastamisel tihe paekiht raudkivide vahele, mis siin paiknesid üsna kõrgel. Siit ruudust tuli -12...-21 cm tasemelt (kaevandi nullist) välja üsna rohkesti loomaluid, sh pikemaid toruluid (foto).

Ruutudes 7-9/g-h, lohu N-nõlvaku peal ja sealt veidi N-poole eemaldasime III kihi väljapuhastamisel mõned raudkivid, mis paiknesid paelademe peal ja hõredalt, olles seega sinna ilmselt varisenud.

Umbes ruutudes 8/i ja 10/h-i olid kaks väga suurt raudkivi, neist viimane sealjuures lapik. Mõlemad kivid paiknesid poolviltu keskmise paekividest tasapinna suhtes, kuid nende suurust arvestades on raske oletada, et need oleksid kusagilt maha või kõrvale

libisenud. Kahe kivi vahele jääv ca 1 m laiune ala (peamiselt ruudu 9/i S-poolmik) oli kaetud suuremate, peaaegu horisontaalsete paeplaatidega. Paeplaatidest veelgi edasi NNO-suunas jätkusid tihedalt väga suured raudkivid, mis paiknesid sügavamal, kui nimetatud kaks keskset väga suurt raudkivi.
Umbes ruudu 7/h O-piiril oli NNO-SSW-suunal kaks üsna eraldiseisvat suurt raudkivi.

5.14. Kõrgem kividest rida resp kaar kaevandi keskosas

Umbes ruutude 6-7(h-i) piiril näis III kihis jooksvat umbes peasuurustest, ümbritsevast veidi kõrgevatest raudkividest rida (N-S-suunas). Tiku 7/h juures näis see kivirida liituvat kivireaga lohu O-serval.naalselt Ruuti 7/j läbis nimetatud kivirida diagonaalselt SW-NO-suunas, kaardudes. Seejärel jätkus rida veidi diagonaalselt läbi ruutude 8-9/k. Ruudus 10/k polnud rida III kihis enam jälgitav.
Kivikiht nimetatud reast või õigupoolest kaarest väljapool erines kihist seespool; kõrgem kividest kaar markeeris seega kahe veidi erineva kivikihi vahelist piiri. Väljaspoolne lade koosnes suuremas osastüüpilistest raudkivilademe kividest, mille vahel leidus väiksemaid paekive. Seespool koosnes lade rohkemal määral paekividest, mille sees või peal olid eespool kirjeldatud väga suured raudkivid.
Ruutudes 8-9/k oli väljapool võimalikku kividest kaart üksnes suurematest valitud raudkividest koosnev kiht. Samasugune kiht paljandus ruutudes 6-7/k, kus aga raudkivide seas oli ka suuremaid paekive. Raudkividest lade iseloomustas ka ruute 7/h-l.
Väga segane oli III kiht ruutudes 10-11/i-k, kaevandi keskosa väga suurtest raudkividest NO-pool. Siin oli kuhjas palju suuri ja väga suuri kive, millest osa olid raudkivid, osa väga suured peaplaadid.
Ruutudes 10-11/h olid paelademel üksikud suuremad kivid, mis aga olid ilmselt sinna varisenud.

5.15. Võimalik matusekoht kaevandi W-osa keskel

Eriti ruudus 6/i ja lähiümbruses oli III kihis raudkivide vahel ümbritsevast märgatavalt rohkem väiksemaid paekive, mis meenutasid pealmise paelademe kive. Leidus ka veidi suuremaid paekive, eriti nimetatud lademe ümber. Väga suuri paekive leidus nt

ruudus 6/h, ka 6/j S-osas. Ruutudes 6-7/j olid üldiselt ülekaalus raudkivid, sekka veidi paekive. Paeplaate, sealhulgas mõned peaaegu horisontaalsed, leidus ruudus 4/i.
Nimetatud rohkemate paekividega laik oli seega igast küljest ümbritsetud tüüpilise raudkividest lademega. Laigu suuruseks mõõtsime III kihisca 220 cm (O-W) x 150 cm (N-S).
W-servas liitus laik kaevandit ümbritseva kivivööndiga, kuid just selles kohas, s o ruutude 3-4 vahel i-j ja ruudu 4/k SW-nurk oli vöönd või kunagine kiviaed jälgitav üksnes madalamas osas. Suured sügaval paiknevad raudkivid olid III kihis üksnes osalt nähtavad. Samas mujal oli ümbritsev kivivöönd kaevandi W-osas väga suurtest raudkividest koosnev ja selgelt jälgitav. Ruutudes 4-5/h-k kogu kivilademe tase langes W-suunas.
***

Võimalik, et kaevandit ümbritsenud vööndisse või kiviaeda olid kuulunud kaks suurt raudkivi ruudu 4/j NO-veerandikus ja 5/k SW-veerandikus.
Ruutude 5/k ja 6/k W-piiril oli lademe W-poolne langus väga järsk. Kivikihis oli siin segamini raud- ja paekive, raudkivid sealjuures tüüpilistest raudkivilademe kividest väiksemad. Ruudu 6/k kesk-ja O-poolmik koosnes juba väga suurtest raudkividest, neist üks väga tugevasti põlenud.
Eriti suurte raudkivide vöönd algas ruudust 4/n ning jooksis ruutudes 4/h, 5/h, 5/i SO-poolmikus, 6-7/n, 8-9/n. Ruutude 7-8/n vahel oli suur paeplaat poolviltu, nagu tuginedes raudkivide vööndile.
Vööndist väljapool oli äärevarele sarnanev kivivöönd, mille III kihi väljapuhastamisel eemaldasime. Seespool, ruutudes 7-9/l-m ja osalt n oli kaevandile tüüpiline raudkivide lade, milles siin-seal, eriti ruutudes 7/m-n, leidus ka suuremaid poolviltu paeplaate.

5.16. Võimalik matusekoht kaevandi N-osa keskel

Ruutudes 9-11/l-n oli taas tegemist ümbritsevast rohkemate paekivide laiguga (läbimõõt ca 2,5 m), mida ümbritses tüüpiline raudkivide lade. Ka paekivide vahel ja all paistis III kihis raudkive. Ruutudes 9-11/n liitus see laik kaevandit ümbritseva vööndiga, mis näis suurte raudkivide näol olevat III kihis jälgitav paekivide alt.
Samas kohas oli ümbritsevas kivivööndis või kunagises kiviaias jõnks või ka laugjam nurk ruutudes 12/m-n, kus paiknes väga suur raudkivi. Sarnased laugjad nurgad

iseloomustasid ümbritsevat vööndit ka kaevandi S-osas. Siit edasi kulges suurtest raudkividest rida Sso-suunaliselt, liitudes NO-lohuga.
Ruudus 12/m paiknes ümbritseva vööndi kõrval ’seespool’ väga suur paksem paeplaat serva peal. Sellest W-suunas jäi juba oletatava matmiskoha paelade.
Võimalik, et matmiskoha piiret markeeris umbes kuuest keskmise suurusega, aga ülejäänutest kõrgemal paiknevast raudkivist koosnev kaar ruutude 10-11/k N-poolmikus.

5.17. NO-lohk

NO-lohk joonistus III kihis veelgi selgemalt välja, kui eelnevates kihtides. Diagonaalis alates ruudu 12/l SO-nurgast läbi ruutude 13/k ja 14/j SW-veerandiku jooksis siin sügavamal suurtest raud- ja paekividest rida, mille kõrval olid mõned paeplaadid. Rida liitus ilmselt kaevandit ümbritseva vööndiga ning mõlemas suunas nimetatud ruutudest edasi jätkuski see kõrgema vööndina.
***

Ruudus 16/i paiknes ilmselt ümbritseva vööndi või kiviaia NO-nurk. Siin paljandus kogus väga suuri raudkive. Umbes samasugustest raudkividest vöönd jooksis sellest kohast kuni tikuni 13/h ning sealt veel edasi S-suunas. Nimetatud tiku ümbruses näiski olevat teatud pöördekoht.
Ruutudes 15-16/g-i oli tegu suuremate raudkividega, mis oma tasemelt laskusid laugjalt allapoole NO-suunas. Kivid jätkusid ka väljakaevamata ala sisse kaevandi NO-servas. Eriti ruutudes 14/h-i paistis III kihis raudkivide vahel sügavamal üsna rohkesti paekive, mis näib osutavat, et tegu võiks olla kõrgemalt, ruudust 13/h ja sealt NO-suunas kulgeva kivivööndi pealt varisenud kividega.

6. Neljas kiht (fotod 501-541)

2013. aastal viskasime IV kihi kivid ära kaevandi S-osas ning mõne ruudu ulatuses kaevandi keskel, väga suurte raudkivide vahel. Ülejäänud osa joonistasime-mõõdistasime-kirjeldasime, nii et see oli valmis väljapuhastamiseks 2014. aastal.

Kaevandi SW-osas, kus oli tõenäoline paekividega markeeritud matusekoht, tuli IV kihi väljapuhastamise käigus välja 3 või 4 põlenud väikest metalleset (rõngas, sõrmuse katke, arusaamatu otstarbega ese). Need esemekatked ning nende põletusaste olid iseloomulikud noorema rauaaja põletusmatustele Saaremaal. Lisaks leidsime mõningal määral põlenud luid. Põletamata luid ja potikilde tuli rohkem kivide vahelt ja eriti rohkesti oletatava matusekoha W-osast, kännu juurest, suurte raudkivide pealt ja kõrvalt.

Ala keskel oli väiksemate kividega kaetud ala, mis IV kihi väljapuhastamise järel jäi lihtsalt tühjaks. Seal peaaegu puudusid ka luud ja leiud.

Kaevandi keskelt, väga suurte kivide vahelt ja eriti O-poolsema kivi kõrvalt tuli IV kihi väljapuhastamise käigus väga rohkesti luid, nii põletatud kui ka põletamata. Siin leidus nii loomaluid kui ka üllatuslikult inimese põletamata hambaid. Samas muud leiud koosnesid luude alal vaid mõnest üksikust potikillust. Vähesel määral leidus sütt.

IV kiht kaevandi keskosas koosnes valitud raudkividest, mille vahel leidus aga väga rohkesti tumedat sõmerat mulda. See mullakiht oli enam-vähem ühtlase paksusega kõikjal nimetatud kivide vahel. Siit võtsime kaks mullaproovi (vt. mullaproovide nimekiri).

Kuna kaevasime iseloomulike kihtide kaupa, s. t. järgides kihi iseloomu, mitte kõrgusi, kujunes IV kiht kohati üpris paksuks. Seda eriti seoses ühetaoliste suurte raudkivide äraviskamisega ning ka nende vahel olnud rohke ja sageli sõmera mulla eemaldamisega.

6.1. Kaevandi SW-veerandik

Siin paljandus varasemast veelgi selgemalt kaarjalt läbi sektori jooksev suurtest raudkividest vöönd, ilmselt kunagise kiviaia tald (vt. ka varasem kirjeldus). 2013. aasta jätkuks puhastasime siin 2014. aasta kaevamiste alguses täiendavalt ruute 5-6/f-g, kust eemaldasime alast N-poole jäävalt raudkividest platvormilt libisenud raudkivid, mis olid ümbritsetud sõmera musta mullaga (vt. ka mullaproovid). Raudkividest kihi piir on selgelt jälgitav ruutude f-g piiril, ca OW-suunaliselt. Neist S-poole jääb plaanil tühi ala, mis sisaldas vaid väiksemaid ja lahtisemaid kive. Jääb mulje, et keskmisest suuremad raudkivid umbes ruutudes 5-6/e-f (2 kivi) toetuvad osaliselt paeplaatidest

kihile (näha ümbritseva kiviaia talla ja ja nimetatud kivide vahel) ja võiksid olla oma praegusele asukohale libisenud müüri/kiviaia pealt. Sellised paeplaadid, enamasti küll väiksemad, olid ju ka kividest puhastatud alal.

Seega võiks siin ruutudes 5-6/e-f näha kunagist kividest tühja või teistsuguse täidisega (varisenud kivid?) ala mõõtmetega umbes 2 m (O-W) x 1,8 m (N-S). Ala Sw-nurk on tegelikult kaar (on osa ümbritsevast müürist) ning ka mujal pole nimetatud ala korrapäraselt nelinurkse kujuga. Siit alalt leiti tõenäoline põletusmatus.

Ala O-piiriks on keskmise suurusega raudkividest selge vöönd, mis meenutab kiviringkalme müüri alust. Vöönd eraldab eelpool kirjeldatud suure kivilademeta ala kaevandi kesk- ja lõunaosast, kus algselt on kivilade puudunud. Vöönd kulgeb kergelt kaarjalt S-pool N-S-suunaliselt, seejärel kaardub NW-suunas.

6.2. Kaevandi S-poolmiku keskosa

Ruudu 10/d S-osas tundub ümbritsevas kivimüüris olevat tühik laiusega 140-160 cm. Siin olid üksikud veidi suuremad raudkivid (2?), mis peaks olema näha III kihi plaanil. IV kihis said nimetatud kivid ära visatud, sest need ei moodustanud selget vööndit ja võisid olla mujalt müürilt varisenud.

Ruutudes 7-9/b-c puhastasime IV kihis välja ümbritseva ringmüüri S-suunalise laiendi. Vöönd pöördus siin ruutudes 9/b-c S-suunas, s t vöönd jätkus S-suunas ja lõppes kahe püstiti asetatud otsakiviga. Ruutudes 7/b-c olevad kaks suuremat raudkivi olid arvatavasti varisenud müüri pealt. Suurematest kividest tühi ala ruutudes 8/b-c oli täidetud väiksemate ja suuremas osas paekividega (vt. eelmine kiht).

Ümbritseva kivivööndi (kiviaia talla) laius kaevandi S-osas oli ca 100 cm, sama lai oli ka vööndi S-suunas keerav ots.

6.3. Kaevandi SO-veerandik

Ümbritseva kiviaia tald oli siin samuti ca 1 m laiune, kuid ebaselgem ja ehitatud veidi väiksematest kividest, kui mujal kaevandi S-poolmikus. Müür kulges kaarjalt alates ruudust 12/d (üksik kivi umbes ruudus 11/d näis olevat varisenud) läbi ruutude d-g. III

kihi plaanilt on näha poolviltused suured kivid ruutudes 13(14)/d-g, mis peaksid olema müüri pealt varisenud. Siin oli IV kihi väljapuhastamisel tekitatud kohati väga sügavaid auke müürikivide vahel, ka sai siit mitmeid (müüri?)kive ära veeretatud.

***

Alates ruudust 10/e ja siis alates ruutude 8-9/f joonelt oli siin IV kihis tegu paeklibukihiga, mis võis markeerida kunagist paesillutist. III kihis oli sarnane paeklibukiht olnud ka lohus, lisaks oli selline ümbritseva müüri S-poolses sissepääsus.

Keskosa suhtes oli kõige üllatuslikum, et siinsed väga suured raudkivid toetusid, sageli poolviltuselt, nimetatud paeklibukihi peale, olles seega vajunud sinna mingist muust asendist, tõenäoliselt lähedasest raudkivide lademest.

6.4. Müürialuse väljapuhastamine kaevandi NW-osas

Kaevandi NW-osas olid üsna suured raudkivid, sekka üksikuid suuremaid paeplaate (nt ruudus 6/o) varisenud müürialuselt väljapoole. IV kihi väljapuhastamisel aimdus ähmaselt, et müürialus oli ka siin jätkuvalt umbes 1 m laiune. Torkas silma, et ka müürialuse kõrval seespool olevad kivid olid kohati poolviltu, jättes mulje, et ka need olid varisenud müüri pealt. Üsna sarnane pilt avanes müüri W-osa siseküljel, kus küll ei täheldatud poolviltusi kive, kuid müürialuse kõrval seespool olevad kivid olid selgelt varisenud, veidi lahtised, sõmera mullaga ümbritsetud. Seegi osutab, et müüri sisekülg on algselt olnud kividest tühi.

Võib veel märkida, et poolviltused paeplaadid müüri kõrval, nii sees- kui ka väljapool, võisid olla asetatud sinna kaunistuslikel eesmärkidel.

6.5. Kaevandi N-poolmiku keskosa

Ruutude 10-11/m ümbruskonda tekkis selle IV kihist väljapuhastamisel justnagu „lohk“, s t ümbritsev kiviaed näis siin lõppevat, suuremad kivid nimetatud ruutudes puudusid. Tegu oli ühe suurema raudkiviga, mille peal ja ümber leidus rohkesti paekive. Eriti ruudus 11/m olid paeplaadid ilmselt varisenud müüri otsa pealt W-suunas.

6.6. Raudkivide kiht ruutudes 4-6/h-i (j)

See on kõige rikkalikumate keraamikaleidudega ala, kus leidus rohkesti valitud, peasuurusest veidi suuremaid raudkive, nende vahel rohkesti tumedat sõmerat mulda. Nimetatud kivilade moodustas S-piiril kiviringkalme N-piiri.

Ruutudes 7/h ja 7/i oli raudkivide kihi ja kaevandi keskosa paelademe piir üsna selgesti jälgitav. Ruudus 7/i kaardus see piir NO-suunas.

Raudkivide lade jäi põhiliselt ruutudesse 5-6/h-i. IV kihis olid siin juba eelpool kirjeldatud raudkivid väga tihedalt pakitud, nende seas leidus vaid üksikuid väiksemaid paekive. Siia oleks justnagu olnud laotud mingi umbes ruudukujuline vundament või kivikuhja alus.

Ruudud 4/h-j olid raskesti tõlgendatavad. III kihis näis siin ümbritsev kiviring justnagu katkevat, samas umbes 1 m W-pool „sulges“ sissepääsu suur püstine raudkivi, mida me kaevamiste ajal kasutasime nullikivina. Samas IV kihis siin mingit selget katkemist ei ilmnenud, kiviaia tald oli selgesti jälgitav kogu ulatuses, laius ca 1 m nagu mujalgi.Samas oli siin kiviaia talla keskel silmatorkavalt palju paekive. Selliseid paekive raudkivide vööndi sees, s t umbes samal tasandil, ei olnud. Kuna aga tegu erinevate konstruktsiooni osadega (ühelt poolt kiviaia tald, teisalt laialivalgunud kiviaed), pole see tähelepanek ehk ka eriti oluline.

6.7. Ruudud 4-9/j-k

Ruutudes 4-8/j jätkus veel raudkivide kiht. Ruudus 7/i oli üleminek raudkivide kihi ja paelademe vahel IV kihis ebaselge. Piir näis jooksvat NO-SW-suunaliselt diagonaalselt läbi ruudu. Paekihti ulatus veel ka ruudu 8/j S-poolmikusse ja ilmselt ruudus 9/j suurte pealevarisenud raudkivide alla. Ruutudes 7-9/j-k oli oli kõikjal raudkivide kiht umbes samasugune, kui S-poolsemates ruutudes. Sama jätkus ka ruutudesse 8-9/l-i.

Läbi ruutude 4-5/j-k jooksis NO-SW-suunaliselt ümbritseva kiviaia tald, mille kõrval seespool oli IV kihi väljapuhastamise käigus sügavamaks kaevatud, kividest tühjem

ala. Siin oli tegu üsna rohkete paekividega, mis visati IV kihis ära. Paekivid olid ilmselt olnud varisenud müüri pealt. Ruutudes 4-5/j-l oli ümbritseva kivimüüri kivide vahel IV kihis veel näha suuremaid poolviltusi paeplaate.

Võib arvata, et alates ruudust 5/l NO-suunas jätkuva kiviaia talla kõrval siseküljel olevad raudkivid, enamik neist suuremad, kui eelpool kirjeldatud raudkide lademe kivid, olid varisenud müüri pealt. Sellest, nagu ka mujalt NW-sektori müürijäänustest võis teha järelduse, et ümbritseva kiviaia sisekülg oli algselt olnud kivideta, s t müürikivid said sinna variseda.

Kiviaia tald muutus alates umbes ruudust 5/k veidi laiemaks, algul 130 cm, seejärel, kaevandi NW-osas, juba 140 cm (ruutudes 9/m-n).

Eriti suured paeplaadid või kivid olid ümbritseva kivimüüri peal või siseküljel ruutudes 8-9/n. Kivimüürilt väljapoole varisenud kivid müüri NW-osas (kus müürilõik oli umbes O-W-suunaline) said IV kihi välja puhastamisel ära visatud ning plaani peale neid kantud ei ole.

6.8. Kaevandi keskosa

Kaevandi keskosas paljandusid IV kihis ruutude 8-9/g N-osas ja 9/h ruutude S-osas või keskel poolpüstised paeplaadid. Lisaks oli üks tundub et poolviltune lame raudkivi ca O-W-suunaliselt ruudus 7-8/g. Tegu oli alaga, mis jääb kolme silmatorkavalt suure raudkivi vahelisele alale. Üks lapiti paeplaat leidus ka ruudus 8/h.

Selliste paekividega ala laius S-pool suuri kive oli umbes 2 m (O-W) x 1,2 m, kuid need mõõdud jäid IV kihis siiski võrdlemisi umbmääraseks.

Umbes ruutude 7-9/g N-piiril oli juba eelmistes kihtides tegu paljude poolviltuste paeplaatidega, lisaks oli samas piirkonnas lohu suhteliselt järsk N-nõlv, mis IV kihiks oli juba ära kaevatud. Paelade poolviltuste plaatidega ääristatud alal oli ümbritsevast tihedam ja koosnes suurematest paekividest ja –plaatidest. Lisaks tuli just sellelt kohalt III kihis rohkesti põletamata inim- ja loomaluid.

6.9. Struktuuri sissepääs SO-küljel

Arvatav sissepääs hõlmas peamiselt ruutude 10/d S-poolmikku. Siin viskasime IV kihis ära mõned (2?) keskmise suurusega kivid, mis olid paiknenud ümbritseva müüri joonel, aga mitte olnud selle osad. Nende all paljandus paeklibukiht, millest S- ja N-pool oli algne, s o looduslik pind juba varem paljandunud. Looduslik pinnas koosnes siin väiksemast paeklibust.

6.10. Kaevandi O-osa

Kaevandi keskosa juures kirjeldatud tihedam veidi suurematest paekividest lade näis IV kihis jätkuvat kõige suuremast raudkivist O-poole, kuni müürialuseni O-servas, seega siis läbi ruutude 10-12/h.

Ruutudes 11/h-g oli tegu suuremate paeplaatidega; samasugused suured paeplaadid poolviltu üksteise peal olid ruutude 10/i-j vahel, kus nende peal oli varem suurem raudkivi. Ka ruutu 11/i iseloomustas suurematest paeplaatidest lade.

Kõik nimetatud ruutude paeplaadid jätkasid tegelikult juba raudkivide kihist alguse saanud ca 2 m laiust O-W-suunalist vööndit, kust saadi enamik luid ja leide. Tuleb märkida, et ruudus 12/g (peaaegu kogu ruudu ulatuses) eendus välismüüri tallast suurtest raudkividest vundament, mille peal IV kihis oli veel näha libisenud kive. See ca 1 m ulatuses eenduv müürijupp paiknes täpselt samal joonel, mis paekividest kõrgendiku S-serv. Raudkivid nimetatud müürijupis istusid sügavalt pinnases ja paiknesid vaieldamatult oma algsel asukohal.

Välismüüri tald oli ruutudes h-j jälle selgem, eriti kuna see välisküljel oli selgelt markeeritud müürilt varisenud suurte kividega.. Müürialuse ehk kiviaia talla laius oli jätkuvalt ca 1 m ning see koosnes üldjuhul kahest reast sügavalt pinnases istuvatest suurematest raudkividest.

Kogu ruutude 12/i ja 13/i NW-veerandiku võttis enda alla väga suur, O-W-suunas pikergune raudkivi, mis istus sügavalt pinnases (mõõdud 120 x 60-70 cm). Sellest vahetult O-poole jäi lohk, milles leidus vaid väiksemaid kive, lm 35-40 cm (postikoht???). Igal juhul peaks selline post olema jäänud otse müüri sisse. Müür

jooksis antud kohal ruutudes 13-15/g nii, et selle välisserv jäi ca 20 cm nimetatud ruutude O-piirist väljapoole, s o O-suunas.

Ruudu 13/g NO-nurgas markeeris välisserva üks vertikaalne paeplaat, mille serv peaks olema joonistel ja fotodel nähtav. Kaks suuremat paeplaati olid otse müürialuse kõrval poolviltu (s t väljapoole libisenud) asendis ruudu 14/i (osalt ka 14/h N-serv) W-poolmikus.

IV kihi väljapuhastamise lõpus viskasime ära kivid kaevandi O-servalt mistõttu müüri kirjeldus mõnevõrra muutus.

Umbes ruutudes 11/e-g polnud nimelt üldse tegu ümbritseva kiviaia tallaga, vaid kiviaia pealt varisenud kivide kihiga. Kiviaia tald kaevandi O-poolmikus oli selgelt markeeritud kahe paralleelse rea suuremate raudkividega ning paekivide kihiga nende vahel (viimast olin IV kihi kirjelduses varem ekslikult pidanud välismüüri välimiseks servaks ning poolviltusi resp püstisi paekive müürilt väljapoole varisenud kivideks. Tegelikult oli tegu talla täidiskividega).

Ruutudes 11-12/e ja 12/f olnud raudkivid, mis kujult sarnanesid savinõukildude leiuala raudkividele, olid ilmselt varisenud müüri pealt. O-müür ulatus kaevandi SO-sektoris kuni ruuduni 12/d; võimalik, et siit oli ulatunud ka väljapoole müürijupp, nagu sissepääsu W-küljel, praegu polnud see aga nähtav. Ruudus 11/d paiknev raudkivi oli kindlalt varisenud müüri otsa pealt.

Sissepääs kultuskohta struktuuri SSO-servas oli seega laiem, kui varem kirjutatud – nimelt 2 m. Kiviaia talla laius sissepääsu O-küljel oli ca 130 cm.

Sissepääsu järel kiviaia tald jätkus ruutudesse 13/d-f. Kiviaia talla laius oli siinkohal 130-140 cm, kaevandi NO-servas ca 110 cm.

6.11. Kaevandi NO-sektor

Ruutudes 10-12/j-k oli struktuuri jälgimine keeruline. IV kihis oli siin tegu võrdlemisi kaootiliselt paiknevate keskmise suurusega ja veidi suuremate raudkividega, mis paiknesid võrdlemisi hõredalt. Nende vahel paljandus siin-seal paekive, mis üldjuhul

näisid paiknevat alumises kihis. Suuremad raudkivid jäid kaevandi keskosa lähedale, ruutudesse 10-11/j ja 9/j.

6.12. Tuleaseme koht ruutudes 10/j-k

Pealmistes kihtides oli siin juba III kihis tegu ca 1 m läbimõõduga, tugevasti põlenud nn kerisekividega laik, mis osaliselt jätkus ka veel IV kihis. Lisaks võis siin täheldada ebakorrapärast kiviringi mõõtmetega 80 x 60 cm, mille moodustavad raudkivid istusid sügavalt pinnases. Ringi sees paljandus tihe väiksematest paekividest kiht, mis meenutas paekatet kaevandi S-poolsemas osas. Samas võib märkida, et paekiht kindlasti polnud põlemisjälgedega! Tuleasemele viitav materjal oli seega kas siia toodud hiljem või oli tulease olnud siin rajatise kasutusaja hilisemas etapis.

See alumine paekiht oli täheldatav üksnes ruutudes 10-11/j, 10/k S-osas ning 12/j W-osas. Ruut 11/k oli kaetud raudkividega, mille alt IV kihi väljapuhastamisel polnud selgelt näha, kas ka seal oli täheldatav alumine paekiht. Nimetatud alast väljapool lõppes aga alumine paekiht võrdlemisi järsult.

***

Hiljem selgus, et kirjeldatud kaootiline raudkivide lade, mille alt suuremas osas näis paistvat paekihti, oli tegelikult ümbritseva ringmüüri varing. Ringmüüri tald joonistus ca 110 cm laiuselt väga selgelt välja ruutudes 14-15/h ja 13-14/j.

Üsna järsult katkes kiviaia tald ruutudes 13-14/j. Siit NW-suunas jäi tegelikult kaevandi nö NO-lohu ala (vt varasemad kihid). IV kihis näis siin katkematult kulgevat vaid talla sisemine raudkivide rida, välimine aga puudus. Küll oli aga olemas nö tüüpiline paekividest sisetäidis. Kas olid välimised kivid ehk ajaloo jooksul eemaldatud?

„Lohk“ ja ebakorrapärasus ümbritseva kiviaia tallas lõppes ruuduga 13/k, s t sellest NW-suunas. Ruutudes 12-13/l ja 11-12/m oli jälle selgelt jälgitav kiviaia tald, siinkohal ehitatud peamiselt raudkividest ning väiksematest paekividest nende vahel. Ruutude 11-12/m vahel oli tald eriti lai – 140 cm.

Ruutudes 10-11/ on IV kihi plaanil kividest tühi ala – siin laidus vaid paekive ja needki mitte eriti suured. Kohast on ka fotosid ajast, kui seda alles välja puhastati; lohk koos nö sisse varisenud paekividega oli siin IV kihi väljapuhastamisel üsna kohe järgitav.

Piki ruute 10-11/l-n oli ilmselt kulgenud ca 1 m laiune N-poolne sissepääs struktuuri. Ruudus 12/l olev suur raudkivi näis olevat libisenud ümbritseva kiviaia pealt sissepääsu W-küljelt.

T>ekkis küsimus, miks markeeris „sissepääsu“ just paeplaatide vöönd? Selle mõlemale küljele jäi tüüpiline kiviaia varingukiht raudkividega. Torkas silma, et raudkivid „sissepääsu“ kõrval näisid olevat keskmisest natuke suuremad – mis võis markeerida kõrgemaid resp massiivsemaid otsi kiviaial sissepääsu kõrval.

See „sissepääs“ viis otse arvatava tuleaseme kohani ruutudes 8/j-k. Samas, ruutudes 10-11/k, eriti N-poolmikus, oli ju ka raudkive, mis tundusid olevat samasugused, kui müüridelt varisenud raudkivid. Ehk oli siin olnud tegu paeplaatidega sillutatud teega struktuuri keskele, kuhu ruutudes 10-11/k oli mõningaid raudkive peale varisenud? Teise võimalusena tuleb kõne alla, et „sissepääsu“ otstes oli olnud suuri paeplaate, mis olid varisenud nimetatud kohta.

7. Viies kiht (fotod 542 – 577)

7.1. Luustik kaevandi keskel kõrgeimas osas

Ruutudes 9/h-i, väga suurte kivide vahelt, tuli juba V kihi väljapuhastamise alguses rohkesti inimluid. V kihis paljandus anatoomiliselt õiges asendis luustik, mis oli olnud kaetud paeplaatidega. Horisontaalseid paeplaate, vahel mitmes kihis, leidus ka mujal paekividest kõrgendiku sees, poolviltuste ja püstjate pae- ja raudkivide (1) vahel, näiteks ruutudes 7-8/h. Vaieldamatult oli siin tegu paeplaatidest tahtlikult laotud kõrgema alaga.

Inimluid leidus siin ka IV kihis. Lähikonnast (ruudust 9/i) saadud inimese kolju dateerus 776-420 eKr (95,4 % tõenäosusega; Poz-59589, L 234). 3 m lõuna poolt saadud

inimluud (L147) dateerusid perioodi 750-403 eKr (95,4 % tõenäosusega; Poz- 59588. Samas olnud loomaluud dateerusid 474-646 AD (95,4 % tõenäosusega; Poz-61928).

Anatoomilises järjekorras luusitik paljandus lõplikult ruutudes 9-10/h-i. Osa konte oli murenenud ja katki, kuid kõik tundusid paiknevat oma õigel kohal. Kolju ulatus kõige suurema (nagu „äralõigatud“ nurgaga) raudkivi serva alla, mis luustiku väljapuhastamise käigus sai oma kohalt nihutatud. Kivi asend polnud seega tõenäoliselt juhuslik, vaid see oligi olnud mõeldud markeerima matust,. Põhimõtteliselt sama võib väita teiste kaevandi keskosa suurte kivide kohta, mis markeerisid haua NW-piiri. Pole võimatu, et algselt on kivi olnud rohkemgi, struktuuri edaspidise kasutamise käigus on aga osa neist eemaldatud või mujale veeretatud.

Luustiku pikkus (mõõdetud kohapeal) oli ca 160 cm, pea NO-suunas. Ainsa võimaliku panusena saab mainida töödeldud liistakut tulekivist. Kolju toetus tasemele -53 cm, reieluud samuti – 53 cm.

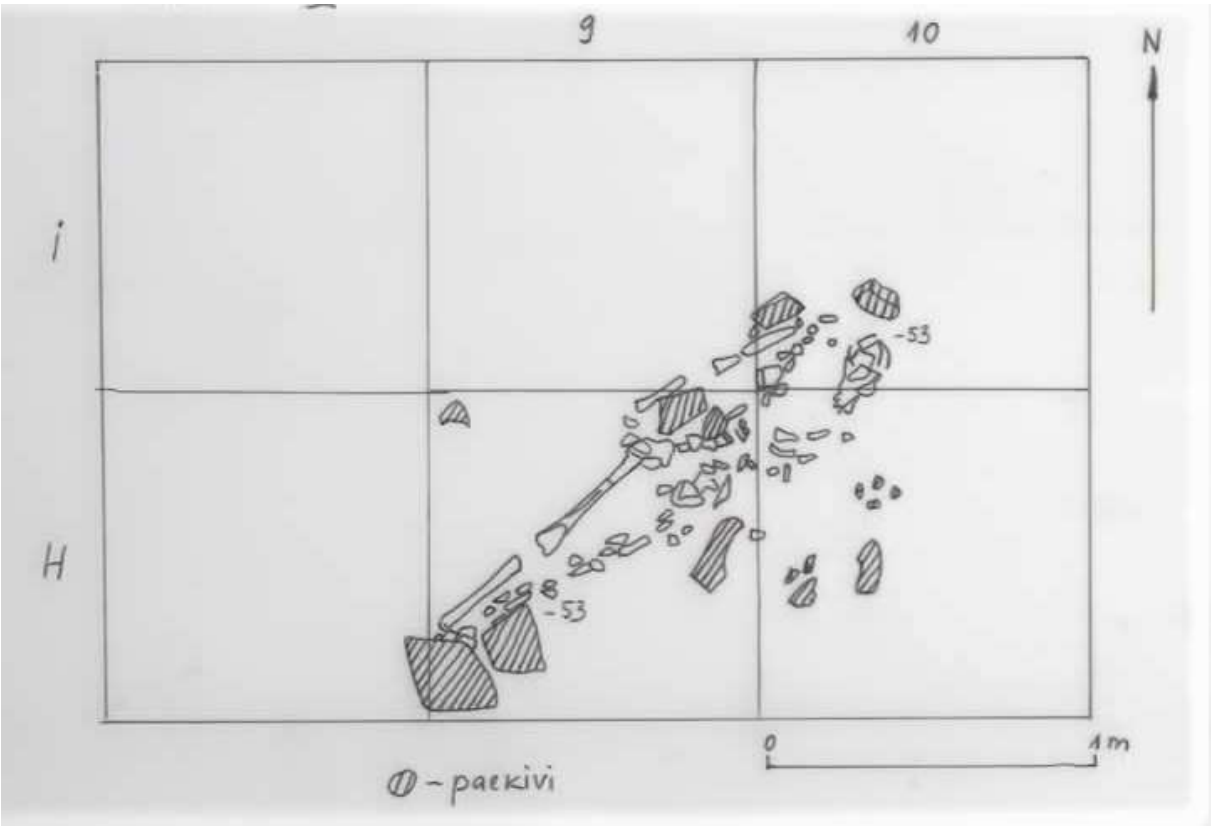

Joonis 4. Luustik kaevandi keskosas.

Luustiku juures leidus tähelepanu väärival hulgal väiksemaid põlenud kive. Eriti N-poolses servas oli säilinud poolviltusi paeplaate ning ka raudkive. Lisaks põlenud kividele oli luude vahel ja all ka üsna palju väikesi söetükikesi. Selja all oli surnul olnud tihedast õhematest paeplaatidest lade või sillutis, selle alla aga looduslik kruus.

Luustik dateerus ^{14}C meetodiga 1005-836 eKr (95,4 % tõenäosusega; Poz-67812). See on noorem pronksiaeg, muuhulgas alla 6 km eemal paikneva Asva kindlustatud asula intensiivseim kasutusaeg. Asvale sarnanevat keraamikat või üldse mingisuguseid pronksiaegseid leide Saunamäelt ei saadud.

7.2. Ruudud 5-6/g-h

Siin, põhilisel potikildude leiualal, viskasime tasemel ära viimase tiheda kihi müürilt varisenud raudkive. Selgus, et ka nende vahel ja all oli üsna rohkesti mulda, milles jätkuvalt leidus potikilde. Looduslik pinnas (kruus, sekka väiksemaid paekive) paljandus tasemel -73...-65 cm. Loodusliku pinna läheduses leidus rohkesti tugevasti põlenud kive ning mullas väikeseid söetükikesi, osutades siin tõenäoliselt aset leidnud põlengule! Siit sai võetud mullaproov 2014-9.

(Nagu hiljem tuvastasime varisenud kiviaedade näidetel, tekib varisenud kivide vahele tõepoolest uskumatult palju mulda, kuna sinna koguneb varisenud lehti jm huumust. Jääb siiski veidi arusaamatuks, kuidas seletada nähtust, et varisenud kivide (kui need ikka pärinesid kõik müürilt) ülemises kihis leidus selgelt rohkem savinõukilde, kui alumises? Ja kuidas seletada eelpoolnimetatud põlengukihti?).

Ülejäänud osa V kihist puhastasime välja jooksvalt, s t tõstes kivid ja mulla juba välja puhastatud alale. Looduslik pinnas - peen kruus, milles üksikuid väiksemaid paekive – paljandus üldjuhul alumistest kividest mõni cm sügavamal. Mingeid märkimisväärseid leide või tähelepanekuid sellest viimasest kihist ei saadud.

Mõned maapinna kõrgused kohas, kus loodulik pinnas paljandus:

7/k - -60 cm tase

12/h - -53 cm tase

10/h - -57 cm tase

11/k - -62 cm tase

10/m - -60 cm tase

8/i - -49 cm tase

10/j - -51 cm tase

Peale kaevamistööde lõppu lasime vastavalt maaomaniku soovile viimased, sügavalt looduslikus pinnases istuvad suured kivid buldooseriga välja kiskuda. Objektilt välja kaevatud kivid viis naabertalu peremees oma ehitiste tarbeks, mulla ajasime kaevamiskohale laiali. Praeguse seisuga on seega varasema kivise künka asemel Saunamäe kohal lage ala.

8. Kokkuvõte

Kaevamiste tulemusena võib nentida, et Saunamäe näol oli tegemist väga pikka aega kasutusel olnud muistisega. Kahtlemata moodustas see ühise kompleksi teiste samas paiknevate muististega.

Kõige varasem tuvastatud muistis Saunamäel oli pronksiaegne kalme. Erinevalt enamikust tolle perioodi kalmetest, vähemalt Saaremaal, oli tegu anatoomiliselt õiges korras paikneva mehe luustikuga ning üksikmatusega. Kuigi selle lähikonnast veidi kõrgematest kihtidest leiti veelgi mõningaid inimluid, kuulusid need ilmselt mõnisada aastat hilisemasse aega. Kuna need olid samas kihis rauaaja teise poolde kuuluva keraamika ning ka üksikute leidudega, võib oletada, et need olid toodud Saunamäele mingite rituaalide käigus. Teatud mõttes kinnitas seda ka samast kihist loomaluudest võetud C14 proov, mis osutas 5.-7. sajandile pKr, seega leidudega samale ajale.

Ehituslikult järgmine etapp Saunamäel olid massiivsed kivimüürid, mis ümbritsesid ca 9 x 9 m ala. Alale olid selgelt markeeritud sissepääsud ning tõenäoliselt paiknesid seal kivide vahel suured postid. Selgelt pidid eristuma ka konstruktsiooni keskosas olevad suured raudkivid ning mõnedes kohtades oli jälgi lõkete tegemisest. Selle ehitusetapiga seostuvad rohked 5.-10. sajandi peenkeraamika leiud, mis kontsentreerusid läänemüüri äärde. Luude, peamiselt loomaluude,

kontsentratsiooniala, seevastu, oli kaevandi keskpaik, eriti suurte raudkividega ümbritsetud kõrgem ala.

Millalgi viikingiajal on tehtud ringmüüri siseküljele kontstruktsiooni edelaossa kiviringkalme, mis osalt kasutas ära ringmüüri. Kalmest annavad tunnistust lisaks suurtest kividest ringile ka mõned põlenud luud ning väikesed põlenud esemekatked. Sellised kalmed olid iseloomulikud eriti 10. sajandile.

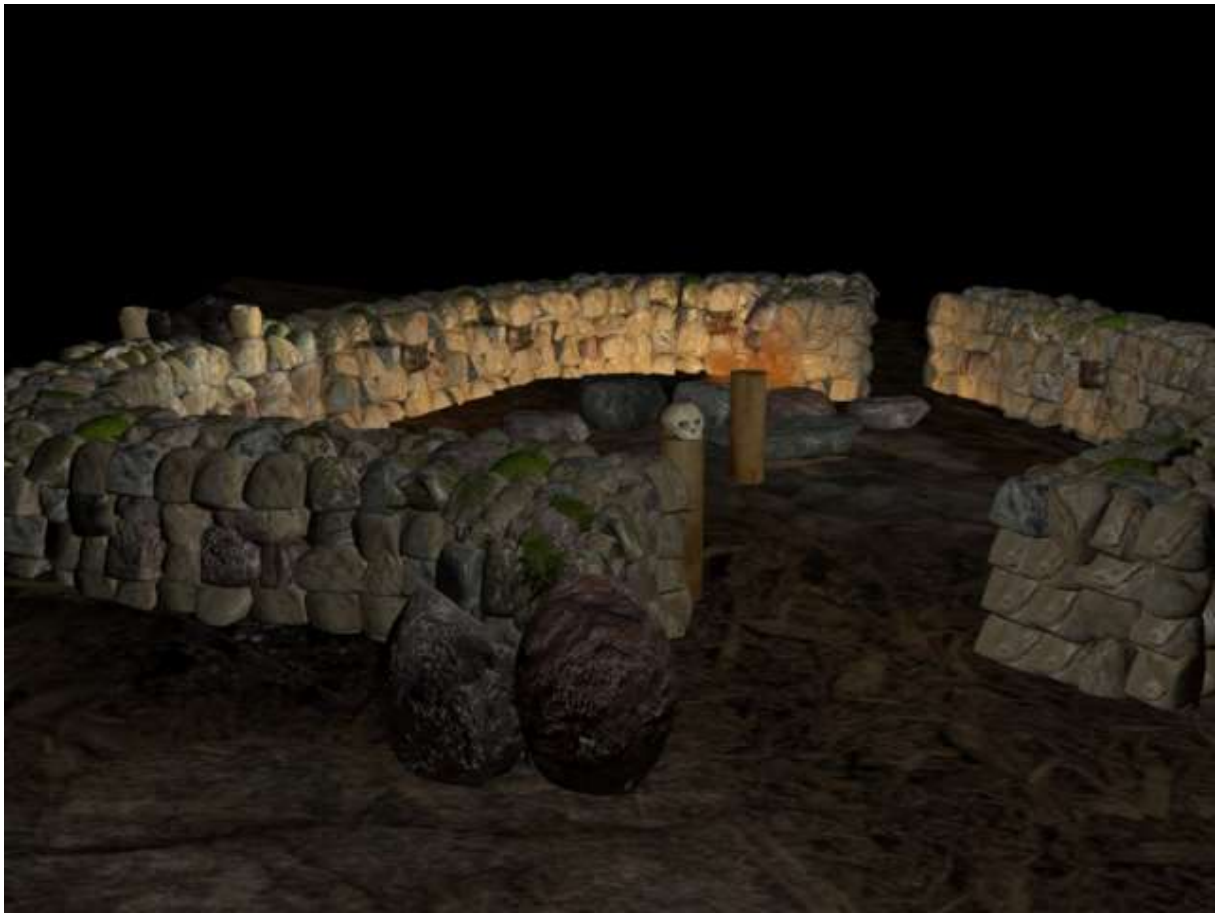

Joonis 5. Saunamäe kultuskoha võimalik rekonstruktsioon. 3D joonis Marilin Lõugas.

1000. aasta paiku on ehitised Saunamäel maha jäetud, müürid on laiali vajunud ning kogu kompleks on ilmselt tahtlikult kaetud valitud paeklibust kihiga. Sarnast vanade kultuskohtade „pitseerimist“ ehk katmist mingit liiki kihiga on täheldatud ka mitmetel sarnastel muististel Ida-Skandinaavias. Oma iseloomult sarnanebki Saunamäe

kultuskoht teistele sedalaadi muististele nii Skandinaavia kui ka näiteks Kuramaa rannikualadel.

Lisa 1. Leiunimekiri.

täpsed asukohad vt leiuplaanilt!

Saunamäe leiud 2012-2014
AI 7129:

nr	leid	ruut	kõrgus	kiht	märkused
1	puudub	13l	-16	I	
2	sk	3f	-19	I	
3	kabjanael, rd	4f	-12	I	
4	sk-d, 4, üks riipejälgedega	5j	-16	I	
5	sk	14m	-51	I	
6	sk-d, 7	4i	-11	I	
7	sk	8f	-27	I	
8	sk	9f	-23	I	
9	sk-d, 2	9g	-18	II	
10	sk-d, 5	12l	-1	II	
11	sk-d, 3	7d	-31	II	
12	sk-d, 15	6e	-21	II	
13	väike raudeseme tk (noarootsu ktk?)	9g	-21	II	
14	sk-d, 56 (ühest jämeker nõust?)	7f	-10	II	
15	A sk-d, 6, sh põhjatükid, jämeker nõust	7f	-11	II	
	B sk-d, 27, sh põhjatükk, samast jämeker nõust		-11	II	
15	1) sk-d, 26, samast jämeker nõust, mis nr 15	7f	-14	II	
16	2) sk, peenker		-14	II	
	sk-d, 15, jämeker	7g	-11	II	
17	ihumiskivi, pikergune, 5 tahku	7g	-2	II	
18	sk, jämeker	8g	0	II	
19	sk, väike, peenker, tume	9h	-7	II	
20	sk-d, 2	7g	-11	II	
21	sk-d, 9, samast nõust	9j	-15	II	
22	sk-d, 4	9j	-15	II	
23	sk-d, 3, peenker	9k	-5	II	
24	sk-d, 9	9k	-13	II	
25	sk-d, 34, samast nõust, keskmise jämedusega ker	11f	-6	II	
26	sepanael, rd	7c	-17	II	
27	sk-d, 3	10f	-4	II	
28	sk, orandzh, glasuuritud	8g	0	II	
29	sk-d, 2, tillukesed		-9	II	ebamäärane asukoht
30	sk-d, 6, jämeker, samast nõust?	6f	-27	II	
31	sk-d, 16, jämeker	6f	-24	II	
32	sk-d, 6, jämeker, samast nõust?, sh servatükk	7g	-3	II	
33	sk-d, 7, jämeker	7g	-9	II	
34	sk-d, 10, keskmise jämedusega ker	7g	-15	II	

35	sk, jämeker	9j	0	II	
36	sk-d, 3	8k-8l piiril	-2	II	
37	sk-d, 163, arv samast jämeker nõust, osa väiksed	11f	-11	II	
38	sk-d, 3	6c	-37	II	
39	sk	9g	-16	II	
40	sk-d, 17, samast nõust, jämeker	8k	-3	II	
41	sk-d, 7, samast jämeker nõust	6f	-19	II	
42	sk-d, 2, üks veidi peenem ker ja hea põletus	9g	-35	II	
43	sk, jämeker	6d	-45	II	
44	nael, rd, uusaegne?	9e	-23	II	
45	sk-d, 5	6g	-1	II	
46	sk	9g	-26	II	
47	sk-d, 7, jämeker	6e	-23	II	
48	nööp, pr, kerakujuline, nagu nr 59	7g	-7	II	
49	sk, jämeker	7g	-11	II	
50	sk-d, 6, siledapinnaline ker, sh üks serv	5e-5f piirilt	-25	II	
51	sk-d, 7, sama nõu, jämeker	6f	-18	II	
52	sk-d, 11, jämeker	6g	-19	II	
53	oli väike kivitükk		-10	II	
54	sk-d, 2, jämeker	8h	-9	II	
55	sk-d, 3	6l	-20	II	
56	sk-d, 10, neist kaheksa kindlasti ühesugused	9k	-11	II	
57	sk-d, 3, üks sileda tumeda pinnaga	7l-7m piiril	-13	II	
58	nööp, pr, kerakujuline, nagu nr 49	7l	-14	II	
59	sk-d, 6, tillukesed	7l	-9	II	
60	sk-d, 2, sileda tumeda pinnaga	11f	-3	II	
61	sk-d, 2, keskmise jämedusega, üks servatükk	10e	-12	II	
62	sk-d, 2, sileda halli pinnaga	5d	-25	II	
63	sk, jämeker	11g	3	II	
64	sk, jämeker	11d	-12	II	
65	sk-d, 4, jämeker	5e	-26	II	
66	hobuseraua poolik, rd, uusaegne	5c	-29	II	
67	sk-d, 2, keskmise töötlusega	11f	-6	II	
68	sk, väike	6i	-7	II	
69	sk, sileda musta pinnaga	10e	-10	II	
70	sk, väike, sileda tumeda pinnaga	10c	-26	II	
71	sk	7c	-33	II	
72	kaksikspiraalpeaga sõrmus, pr	11c	-31	II	
73	sk-d, 3, siledapinnalised	5f	-16	II	
74	sk-d, 2, siledapinnalised	6g	-9	II	
75	sk-d, 31, kahest (?) eri nõust, sh üks serv	5h	-5	II	
76	sk, peenker	4g	-29	II	
77	sk-d, 6, samast sileda tumeda pinnaga peenker nõust	5h	-2	II	
78	A sk-d, 52, eri peen- ja jämeker nõudest,	4h	-16	II	
79	sh 1 põhjatükk, üks nivenditükk, 4 servatükki			II	
	(2 erinevat nõud)			II	

	B sk-d, 168, väikesed + väike põlenud luukild			II	
79	C sk-d, 46, eri nõudest, enamik siledapinnaline ker,			II	
79	üks nivenditükk, 3 serva kahest eri nõust			II	
	D sk-d, 35, eri peenker nõudest, sh üks põhjatükk ja			II	
79	neli servsatükki kahest peenker nõust, suured			II	
	E sk-d, 87, väikesed, enamik tume peenker, sh üks			II	
79	õhukesest servast ja üks nivendist			II	
	F sk-d, 18, suurest peenker nõust, sh neli serva			II	
79	G sk-d, 12, nagu eelmised, sh 2 serva + 1 põhjaserv			II	
79	H sk-d, 8, bagu eelmised, sh põhjatükk ja nivenditükk			II	
79	I sk-d, 16, eri nõudest, osa peenker, ülej peenem ker,			II	
79	1 nivend, 2 serva (erinevad), 1 põhjaserv			II	
	J sk-d, 13, sh 1 nivend + 2 serva (erinevad)			II	
79	K sk-d, 77, eri nõudest, sh 1 nivend suurest peenker			II	
79	nõust, 2 serva, neist üks õhuksest peenker nõust			II	
	L sk-d, 47, eri nõudest, sh 1 põhjaserv+üks savitihend			II	
79	sk-d, 2, jämeker	9f	-19	II	
80	sk-d, 3		-34	II	ebamäärane asukoht
81	sk, jämeker	12e	-5	II	
82	sk, jämeker, õlaosast?	4f	-16	II	
83	kabjanael, rd	14g	-12	II	
84	sk-d, 3, eri nõudest	14f	-24	II	
85	sk, keskmise jämedusega ker	12e	-9	II	
86	sk-d, 2	3-4g piiril	-22	II	
87	sk-d, 2	13d	-17	II	
88	sk-d, 2, jämeker	6f	-37	II	
89	sk-d, 2, peenem ker, sh üks servatükk	3f	-42	II	
90	sk, peenker, ornamenditud siksakviirutusega	4j	-22	II	
91	sk-d, 7	3i	-24	II	
92	sk-d, 39, eri nõudest, sh suure musta peenker serv	5i	0	II	
93	sk-d, 40, min kahest erinõust, sh suure peenker serv	5i	-6	II	
94	sk, serv	6k	-9	II	
95	sk-d, 5	6k	-15	II	
96	sk-d, 5, erinevad, sh väike hele serv joonega	5k	-33	II	
97	tootejääk (?)	5i	-3	II	
98	sk-d, 19, erinevad, sh üks serv	5k	-14	II	
99	sk, jämeker	13d	-27	II	
100	sk-d, 40, erinevad, sh 3 serva + 1 põhjaserv	3h	-27	II	
101	sk, tilluke	5k	-7	II	
102	savitihend (?) + sk, peenker serv	6i	6	II	
103	sk	6m	-32	II	
104	sk, tume peenker	7i	-4	II	
105	sk-d, 4	5k	-22	II	
106	sk-d, 3, sh musta peenker serv joonega (+ nivendiga?)	4k	-39	II	
107	sk, peenker, serv, väike	9l	-7	II	
108	sk-d, 4, jämeker	5j	-4	II	

109	sk, jämeker	6i	12	II	
110	sk-d, 3, sh tume peenker nivend viirutusest siksakiga	5j	-8	II	
111	puudub	4l	-39	II	
112	kivihelmes, silindrikujuline, auguga	4k	-22	II	
113	sk-d, 13, väikesed	4j	-14	II	
114	sk, tume siledapinnaline, väike	4k	-49	II	
115	sk, väike	7m	-39	II	
116	valge kvartsi tükk	7h	-39	II	
117	sk-d, 4, keskm jämedusega, sile pind, sh väike serv	4l	-50	II	
118	tootejääk (?), sulanud	4l	-53	II	
119	sk-d, 2, jämeker	6i	-5	II	
120	sk, siledapinnaline	5m	-53	II	
121	sk-d, 7, väikesed	4i	-29	II	
122	sk, peenker	6i	2	II	
123	sk, väike	3j	4	II	
124	sk-d, 2, jämeker, samast nõust	7j	0	II	
125	sk-d, 3, samast nõust		-1	II	ebamäärane asukoht
126	sk-d, 4		0	II	ebamäärane asukoht
127	sk, heledam peenker	7k	1	II	
128	sk-d, 2, väikesed	6l	-11	II	
129	rd-eseme ktk	5m	-53	II	
130	sk-d, 3	5j	-26	II	
131	sk, jämeker	6j	-12	II	
132	sk-d, 2, väikesed	6k	-14	II	
133	sk-d, 2	4j	-26	II	
134	sk-d, 5, väikesed ja erinevad	5j	-11	II	
135	sk, keskmise jämedusega ker	5k-5l piiril	-31	II	
136	sk-d, 3, väikesed	7-8j-k piiril	-14	II	
137	sk-d, 2, väikesed	5k	-23	II	
138	sk	11i	12	II	
139	sk-d, 3, peenem ker	14h	-15	II	
140	sk-d, 5, peenem ker, samast nõust	11j	13	II	
141	sk	12j	5	II	
142	sk	12k	13	II	
143	sk-d, 3, peenem ker, samast nõust	12k	-13	II	
144	sk	12k	-14	II	
145	sk, jämeker	14l	-49	II	
146	sk-d, 2	13k	-28	II	
147	sk-d, 3, sh serv kahe paralleelse joonega	13k	-28	II	
148	sk-d, 3	13l	-32	II	
149	sk, väike	12l	-12	II	
150	sk, väike	12l	-12	II	
151	sk-d, 6	12l	-9	II	
152	sk, pisike, peenker, ornamenditud 3 paral joonega	12l	-2	II	
153	sk-d, 2, peenker	12l	-8	II	

154	sk-d, 3, väikesed	12m	-25	II	
155	sk-d, 3, väikesed	12m	-25	II	
156	sk, tilluke	13m	-32	II	
157	sk	13m	-32	II	
158	sk-d, 18, jämeker, sama nõu, osa tillukesed	3f	-42	III	
159	sk-d, 3, nagu eelmised	3f	-44	III	
160	sk, servatükk, suurest jämeker potist	4g	-18	III	
161	sk, jämeker, nagu eelmine	4g	-22	III	
162	sk, jämeker	4g	-18	III	
163	sk-d, 2	4g	-23	III	
164	sk-d, 2	5g	0	III	
165	savitihend + sk, peenker	5g	-12	III	
166	sk	5g	-27	III	
167	sk-d, 5, nagu nr 162	5g	-23	III	
168	sk	5f	-18	III	
169	sk-d, 2	5f	-24	III	
170	sk, nagu eelmine	5f	-24	III	
171	sk, serv, suur must peenker pott	5f	-27	III	
172	sk-d, 3, jämeker	5f	-25	III	
173	sk, peenker, serv, ornamenditud kahe paral joonega	5g	-19	III	
174	sk-d, 2, jämeker	5g	-19	III	
175	sk, siledapinnaline	5g	-19	III	
176	sk	5g	-19	III	
177	sk-d, 2, jämeker	6g	-6	III	
178	sk-d, 9, jämedam ker, samast nõust, väikesed	6g	-22	III	
179	sk-d, 6	6g	-32	III	
180	sk-d, 2, jämeker	6f	-23	III	
181	sk-d, 2, jämeker	6g	-25	III	
182	sk, tilluke	6g	-12	III	
183	sk-d, 5	6g	-12	III	
184	sk, väike	7g	-14	III	
185	sk-d, 6, jämeker	7g	-2	III	
186	sk, tilluke	7f	-37	III	
187	sk, jämeker, väike	7g	1	III	
188	sk-d, 2, jämeker	7g	1	III	
189	sk-d, 2, sh servatükk peenker püstisest servast	7g	-15	III	
190	sk-d, 5, erinevad	8g	6	III	
191	sk-d, 3, siledapinnaline ker, sh väike servatükk	8g	-4	III	
192	sk, jämeker	11f	-20	III	
193	sk-d, 5	10f	-24	III	
194	sk-d, 8, jämedam ker, sh servatükk	10f	-24	III	
195	sk-d, 2	10f	-9	III	
196	sk-d, 10, samast nõust, jämeker	10f	-21	III	
197	sk-d, 4, jämeker	11g	-34	III	
198	sk, siledapinnaline	11f	-8	III	
199	puudub	12g	-11	III	

200	sk, jämeker	9g	-28	III	
201	sk-d, 2	10f	-4	III	
202	sk-d, 6	10e-10f piiril	-1	III	
203	sk-d, 19, min 2 erinevast nõust	4g	-18	III	
204	sk, jämeker	4g	-25	III	
205	sk-d, 4	4g	-46	III	
206	sk-d, 2, üks põhjatükk (?), peenker nõust	5g	-26	III	
207	sk-d, 7, jämeker, sh üks põhjatükk	4g	-39	III	
208	sk-d, 3	5g	-33	III	
209	sk, jämeker	5g	-31	III	
210	sk, peenker	5g	-23	III	
211	sk-d, 11, jämeker	5g	-35	III	
212	sk-d, 2	5g	-30	III	
213	sk-d, 3	5g	-45	III	
214	sk, tume peenker, püstine õhuke serv	5f	-27	III	
215	sk-d, 2	5f	-33	III	
216	sk-d, 5	4f	-37	III	
217	sk-d, 2	4f	-40	III	
218	sk-d, 2, siledapinnaline ker	4f	-35	III	
219	sk, jämeker	5f	-30	III	
220	sk-d, 9, siledapinnaline ker	6f	-34	III	
221	sk-d, 4, sh õhukese siledapinnalise nõu serv	6f	-34	III	
222	sk-d, 7	6f	-32	III	
223	sk, jämeker	5g	-27	III	
224	sk-d, 7, erinevad	5g	-17	III	
225	sk, jämeker, põhjatükk (?)	5g	-26	III	
226	spiraal, pr	5g	-33	III	
227	sk, jämeker	5g	-33	III	
228	sk-d, 4	6f	-31	III	
229	sk-d, 4, väikesed	6g	-22	III	
230	sk-d, 2	6g	-24	III	
231	sk, väike	6g	-23	III	
232	sk-s, 2, jämeker	6g	-26	III	
233	sk	6g	-26	III	
234	sk-d, 3	6g	-16	III	
235	sk-d, 4, jämeker, sh 1 põhjatükk(?)	6-7f piirilt	-26	III	
236	sk, väike	6-7f piirilt	-26	III	
237	sk-d, 2, tillukesed	6-7f piirilt	-44	III	
238	sk, jämeker	6-7f piirilt	-38	III	
239	sk-d, 7	6-7e piirilt	-50	III	
240	sk, jämeker	10d	-40	III	
241	sk, väike	10e	-31	III	
242	auguga kivi, ebamäärase kujuga	10e	-37	III	
243	sk-d, 5, siledapinnalised	10e	-34	III	
244	sk-d, 3, jämeker, sh servatükk	10f	-27	III	
245	sk-d, 2, siledapinnalised	12f	-22	III	

246	sk, tilluke	4e	-51	III	
247	sk-d, 3, väikesed	4e	-47	III	
248	sk-d, 9, väikesed	4f	-41	III	
249	sk-d, 6	4f	-46	III	
250	sk-d, 2, väikesed	5f	-35	III	
251	sk-d, 2, väikesed	5e	-48	III	
252	sk-d, 4, jämeker		-34	III	ebamäärane asukoht
253	sk, jämeker, serv	10d	-28	III	
254	sk-d, 2	10d	-18	III	
255	sk-d, 2	11d	-52	III	
256	sk-d, 3	11d	-33	III	
257	sk, jämeker	12e	-24	III	
258	sk, peenker, orandzh	12e	-17	III	
259	sk, peenker, orandzh, nivendiosa	12e	-34	III	
260	sk	11g	-22	III	
261	sk, jämeker	12d	-10	III	
262	sk-d, 2, siledapinnalised, sh üks serv	14g	-18	III	
263	sk, väike, peenker	13g	-40	III	
264	sk-d, 2, peenker	12f	-22	III	
265	sk, siledapinnaline	11e	-38	III	
266	sk-d, 4, väikesed	11c	-57	III	
267	sk-d, 3, jämeker	11c	-58	III	
268	sk-d, 2, peenker	10c	-44	III	
269	rauaślaki tükk	10c	-38	III	
270	mingi kivimi killud, tillukesed	8c	-34	III	
271	sk-d, 2	7d	-39	III	
272	sk, jämeker, tilluke	7c	-19	III	
273	sk-d, 2 + lõigatud luutükk	7g	-26	III	
274	sk-d, 3, siledapinnalised, sh 1 põhja serv	7g	-17	III	
275	sk, peenker, tume, viirutusornament	6e	-33	III	
276	sk, tilluke	5d	-37	III	
277	sk, tilluke	6c	-45	III	
278	sk, tilluke	6c	-50	III	
279	sk, jämeker	6c	-40	III	
280		6c	-40	III	
281		5c-5d piiril	-48	III	
282		4c-4d piiril	-53	III	
283	tootmisjääk, sulanud kängar	4c-4d piiril	-49	III	
284		5c	-52	III	
285		5c	-49	III	
286		5c	-49	III	
287	sk, tilluke	6c	-43	III	
288		6c	-43	III	
289	sk	7b	-45	III	
290	teravik, rd, koonusekujuline ja seest õõnes	8b	-42	III	
291	sk, siledapinnaline, õlakoht	9a	-39	III	

292	sk-d, 2 peenker, sh serv	13g-13h piiril	-3	III	
293	sk-d, 3	13i	-19	III	
294	sk-d, 3	13h	-14	III	
295	sk, jämeker	13g-13h piiril	-6	III	
296	sk	12i	-3	III	
297	sk-d, 3, jämeker, sh põhja serv	12i	-18	III	
298	sk, jämeker	11j	-12	III	
299	sk	10i	-24	III	
300	sk-d, 3, jämeker, sh põhja serv (nagu nr 298)	10i	5	III	
301	sk-d, 2, jämeker, sh servatükk	11i	5	III	
302	sk	10i	-3	III	
303	sk-d, 10, jämeker	9j	-16	III	
304	sk, jämeker	10j	-3	III	
305	sk, väike	10j	-14	III	
306	sk-d, 2	10i	0	III	
307	sk	8i	-17	III	
308	sk, jämeker	8h	-10	III	
309	sk	8g-8 piiril	-26	III	
310	sk, siledapinnaline	8g-8 piiril	-20	III	
311	sk-d, 4, siledapinnalised	5g	-48	III	
312	sk-d, 6, väikesed	5g	-41	III	
313	sk-d, 4, jämeker	5g	-42	III	
314	sk-d, 5, jämeker	4g	-30	III	
315	sk-d, 6, jämeker	4f	-43	III	
316	sk-d, 5	4f	-45	III	
317	sk, tilluke	7b	-56	III	
318	sk, väike	12i	-16	III	
319	sk	9e	-48	III	
320	sk-d, 2, sh põhja sev	13j	-28	III	
321	sk, jämeker	14j	-5	III	
322	sk, peenker	13i	-18	III	
323	sk-d, 3, jämeker, sh õlatükk	14h	-30	III	
324	sk-d, 4	14g	-38	III	
325	sk-d, 3	14h	-40	III	
326	sk-d, 4	15h	-39	III	
327	sk-d, 4	14h	-35	III	
328	sk, peenker	14i	-37	III	
329	sk-d, 2 üks peenker servatükk + jämedam põhjatükk (?)	15i	-54	III	
330	sk, jämeker, põhja serv	13i	-8	III	
331	sk, siledapinnaline	13i-14i piiril	-15	III	
332	sk-d, 5		-48	III	ebamäärane asukoht
333	põlenud savitihend (?)	13j	-29	III	
334	sk-d, 3, suuest tumedast peenker nõust, sh servatükk	4i	-18	III	

335	sk-d, 6, siledapinnalised	5i	-13	III	
336	sk-d, 5, jämeker, väikesed	5j	-21	III	
337	sk-d, 2	5i	-9	III	
338	sk-d, 15, arv samast nõust	5i	-5	III	
339	sk-d, 39, jämeker, samast nõust, sh servatükk	6i	-11	III	
340	sk-d, 7, jämeker	6i	-11	III	
341	sk-d, 48, siledapinnalised, min 2 eri nõust, sh 3 serva	5h	-7	III	
342	sk-d, 15, siledapinnalised	6h	-12	III	
343	puudub	6h	-15	III	
344	sk-d, 10, siledapinnalised, sh 1 serv	6h	-17	III	
345	sk	6h	-8	III	
346	sk-d, 4	6h	5	III	
347	sk-d, 8, siledapinnalised	6h	-11	III	
348	sk-d, 7, siledapinnalised, sh üks serv	6h	-17	III	
349	sk-d, 2	6h	-6	III	
350	sk-d, 3, peenker, sh üks serv	6g-gh piiril	-2	III	
351	sk-d, 2, väikesed	7h	-10	III	
352	sk-d, 5	7h	-25	III	
353	sk-d, 2, siledapinnalised	7h	-18	III	
354	sk, siledapinnaline	7h	-5	III	
355	sk-d, 2, tillukesed	6h	-16	III	
356	sk-d, 3, peenker	7i	-12	III	
357	sk, peenker	7j	-11	III	
358	sk-d, 2	7j	-13	III	
359	sk, jämeker, servatükk	6j	-14	III	
360	sk-d, jämeker, samast nõust, sh 4 servatükki	6k	-14	III	
361	sk-d, 3, siledapinnalised	9k	-20	III	
362	sk-d, 3, jämeker	9k	-14	III	
363	sk, siledapinnaline	9j	-27	III	
364	sk-d, 3	9i-9j piiril	-25	III	
365	sk, siledapinnaline	9i	-15	III	
366	sk, jämeker	8i	-7	III	
367	sk-d, 2, sh 1 serv + luutükk	9j	-13	III	
368	sk	9k	-15	III	
369	sk-d, 10, väikesed	10k	-9	III	
370	sk	10i	-14	III	
371	sk-d, 8	10j	-15	III	
372	sk	9h	-24	III	
373	sk	12k	-32	III	
374	sk-d, 4, siledapinnalised	12k	-22	III	
375	sk-d, 6, siledapinnalised, sh üks serv	12k-12l piiril	-31	III	
376	puudub	11l	-21	III	
377	sk, siledapinnaline	10m	-16	III	
378	sk-d, 80, jämeker, enamik väikesed	10l	-12	III	
379	sk-d, 14, jämeker	10l	-11	III	
380	sk-d, 3, jämeker, väikesed	9l	-19	III	

381	puudub	9n	-34	III	
382	sk	7l	-36	III	
383	sk, siledapinnaline	6l	-35	III	
384	sk, väike	7k	-19	III	
385	sk, siledapinnaline	6k	-9	III	
386	sk-d, 2, tillukesed	11g	-45	III	
387	söetükk	11h	-42	III	
388	sk-d, 5, siledapinnalised, sh üks servatükk	11g	-48	III	
389	sk-d, 4, väikesed	4l	-59	III	
390	sk, siledapinnaline, servatükk	10h	-27	III	
391	sk-d, 28, jämeker, väikesed	5i	-10	III	
392	sk-d, 14, jämeker, sh väike serv	5h	-13	III	
393	sk-d, 35, osalt peenker, sh üks serv	4h	-13	III	
394	sk-d, 17, erinevad	5h	-16	III	
395	sk-d, 27, erinevad, sh 1 serv, enamik väikesed	6i	-20	III	
396	sk, väike	10l	-3	III	
397		12l	-23	III	
398	sk-d, 10, peenker	5h	-20	III	
399	sk-d, 19, jämeker, 2 eri nõust, sh 2 serva eri õudest	6h	-17	III	
400	sk-d, 6, väikesed	4h	-2	III	
401	sk-d, 2	7k	-23	III	
402	sk-d, 4	8m	-26	III	
403	sk-d, 2, tillukesed	8m	-33	III	
404	sk-d, 3, jämeker, sh servatükk	4j	-31	III	
405	sk-d, 13, tumedad siledapinnalised	4h	-10	III	
406	sk, siledapinnaline	11n	-48	III	
407	sk	13m	-51	III	
408	sk-d, 12, väikesed	5h	-19	III	
409	sk-d, 5, tumedad siledapinnalised	4h	-20	III	
410	sk-d, 9, erinevad, sh põhja serv	5g-5h piiril	-18	III	
411	sk-d, 20, erinevad, sh 1 tume peenker viirutusorn-iga	5h	-26	III	
412	sk-d, 2, tillukesed	8j	-27	III	
413	sk-d, 3, tillukesed	4i	-25	III	
414	sk, tilluke	4h	-21	III	
415	sk-d, 3, tillukesed	4h-4i piiril	-31	III	
416	sk-d, 12, enamik tillukesed	4g	-27	III	
417	sk-d, 7	4h	-24	III	
418	sk-d, 5, tillukesed	5i	-26	III	
419	sk-d, 2	5i	-17	III	
420	sk, tilluke	5i	-20	III	
421	sk-d, 2	5j	-24	III	
422	sk-d, 2, väikesed	6j	-20	III	
423	sk-d, 2, üks siledapinnaline	5j	-19	III	
424	sk-d, 4, peenem ker	7n	-66	III	
425	sk	7o	-66	III	
426	sk, siledapinnaline, servatükk	9n	-28	III	

427	sk-d, 5, jämeker	11o	-55	III	
428	sk-d, 5	11o	-49	III	
429	sk, tilluke	11m	-36	III	
430	sk-d, 56, suur osa tillukesed	6h	-26	III	
431	sk-d, 10, väikesed, sh üks serv	3g	-20	III	
432	sk-d, 2	3g-3h piiril	-36	III	
433	sk-d, 3	4i	-36	III	
434	sk, jämeker, õlast (?)	4j	-43	III	
435	sk, jämeker, servatükk	4j	-44	III	
436	sk, siledapinnaline, servatükk	4k	-43	III	
437	sk-d, 6, väikesed	3h	-36	III	
438	sk-d, 4, siledapinnalised	13n	-64	III	
439	sk-d, 3, jämeker	12n	-50	III	
440	sk-d, 2, jämeker	9n	-31	III	
441	sk, jämedam ker	10n	-36	III	
442	sk, sileda pinnaga	12o	-65	III	
443	sk, jämeker	10m	-38	III	
444	sk-d, 2, nagu eelmine	10o	-34	III	
445	sk-d, 4, nagu eelmised	4h	-45	III	
446	sk, jämedam ker	5h	-37	III	
447	sk, jämeker, säilinud pind orandź	4j	-36	III	
448	sk, nagu nr 445	4i	-39	III	
449	sk-d, 3, jämeker	4j	-38	III	
450	sk-d, 2, väikesed	12m	-45	III	
451	sk, nagu nr 445	12m	-41	III	
452	sk-d, 3, nagu eemine	11f	-49	III	
453	puudub	10f	-33	III	
454	puudub	9f	-38	III	
455	sk, tilluke	10e	-32	III	
456	sk	9f	-35	III	
457	sk-d, 5	9f	-22	III	
458	jahvekivi	7f	-63	III	
459	sk, jämeker	8e	-58	III	
460	sk-d, 6, tillukesed	6-7f piirilt	-64	III	
461	sk-d, 3, jämeker	6f	-57	III	
462	sk, jämeker, nagu eelmised + sk, tume peenker	7f	-49	III	
463	sk-d, 6, tillukesed	7f	-38	III	
464	sk, jämeker, nagu nr 462	6-7f piirilt	-60	III	
465	sk-d, 25, nagu eelmine, arv samast nõust, tillukesed	6f	-58	III	
466	sk-d, 43, väikesed, jämeker		-49	III	ebamäärane asukoht
467	sk-d, 2	6g	-29	III	
468	sk, jämedam ker	6g	-32	III	
469	sk, jämeker	7g	-38	III	
470	sk-d, 5, jämedam ker	7g	-37	III	
471	sk, jämedam ker	6g	-40	III	
472	sk-d, 4, jämeker	6g	-37	III	

473	sk, jämeker, pinnad orandź ja tumehall	6f	-42	III	
474	sk-d, 10, jämeker, samast nõust	5-6f piirilt	-42	III	
475	sk, jämeker	5f	-41	III	
476	sk-d, 3, jämeker	5f	-45	III	
477	sk-d, 3+, tillukesed	5f	-47	III	
478	sk-d, 2, neist üks servatükk tumehalli pinnaga	5f	-77	III	
479	sk, jämeker	5g	-54	III	
480	sk, tumeda sileda pinnaga	5g	-54	III	
481	lahtine rõngas, pr, ca sõrmusesuurune	5f	-48	III	
482	sk, musta sileda pinnaga	5f	-39	III	
483	sk, nagu eelmine	9e	-54	III	
484	sk-d, 12, õhukesest siledapinnalisest nõust	9c	-45	III	
485	sk, nagu eelmised	9d	-64	III	
486	sk-d, 3, siledapinnalisest nõust	9d	-63	III	
487	sk, nagu eelmine	9e	-65	III	
488	sk, nagu eelmine	7g	-68	III	
489	sk-d, 28, väikesed	6f	-47	III	
490	sk-d, 3, jämeker	6f	-48	III	
491	sk-d, 25, jämeker, sama nõu, üks põhja servatükk	6f	-68	III	
492	helmed, 2, tillukesed, lameda silindri kuj, kivist (?)	6f	-68	III	
493	sõrmuse (? Eest veidi laieneva?) ktk, pronks	5f	-50	III	
494	esemektk, pr	5f	-55	III	
495	sk-d, 3, jämeker	5f	-62	III	
496	sk-d, 12, tillukesed	6f	-64	III	
497	sk-d, 2, tillukesed	5f	-48	III	
498	sk, sileda pinnaga, tillukene	9g	-39	III	
499	sk-d, 8, jämeker	6f	-48	III	
500	sk-d, 4+, tillukesed	6f	-52	III	
501	sk-d, 2, väikesed	5g	-54	III	
502	sk-d, 13, jämeker, samast nõust	4f	-39	III	
503	sk-d, 3, nagu eelmised	11f	-39	III	
504	sk-d, 12, jämedam ker, üks õlaosast	4g	-33	III	
505	sk-d, 4, jämeker	11i	-30	III	
506	süsi	10i	-39	III	
507	sk-d, 3, väikesed	8j	-37	III	
508	sk, õhuke, sileda pinnaga	10j	-34	III	
509	sk-d, 10, osalt nagu eelmine, üks servatükk	9j	-20	III	
510	sk-d, 5, sh üks servatükk	8i	-25	III	
511	sk, jämeker	8i	-31	III	
512	sk-d, 5, väikesed	7f	-42	III	
513	sk-d, 5, õhem peenker	7g	-40	III	
514	sk-d, 11. osa jämeker (sh servatükk), osa peenker	4f	-55	III	
515	sk, tilluke	4g-4h piiril	-28	III	
516	sk, siledapinnaline, väike	5g-5h piiril	-19	III	
517	sk-d, 11, väikesed	5g-5h piiril	-24	III	
518	sk-d, 5, jämedam ker	5g-5h piiril	-27	III	

519	sk-d, 3, jämeker	5f	-57	III	
520	sk-d, 3, väikesed	5f	-51	III	
521	sk-d, 33, jämedam ker, v-o ühest nõust	6g	-39	III	
522	sk-d, 39, väikesed, nagu eelmine	6g	-47	III	
523	sk, jämedam ker, põhja serv	6g	-47	III	
524	sk, jämeker	6g	-20	III	
525	sk-d	7h	-28	IV	
526	sk-d	7h	-27	IV	
527	sk	9g	-34	IV	
528	sk	9h	-40	IV	
529	sk	9g	-40	IV	
530	sk	9h	-52	IV	
531	sk	9h-10h piiril	-50	IV	
532	raudeseme ktk	10g	-40	IV	
533	sk	9i	-25	IV	
534	sk	10i	-29	IV	
535	sk	10i	-29	IV	
536	sk	10i	-25	IV	
537	sk	12h	-27	IV	
538	sk			IV	on vahele jäänud
539	puudub	8i	-16	IV	Märgitud nr all 14
540	sk-d, 2, erinevad	6-7f piirilt	-27	IV	Märgitud nr all 15
541	sk-d, 13, erinevad	10i	-38	IV	Märgitud nr all 16
542	sk, väike, serv	10i	-38	IV	Märgitud nr all 17
543	sk-d, 7, jämedam ker, sh üks serv	10j	-26	IV	Märgitud nr all 18
544	süsi	10j	-26	IV	Märgitud nr all 19
545	sk-d, 5, väikesed	10j	-29	IV	Märgitud nr all 20
546	sk-d, 2, siledapinnaline	11g	-30	IV	Märgitud nr all 21
547	sk-d, 4, õhukesed sildapinnalised, sh 3 servatükki	11i	-30	IV	Märgitud nr all 22
548	sk, tilluke	9k	-27	IV	Märgitud nr all 23
549	sk-d, 3, õhukesed siledapinnalised	10k	-27	IV	Märgitud nr all 24
550	sk-d 2	9k	-26	IV	Märgitud nr all 25
551	sk, siledapinnaline	10l	-20	IV	Märgitud nr all 26
552	sk-d, 2, nagu eelmine	9j	-29	IV	Märgitud nr all 27
553	sk-d, 2, õhemast siledapinnalisest, üks nivend, üks serv	9j	-20	IV	Märgitud nr all 28
554	sk-d, 2, nagu eelmised	9i	-36	IV	Märgitud nr all 29
555	sk-d, 3, jämeker, sh üks serv	8i	-36	IV	Märgitud nr all 30
556	sk-d, 4, neist üks heleda sileda pinnaga	8i	-33	IV	Märgitud nr all 31
557	sk-d, 5, nagu eelmised	8h	-34	IV	Märgitud nr all 32
558	sk-d, 3, nagu eelmised, sh üks õhukese serv	8h	-35	IV	Märgitud nr all 33
559	sk-d, 6	8h	-38	IV	Märgitud nr all 34
560	sk-d, 4,	7h	-31	IV	Märgitud nr all 35
561	sk-d, 6, jämeker	9i-9j piiril	-39	IV	Märgitud nr all 36
562	sk			IV	Märgitud nr all 37
563	sk-d, 17, erinevad, sh üks nivendilise peenker serv			IV	Märgitud nr all 38
564	sk-d, 44, erinevatest nõudest			IV	Märgitud nr all 39

565	sk-d, 15, osalt jämeker, aga üks peenker serv joonorn-ga			IV	Märgitud nr all 40
566	sk, jämeker	6g	-34	IV	Märgitud nr all 41
567	sk, väike	6g	-34	IV	Märgitud nr all 42
568	sk	7f	-48	IV	
569	sk	7f	-39	IV	
570	sk	8h	-38	IV	
571	sk	8g	-29	IV	
572	sk	7f	-44	IV	
573	sk	7f	-38	IV	
574	sk	11k	-22	IV	
575	sk	11k	-21	IV	
576	sk	10k	-25	IV	
577	sk	10k	-22	IV	
578	sk	10l	-21	IV	
579	sk	10l	-22	IV	
580	sk	10l	-17	IV	
581	sk	10l	-19	IV	
582	sk	9l	-23	IV	
583	sk	9l	-33	IV	
584	sk	9l	-42	IV	
585	sk	8l	-33	IV	
586	sk	9k	-31	IV	
587	sk	10h	-28	IV	
588	sk	8j	-35	IV	
589	sk	8i	-30	IV	
590	sk	8i	-28	IV	
591	sk	8h	-29	IV	
592	sk	9h	-22	IV	
593	sk	8g	-37	IV	
594	sk	6h	-30	IV	
595	sk	6h	-28	IV	
596	sk	6h	-27	IV	
597	sk	6g	-29	IV	
598	sk	6h	-31	IV	
599	sk	5h	-33	IV	
600	sk	4h	-10	IV	
601	sk		-19	IV	ebamäärane asukoht
602	sk		-25	IV	ebamäärane asukoht
603	sk	9l	-32	IV	
604	sk	6h	-36	IV	
605	sk	5h	-28	IV	
606	sk	6i	-39	IV	
607	sk	6i	-39	IV	
608	sk	6i	-33	IV	

609	sk	5i	-41	IV	
610	sk	5i	-37	IV	
611	sk	5i	-27	IV	
612	sk	5i	-24	IV	
613	sk	6i	-40	IV	
614	sk	5j	-40	IV	
615	sk	6j	-37	IV	
616	sk	5i	-31	IV	
617	sk	6j	-34	IV	
618	sk	7k	-44	IV	
619	sk	6k	-38	IV	
620	sk	7j	-38	IV	
621	sk	8k	-33	IV	
622	sk	8k	-42	IV	
623	sk	9k	-43	IV	
624	sk	8k	-37	IV	
625	sk	9k	-35	IV	
626	sk	11j	-15	IV	
627	sk	11j	-3	IV	
628	sk	12j-12k piirilt	-10	IV	
629	sk	13i	-39	IV	
630	sk	13i	-35	IV	
631	sk	13i	-13	IV	
632	sk	12i	-12	IV	
633	sk	13i	-31	IV	
634	sk	12g	-33	IV	
635	sk	13g	-45	IV	
636	sk	13g	-38	IV	
637	sk	6g	-49	IV	
638	sk	7g	-34	IV	
639	sk	7g	-36	IV	
640	sk	7g	-34	IV	
641	sk	7g	-32	IV	
642	sk	7g	-32	IV	
643	sk	7g-7h piiril	-39	IV	
644	sk	4h	-41	IV	
645	sk	4h	-24	IV	
646	sk	5h	-43	IV	
647	sk	5h	-43	IV	
648	sk	5h	-50	IV	
649	sk	5h	-50	IV	
650	sk	5h	-31	IV	
651	sk	5h	-31	IV	
652	sk	5i	-30	IV	
653	sk	5i	-40	IV	
654	sk	5i	-21	IV	

655	sk	6h	-21	IV	
656	sk	6i	-51	IV	
657	sk	6h	-47	IV	
658	sk	6h	-49	IV	
659	sk	5i	-39	IV	
660	sk	6i	-40	IV	
661	sk	6i	-34	IV	
662	sk	6i	-38	IV	
663	sk	5j	-58	IV	
664	sk	7i	-38	IV	
665	sk	7j	-43	IV	
666	sk	8j	-47	IV	
667	sk	9k	-29	IV	
668	sk	10k	-34	IV	
669	sk	11j	-42	IV	
670	sk	8j	-42	IV	
671	sk	11j	-18	IV	
672	sk	11k	-33	IV	
673	sk	11j-11k piirilt	-24	IV	
674	sk	11m	-37	IV	
675	sk	10m	-37	IV	
676	sk	10o	-57	IV	
677	sk	9o	-57	IV	
678	sk	9k	-41	IV	
679	sk	8o	-41	IV	
680	sk	6i	-41	IV	
681	sk	8j	-43	IV	
682	sk	8k	-43	IV	
683	sk	8k	-40	IV	
684	sk		-53	IV	ebamäärane asukoht
685	sk	9l	-25	IV	
686	sk	9k	-31	IV	
687	sk	10k	-41	IV	
688	sk	6l	-43	IV	
689	sk	12i	-45	IV	
690	sk	11i	-35	IV	
691	sk	12i	-34	IV	
692	sk	12g	-41	IV	
693	sk	12h	-49	IV	
694	sk	11i	-41	IV	
695	sk	10i	-42	IV	
696	sk	9j	-36	IV	
697	sk	9j	-36	IV	
698	sk	10j	-28	IV	
699	sk	10j	-37	IV	

700	sk	10j	-39	IV	
701	sk	10j	-39	IV	
702	sk	10j	-39	IV	
703	sk	11i	-23	IV	
704	sk		-39	IV	ebamäärane asukoht
705	sk	10i	-26	IV	
706	sk	9j	-40	IV	
707	sk	10k	-44	IV	
708	sk	10k	-38	IV	
709	sk	10k	-30	IV	
710	sk	10l	-42	IV	
711	sk	10l	-37	IV	
712	sk	9k	-53	IV	
713	sk	10j	-34	IV	
714	sk	9i	-46	IV	
715	sk	10j	-34	IV	
716	sk	7h	-39	IV	
717	sk	7h	-39	IV	
718	sk	7h	-47	IV	
719	sk	7i	-35	IV	
720	sk	5i	-66	IV	
721	sk	8h	-53	IV	
722	sk	7i	-38	IV	
723	sk	14j	-42	IV	
724	sk	6j	-55	IV	
725	sk	12h	-56	IV	
726	sk	13i	-50	IV	
727	sk	13i	-51	IV	
728	sk	6j	-47	IV	

SÖEPROOVID

	ruut	**kõrgus**
S1	8e	-58
S2	6f	-18
S3	4i	-18
S4	5j	-13
S5	8l	-13

Lisa 2. Luuleidude nimekiri.

täpsed asukohad vt. luude plaanilt!

SAUNAMÄE LUUD 2012-2013

number	ruut	kiht	kõrgus
1	9d	I	-8
2	8d	I	-10
3	3j	I	-19
4	9e	I	-49
5	11n	II	-13
6	7f	II	-19
7	8g	II	-1
8	7g	II	-12
9	8g	II	1
10	9h	II	-7
11	9h	II	-5
12	9h	II	-1
13	9i	II	0
14	9i	II	3
15	9i	II	-7
16	9d	II	-16
17	9h	II	-4
18	9g-h	II	-2
19	9g	II	-16
20	6e	II	-21
21	7c	II	-21
22	9i	II	-4
23	7f	II	-27
24	8f	II	-9
25	8i	II	-8
26	9k	II	8
27	9g	II	-8
28	9g	II	-15
29	6e-f	II	-27
30	6c	II	-42
31	9g	II	-13
32	9h-i	II	9
33	7g	II	-18
34	9e	II	-58
35	6g	II	-19
36	9k	II	7
37	8n	II	-38
38	6f	II	-23
39	8k	II	-8
40	6d	II	-18
41	7l	II	-5

42	9f-g	II	-31
43	9g	II	-25
44	5f	II	-13
45	5g	II	-15
46	6g	II	-15
47	7h	II	-8
48	8h	II	-10
49	6l	II	-10
50	6l	II	-18
51	10f	II	-9
52	10e	II	-15
53	10d	II	-12
54	7i	II	1
55	5d	II	-21
56	5e	II	-26
57	7h	II	0
58	10e	II	-22
59	6h	II	-3
60	5g	II	-2
61	10e	II	-5
62	6h	II	-9
63	5i	II	-5
64	5l	II	-29
65	11e	II	-12
66	4g	II	-29
67	4h	II	-16
68	11-12b	II	-51
69	4h	II	-16
70	5c-d	II	0
71	4i	II	-19
72	14f	II	-26
73	13e	II	-16
74	8b	II	-7
75	3f	II	-37
76	3f	II	-42
77	4j	II	-22
78	7h	II	-6
79	8i	II	-4
80	6k	II	-13
81	5l	II	-33
82	6l	II	-31
83	7l	II	-24
84	7m	II	-25
85	9a	II	-40
86	3i	II	-24
87	3h	II	-27

88	5i	II	5
89	9m	II	-20
90	6i	II	1
91	7m	II	-42
92	11j	II	-5
93	10k	II	-9
94	7j	II	-6
95	4k	II	-22
96	10l	II	3
97	6i	II	1
98	6i	II	3
99	6j	II	-3
100	7j	II	-8
101	6o	II	-57
102	12i	II	-7
103	5k	II	-8
104	5k	II	-8
105	4j	II	-26
106	6k	II	-9
107	11i	II	12
108	12h	II	-13
109	13j	II	-24
110	13l	II	-32
111	11l	II	13
112	11l	II	13
113	10l	II	14
114	9m	II	-7
115	10m	II	-3
116	11m	II	-1
117	10n	II	-18
118	10n	II	-18
119	10n	II	-26
120	10n	II	-13
121	12n	II	-28
122	12m	II	-25
123	13o	II	-60
124	5f	III	-17
125	5f	III	-25
126	7g	III	-1
127	7g	III	-7
128	7f-g	III	-37
129	7g	III	-15
130	8g	III	-2
131	12f	III	-16
132	4g	III	-23
133	4g	III	-46

134	4g	III	-32
135	5g	III	-30
136	5f	III	-27
137	5f	III	-33
138	8f	III	-26
139	8e	III	-44
140	8e	III	-38
141	9-10d	III	-46
142	9-10d	III	-52
143	9-10d	III	-52
144	9-10d	III	-50
145	9-10e	III	-50
146	10d	III	-40
147	9-10d	III	-40
148	10f	III	-32
149	12f	III	-22
150	12f	III	-8
151	7f	III	-37
152	4f	III	-46
153	6f	III	-48
154	5e	III	-32
155	5e	III	-32
156	9-10d	III	-28
157	10d	III	-34
158	10d	III	-38
159	10-11d	III	-28
160	10-11d	III	-51
161	10d	III	-55
162	11e	III	-20
163	12e	III	-42
164	12e	III	-34
165	12d	III	-10
166	11e	III	-41
167	11d	III	-41
168	11d	III	-41
169	11c	III	-57
170	11c	III	-58
171	9d	III	-29
172	9c	III	-31
173	9c	III	-33
174	7c	III	-42
175	8d	III	-32
176	8b	III	-43
177	8b	III	-45
178	6d	III	-41
179	6d	III	-34

180	6d	III	-32
181	5b	III	-24
182	5c-d	III	-45
183	5c-d	III	-47
184	12d	III	-43
185	5c	III	-46
186	6c	III	-46
187	8b	III	-42
188	9b	III	-45
189	10a	III	-60
190	9a	III	-61
191	10b	III	-67
192	10c	III	-49
193	10c	III	-41
194	12c	III	-47
195	13f	III	-40
196	14f	III	-49
197	14f	III	-48
198	13i	III	-24
199	12g	III	-17
200	10i	III	-29
201	10i	III	5
202	10-11i	III	5
203	9i	III	-9
204	9j	III	-11
205	9i	III	-14
206	9i	III	-13
207	9i	III	-17
208	8i	III	-17
209	9h	III	-17
210	9h	III	-15
211	9h	III	-13
212	9h	III	-19
213	9g-h	III	-23
214	9h	III	-23
215	9g	III	-26
216	8g	III	-26
217	8h	III	-14
218	5g	III	-41
219	4f	III	-47
220	5b	III	-39
221	9i	III	-14
222	9g	III	-14
223	6c	III	-57
224	6c	III	-53
225	8a	III	-41

226	9d-e	III	-64
227	9e	III	-59
228	11j	III	-30
229	9g	III	-26
230	10g	III	-19
231	9h	III	-28
232	8h	III	-24
233	9h	III	-22
234	9i	III	-13
235	9h	III	-23
236	9h	III	-20
237	9h	III	-20
238	9-10i	III	-10
239	10j	III	-9
240	11j	III	12
241	12h	III	-17
242	15h	III	-50
243	12k	III	-17
244	13k	III	-23
245	13k	III	-22
246	5i	III	-9
247	6i	III	-17
248	5i	III	-16
249	6h	III	-2
250	6h	III	0
251	7h	III	-18
252	7g	III	-24
253	7h	III	-19
254	7h	III	-13
255	7j	III	-9
256	6i	III	-15
257	8h	III	-14
258	8h	III	-21
259	9k	III	-12
260	8j	III	-18
261	8j	III	-19
262	9j	III	-21
263	8k	III	-13
264	9k	III	-15
265	8k	III	-14
266	7j	III	-15
267	7k	III	-12
268	7k	III	-25
269	7j	III	-24
270	8j	III	-20
271	6h	III	-22

272	10i	III	-8
273	10i	III	-11
274	10i	III	-16
275	11l	III	-17
276	11l	III	-19
277	11l	III	-20
278	10l	III	-13
279	10m	III	-6
280	10m	III	-17
281	9m	III	-21
282	9l	III	-18
283	10n	III	-34
284	10o	III	-38
285	9m	III	-31
286	7l	III	-31
287	6l	III	-35
288	6l	III	-42
289	5l	III	-61
290	7k	III	-26
291	5h	III	-13
292	5h	III	-17
293	10j	III	-14
294	10i	III	-20
295	11i	III	-23
296	10i	III	-22
297	11m	III	-24
298	6k	III	-24
299	7k	III	-23
300	7k	III	-23
301	6j	III	-26
302	9h	III	-32
303	4h	III	-10
304	9h	III	-33
305	9g	III	-31
306	9i	III	-27
307	9i	III	-22
308	8i	III	-23
309	8i	III	-22
310	8i	III	-24
311	9o	III	-32
312	5h	III	-17
313	9i	III	-22
314	5h	III	-25
315	5i	III	-25
316	5i	III	-16
317	6j	III	-19

318	5j	III	-24
319	4j	III	-31
320	8i	III	-18
321	6o	III	-68
322	7o-p	III	-69
323	8n	III	-49
324	12n	III	-46
325	3h	III	-35
326	13m	III	-43
327	12m	III	-33
328	4h	III	-44
329	12m	III	-41
330	10f	IV	-39
331	9f	IV	-31
332	9f	IV	-31
333	9f	IV	-36
334	9f	IV	-31
335	9f	IV	-44
	numbrid 336-355 jäid vahele!		
356	9f	IV	-36
357	9f	IV	-28
358	8f	IV	-49
359	9d	IV	-59
360	9d	IV	-58
361	7f	IV	-48
362	7g	IV	-34
363	7g	IV	-37
364	7e-f	IV	-60
365	7f	IV	-45
366	7f	IV	-50
367	9f	IV	-40
368	10e	IV	-47
369	6g	IV	-30
370	3g	IV	-35
371	6g	IV	-32
372	5f	IV	-32
373	6g	IV	-43
374	5f	IV	-45
375	9f	IV	-32
376	9f	IV	-16
377	9f	IV	-26
378	9f	IV	-18
379	9g	IV	-25
380	9f	IV	-29
381	9f	IV	-28
382	9f	IV	-32

383	10e	IV	-47
384	10c	IV	-49
385	9d	IV	-60
386	9d	IV	-59
387	12e-f	IV	-34
388	6g	IV	-42
389	6f	IV	-48
390	6f	IV	-48
391	6f	IV	-64
392	6f	IV	-64
393	5f	IV	-51
394	5f	IV	-57
395	5f	IV	-56
396	4f	IV	-41
397	9h	IV	-21
398	9h	IV	-19
399	9h	IV	-19
400	9h	IV	-29
401	9h	IV	-25
402	9h	IV	-21
403	9g	IV	-29
404	9g	IV	-28
405	9g	IV	-37
406	10g	IV	-41
407	9g	IV	-39
408	10f	IV	-45
409	9f	IV	-51
410	12c	IV	-52
411	9e	IV	-58
412	12c	IV	-57
413	6f	IV	-48
414	6f	IV	-52
415	5g	IV	-54
416	4f	IV	-41
417	4g	IV	-24
418	4f	IV	-45
419	10i	IV	-45
420	9i	IV	-34
421	9i	IV	-43
422	9h-i	IV	-37
433	9i	IV	-37
424	9i	IV	-40
425	9i	IV	-40
426	9i	IV	-40
427	9i	IV	-40
428	9i	IV	-35

429	9i	IV	-37
430	9i	IV	-37
431	9i	IV	-37
432	9i	IV	-39
433	9i	IV	-36
434	9i	IV	-36
435	10j	IV	-21
436	8f	IV	-26
437	8i	IV	-25
438	8i	IV	-32
439	8f	IV	-47
440	8f	IV	-48
441	7g	IV	-49
442	7g	IV	-42
443	7g	IV	-35
444	7e	IV	-55
445	6e	IV	-51
446	5e	IV	-56
447	6d	IV	-37
448	4g	IV	-57
449	4g	IV	-29
450	6g	IV	-39
451	6g	IV	-48
452	6g	IV	-48
453	5e	IV	-10

SAUNAMÄE LUUD 2014 IV kiht

nr	esimene mõõt		teine mõõt		kõrgus	märkused	nr kotil
454	10L(S)	18.95	7H(E)	5.75	-27		1
455	10L(S)	16.35	7H(E)	10.9	-24		2
456	10L(S)	17.65	7H(E)	10.75	-36		3
457	10L(S)	17.3	7H(E)	11	-34		4
458	10L(S)	18.65	7H(E)	11.5	-34		5
459	10L(S)	19.45	7H(E)	12.2	-27		6
460	10L(S)	19.95	7H(E)	12.75	-32		7
461	10L(S)	20	7H(E)	13.65	-46		8
462	10L(S)	19.65	7H(E)	15.25	-46		9
463	10L(S)	17.65	7H(E)	14.4	-40		10
464	10L(S)	17.6	7H(E)	15	-42		11
465	10L(S)	18.15	7H(E)	16.4	-50		12
466	10L(S)	22.5	7H(E)	15.25	-50		13
467	10L(S)	23.75	7H(E)	16.25	-40		14

468	10L(S)	22	7H(E)	17.5	-43		15
469	10L(S)	12.35	7H(E)	16.15	-39		16
470	10L(S)	11.25	7H(E)	18.4	-31		17
471	10L(S)	10.25	7H(E)	18.65	-22		18
472	10L(S)	10.35	7H(E)	19	-21		19
473	10L(S)	20.75	7H(E)	26.25	-27		20
474	10L(S)	24.25	7H(E)	27.75	-25		21
475	10L(S)	27.1	7H(E)	29	-25		22
476	10L(S)	27.75	7H(E)	28.65	-33		23
477	10L(S)	2.6	7H(E)	18.1	-46		24
478	10L(S)	15.75	7H(E)	17.05	-40		25
479	10L(S)	16.45	7H(E)	16.95	-46		26
480	10L(S)	16.95	7H(E)	15.5	-49		27
481	10L(S)	19.9	7H(E)	13.9	-43		28
482	10L(S)	16.2	7H(E)	14.5	-45		29
483	10L(S)	17.65	7H(E)	13.9	-38		30
484	10L(S)	19	7H(E)	12.75	-39		31
485	10L(S)	18.65	7H(E)	12.5	-41		32
486	10L(S)	19.05	7H(E)	11.75	-38		33
487	10L(S)	19.25	7H(E)	11.85	-34		34
488	10L(S)	18.8	7H(E)	11.25	-37		35
489	10L(S)	17.85	7H(E)	12.05	-39		36
490	10L(S)	16.15	7H(E)	11.5	-29		37
491	10L(S)	15.1	7H(E)	11.7	-28		38
492	10L(S)	18.65	7H(E)	13.25	-35		39
493	10L(S)	11.25	7H(E)	14	-28		40
494	10L(S)	15.7	7H(E)	8.55	-22		41
495	10L(S)	16.15	7H(E)	8.8	-19		42
496	10L(S)	16	7H(E)	9.15	-19		43
497	10L(S)	17.15	7H(E)	8.1	-17		44
498	10L(S)	16.5	7H(E)	9.65	-19		45
499	10L(S)	18.25	7H(E)	7.25	-31		46
500	10L(S)	17.1	7H(E)	9	-30		47
501	10L(S)	17.6	7H(E)	7.5	-17		48
502	10L(S)	19.65	7H(E)	5.15	-30		49
503	10L(S)	20.65	7H(E)	3.85	-17		50
504	10L(S)	20.15	7H(E)	5.25	-20		51
505	10L(S)	15.1	7H(E)	7.6	-16		52
506	10L(S)	15.1	7H(E)	7.6	-16		53
507	10L(S)	32.85	7H(E)	21.9	-50		54
508	10L(S)	15	7H(E)	21.8	-28		55
509	10L(S)	13.5	7H(E)	21.6	-21		56
510	10L(S)	13	7H(E)	20.4	-29		57
511	10L(S)	11.1	7H(E)	18.65	-33		58
512	10L(S)	9.15	7H(E)	18.35	-23		59
513	10L(S)	8.1	7H(E)	19.8	-23		60

514	10L(S)	3.5	7H(E)	23.15	-22		61
515	10L(S)	2.9	7H(E)	23.55	-15		62
516	10L(S)	2.1	7H(E)	23	-21		63
517	10L(S)	3.6	7H(E)	21.55	-36		64
518	10L(S)	4.45	7H(E)	20.5	-21		65
519	10L(S)	3.5	7H(E)	26.15	-16		66
520	10L(S)	8.2	7H(E)	17.45	-24		67
521	10L(S)	8	7H(E)	17.25	-36		68
522	10L(S)	10.5	7H(E)	14.5	-15		69
523	10L(S)	14.75	7H(E)	10.7	-31		70
524	10L(S)	16.85	7H(E)	8.3	-32		71
525	10L(S)	16.5	7H(E)	8.6	-28		72
526	10L(S)	18.75	7H(E)	6.7	-36		73
527	10L(S)	19.65	7H(E)	6.2	-29		74
528	10L(S)	19.65	7H(E)	6.2	-29		75
529	10L(S)	21.1	7H(E)	4.25	-26		76
530	10L(S)	13.9	7H(E)	14.7	-16		77
531	10L(S)	14.45	7H(E)	16	-14		78
532	10L(S)	11.75	7H(E)	15.9	-24		79
533	10L(S)	11.2	7H(E)	22.25	-23		80
534	10L(S)	29.75	7H(E)	7.6	-39		81
535	7H(S)	21.75	4D(E)	23.75	-45		505
536	7H(E)	27.1	10L(S)	5.35	-25		506
537	7H(E)	26.9	10L(S)	2.8	-23		507
538	7H(E)	25.75	10L(S)	2.7	-18		508
539	7H(E)	27.2	10L(N)	2.55	-23		509
540	7H(E)	26.15	10L(N)	2.35	-34		510
541	7H(E)	26.5	10L(N)	4.25	-33		511
542	7H(E)	22	10L(N)	5.35	-37		512
543	7H(E)	22.4	10L(N)	7.35	-35		513
544	7H(E)	18.65	10L(N)	7.6	-28		514
545	7H(E)	11.4	10L(S)	10.75	-30		515
546	7H(E)	10.5	10L(S)	16.25	-29		516
547	7H(E)	9.5	10L(S)	17	-27		517
548	7H(E)	10.75	10L(S)	19.3	-22		518
549	7H(E)	4.25	10L(S)	24.25	-22		519
550	7H(E)	5.15	10L(S)	25	-33		520
551	7H(E)	17.9	10L(N)	11.45	-27		521
552	10L(N)	7	7P(S)	19.95	-31		522
553	10L(N)	3.7	7P(S)	21.5	-33		523
554	7H(N)	6.25	4H(E)	12	-41		524
555	7H(N)	6.25	4H(E)	12	-41		525
556	7H(N)	6.25	4H(E)	14.35	-31		526
557	7H(N)	8.25	4H(E)	11	-44		527
558	7H(N)	10	4H(E)	11.75	-36		528
559	7H(N)	6.25	4H(E)	13.15	-38		529

560	7H(N)	11.25	4H(E)	14	-42		530
561	7H(N)	11.75	4H(E)	15	-36		531
562	7H(N)	8.25	4H(E)	12.5	-29		532
563	7H(N)	12.25	4H(E)	12	-34		533
564	7H(N)	14	4H(E)	18.65	-34		534
565	7H(N)	19.25	4H(E)	22.75	-44		535
566	7H(N)	16.25	4H(E)	21.5	-37		536
567	7H(N)	14.35	10L(W)	13	-36		537
568	7H(N)	11.75	10L(W)	13.25	-36		538
569	7H(N)	16.5	10L(W)	11	-42		539
570	7H(N)	12.4	10L(W)	12.6	-40		540
571	7H(N)	15.6	10L(W)	10.2	-35		541
572	7H(N)	21.5	10L(W)	7	-38		542
573	7H(N)	19.25	10L(W)	6.65	-37		543
574	7H(N)	17.25	10L(W)	7.8	-35		544
575	7H(E)	22.5	10L(S)	3.85	-26		545
576	7H(E)	27.2	10L(S)	5.45	-24		546
577	7H(E)	28.3	10L(S)	7.2	-23		547
578	13H(N)	16	10L(W)	11.5	-17		548
579	13H(N)	5.5	10L(S)	21.65	-18		549
580	13H(N)-10L(S)	5.25	10L(S)	23.75	-40		550
581	13H(S)	6.25	10L(S)	29.75	-47		551
582	7H(N)	11.25	10L(W)	14.4	-41		552
583	7H(E)	30	10L(N)	6.75	-52		553
584	7H(W)	3.5	4H(E)	12	-52		554
585	7H(W)	1.1	4H(E)	15.75	-34		555
586	7H(E)	1.15	4H(E)	16.5	-36		556
587	7H(E)	2.5	4H(E)	15.9	-39		557
588	7H(W)	0.75	4H(E)	14.85	-43		558
589	7H(W)	2.9	4H(E)	18	-45		559
590	4H(N)	5.65	7H(W)	11	-41	siit alates 10L nihkes!	560
591	4H(N)	5	7H(W)	10.5	-24		561
592	4H(N)	7.15	7H(W)	5.25	-43		562
593	4H(N)	8.2	7H(W)	9	-43		563
594	4H(N)	9.35	7H(W)	7.5	-50		564
595	4H(N)	8.4	7H(W)	9.75	-39		565
596	4H(N)	7.75	7H(W)	9	-31		566
597	4H(N)	9.55	7H(W)	9.5	-40		567
598	4H(N)	9.55	7H(W)	9.5	-40		568
599	4H(N)	12.7	7H(W)	6.6	-40		569
600	4H(N)	14.1	7H(W)	7.7	-51		570
601	4H(N)	11	7H(W)	4.5	-44		571
602	4H(N)	12.9	7H(W)	2.95	-51		572
603	4H(N)	12.2	7H(W)	3.35	-49		573
604	4H(N)	5.35	7H(W)	13	-52		574
605	4H(N)	16.9	7H(W)	9.4	-39		575

606	4H(N)	15.8	7H(W)	16.95	-38		576
607	4H(N)	0	7H(W)	0	-45	number puudu	577
608	4H(N)	16	7H(W)	12.7	-67		578
609	7H(N)	9.5	10L(W)	12.75	-48		579
610	7H(N)	11.25	10L(W)	14.5	-32		580
611	7H(N)	12.5	10L(W)	13.25	-43		581
612	7H(N)	13	10L(W)	14.5	-30		582
613	7H(N)	15.5	10L(W)	10.35	-39		583
614	7H(N)	13	10L(W)	11	-32		584
615	7H(N)	15.65	10L(W)	19.1	-31		585
616	7H(N)	13.45	10L(W)	7.35	-35		586
617	7H(N)	12.85	10L(W)	7.95	-32	587-590 vist sama nr all kotil, 589?	587
618	7H(N)	12.85	10L(W)	7.95	-32	587-590 vist sama nr all kotil, 589?	588
619	7H(N)	12.85	10L(W)	7.95	-32	587-590 vist sama nr all kotil, 589?	589
620	7H(N)	12.85	10L(W)	7.95	-32	587-590 vist sama nr all kotil, 589?	590
621	10L(W)	4.5	7H(N)	20.2	-32		591
622	10L(N)	2.1	13H(NW)	22.95	-29		592
623	10L(W)	1.1	13H(NW)	22.5	-26		593
624	10L(S)	5.65	13H(NW)	16.75	-26		594
625	10L(S)	5.05	13H(NW)	17.9	-32		595
626	7H(NE)	13.65	10L(S)	9.8	-44		596
627	7H(NE)	11.75	10L(S)	11.9	-40		597
628	7H(NE)	16.5	10L(S)	9.7	-48		598
629	7H(NE)	16.4	10L(S)	12.1	-54		599
630	10L(S)	13.2	13H(W)	14.1	-49		600
631	10L(S)	10.05	13H(W)	10.65	-41		601
632	10L(SE)	9.55	13H(NW)	12.1	-32		602
633	10L(SE)	7.45	13H(NW)	14.7	-28		603
634	10L(E)	6.9	12P(S)	24.8	-19		604
635	10L(E)	8.35	12P(S)	23.55	-33		605
636	10L(NE)	6.4	12P(S)	23.75	-12		606
637	10L(NE)	13.05	12P(S)	16.75	-35		607
638	10L(NE)	18.6	12P(S)	9.6	-49		608
639	10L(N)	16.55	12P(S)	11.95	-38		609
640	10L(N)	20.95	7P(E)	15.35	-49		610
641	10L(N)	24.95	7P(E)	14.6	-59		611
642	10L(NW)	7	12P(S)	23.95	-40		612
643	10L(NW)	10	7H(N)	22.35	-50		613
644	10L(NW)	4.7	12P(SW)	22.65	-26	10L nihkes, ainult 22. juulil	614
645	4H(NE)	19	7H(N)	14.2	-30	siit alates 13H õieti	615
646	4H(NE)	12.4	7H(NW)	12.1	-50		616
647	4H(NE)	11.15	7H(NW)	15.15	-39		617
648	4H(NE)	13.4	7H(W)	1.55	-49		618

649	10L(S)	17.1	7H(NE)	10.2	-32		619
650	10L(S)	15.65	7H(NE)	13.7	-40		620
651	10L(S)	12	7H(NE)	14.95	-39		621
652	10L(SW)	10.35	7H(NE)	15.5	-52		622
653	10L(SW)	9.75	7H(NE)	17.3	-42		623
654	10L(SW)	7.95	7H(NE)	19.2	-49		624
655	10L(SW)	7.8	7H(NE)	19.9	-41		625
656	4P(SE)	21.3	10L(NW)	4.25	-53		626
657	12P(SE)	19.3	10L(NW)	2.95	-29		627
658	4P(SE)	11.95	12P(SW)	15.95	-59		628
659	4H(E)	16.4	7H(E)	1.85	-46		629
660	13H(N)	6.3	10L(SE)	20.6	-37		630
661	13H(N)	15.5	10L(SE)	9.3	-35		631
662	13H(N)	13.1	10L(SE)	12.05	-41		632
663	13H(N)	10.9	10L(SE)	13.85	-36		633
664	10L(N)	5.5	12P(SW)	16.7	-48		634
665	13H(NW)	12.75	10L(SE)	11.3	-25		635
666	13H(NW)	8	10L(SE)	15.6	-41		636
667	13D(SW)	8.85	13H(SW)	22.15	-65		637
668	13H(NW)	4.55	10L(SE)	20.65	-49		638
669	13H(NW)	15	10L(SE)	11.65	-42		639
670	13H(NW)	18.6	10L(SE)	6.75	-37		640
671	13H(NW)	13.8	10L(SE)	11.25	-33		641
672	13H(NW)	18.6	10L(SE)	3.85	-39		642
673	13H(NW)	20.8	10L(SE)	6.15	-40		643
674	13H(NW)	20.8	10L(SE)	4.2	-45		644
675	13H(NW)	20.65	10L(SE)	3.7	-38		645
676	13H(NW)	22.85	10L(SE)	1.6	-34		646
677	10L(W)	3.4	12P(SW)	18.6	-37		647
678	10L(SE)	3.75	13H(NW)	21.85	-53		648
679	10L(SE)	6	13H(NW)	20.75	-31		649
680	10L(SE)	12	13H(NW)	17.3	-46		650
681	10L(SE)	12.45	13H(NW)	12.3	-47		651
682	10L(SE)	11.15	13H(NW)	15.85	-44		652
683	10L(SE)	7.25	13H(NW)	19.5	-49		653
684	10L(SE)	9.5	13H(NW)	15.25	-42		654
685	10L(SE)	8.25	13H(NW)	21.5	-51		655
686	10L(SE)	5.9	13H(NW)	20.25	-51		656
687	13H(SW)	12.5	13D(NW)	15.75	-57		657
688	13H(SW)	15.3	13D(NW)	12.95	-58		658
689	4H(NE)	6.25	7H(NW)	11.95	-38		659
690	7H(WE)	5.85	4H(NE)	18.75	-39		660
691	7H(N)	4.15	4H(NE)	16	-47		661
692	7H(N)	6.2	4H(NE)	17	-35		662
693	7H(N)	8.7	4H(NE)	10.5	-73		663
694	7H(N)	4.05	4H(NE)	14.25	-51		664

695	7H(N)	6.45	4H(NE)	21.25	-53		665
696	10L(SE)	25.25	13H(NE)	8	-40		666
697	7H(NE)	13.5	10L(SW)	17.5	-52	luustik, kokku 5 kotti. 144 cm lm-ga alalt	667
698	7H(NE)	15	10L(SW)	10.35	-41		668
699	7H(NE)	11.5	10L(SW)	13.75	-48		669
700	13H(NW)	18.75	10L(S)	9.35	-33		670
701	13H(NW)	12	10L(S)	13.25	-54		671
702	13H(NW)	8	10L(SE)	17.75	-55		672
703	13H(NW)	7	10L(SE)	18.5	-54		673
704	13H(NW)	6.75	10L(SE)	18.75	-56		674
705	13H(NW)	3.75	10L(SE)	22.25	-50		675
706	13H(NW)	7.75	10L(SE)	18.75	-54		676
707	7H(NE)	11.5	10L(SW)	14.7	-51		677
708	7H(NE)	7.25	10L(SW)	18.6	-57		678
709	13H(NW)	10.65	10L(SE)	16	-51		679
710	7H(NE)	13.15	10L(SW)	13.6	-47		680

Lisa 3. Mullaproovid.

Mullaproov 2014-1: ruudust 5/h, suurte raudkivide vahelt, IV kiht. Selles mullas leidus üldjuhul väga palju savinõukilde.

Mullaproov 2014-2: ruudu 12/h S-piir, suurte kivide vahelt, IV kiht. Lähikonnast kuigi palju leide ei saadud.

Mullaproov 2012-3: ruudust 9/f, suure raudkivi kõrvalt, paelademekihist, IV kiht.

Mullaproov 2012-4: võetud eelnevate taustaks, kaevandist mõni meeter NO-poolt, tegelikult tee-ehituse käigus tõenäoliselt tasandatud alalt.

Mullaproov 2014-5: suure lameda raudkivi alt (kus üks nurk justnagu „välja lõigatud"; selle kivi all oli luustiku pea) SW-küljelt, kohast, kust tuli palju põletamata inimluid, IV kiht.

Mullaproov 2012-6: ruudust 8/e, kaevandi S-osast, lohust S-poole jäävate suurte raudkivide vahelt, IV kiht.

Mullaproov 2014-7: ruudust 6/h, raudkivide vahelt mullast, kus leidus ka palju keraamikat, IV kiht.

Mullaproov 2014-8: ruudust 8/o, välismüürist ca 50 cm väljapool, kus on põlenud kive ja tumedam kiht, võib-olla kunagine tuletegemise koht (?). Proov võetud viimase pinna seest varisenud suurte kivide kõrvalt.

Mullaproov 2014-9: ruut 5/a, V kiht, arvatavalt müürilt varisenud raudkivide alt põlenud kihist.

Foto 2. Ruudud 6/n-o.

Foto 3. Ruut 5/m.

Tõnija Saunamägi 2012, I kiht ruutude kaupa, vaade S-poolt

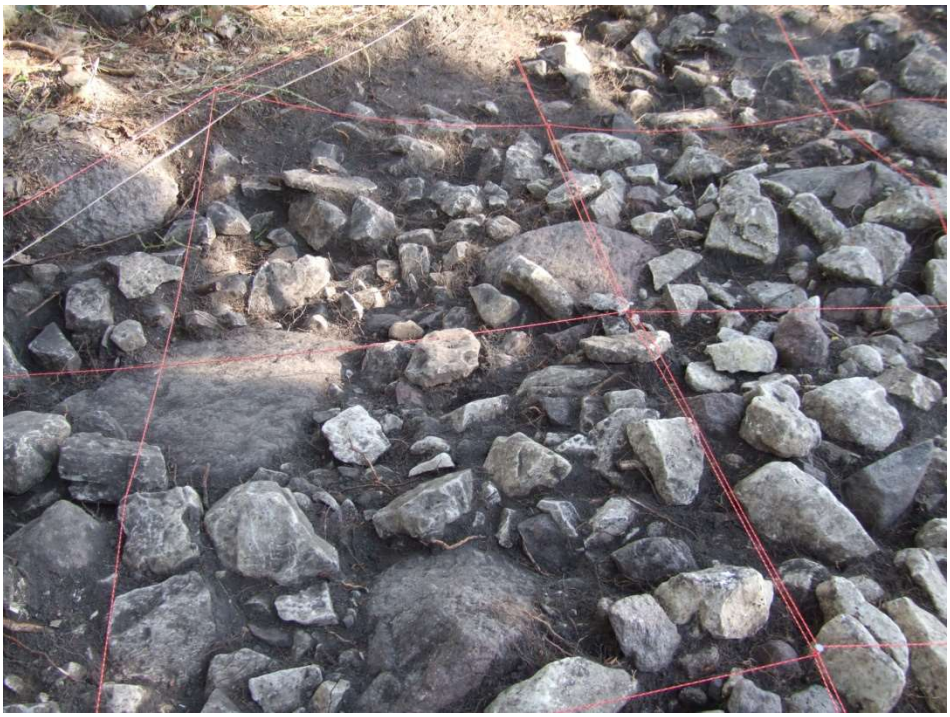

Foto 4. Ruudud 6/m-n.

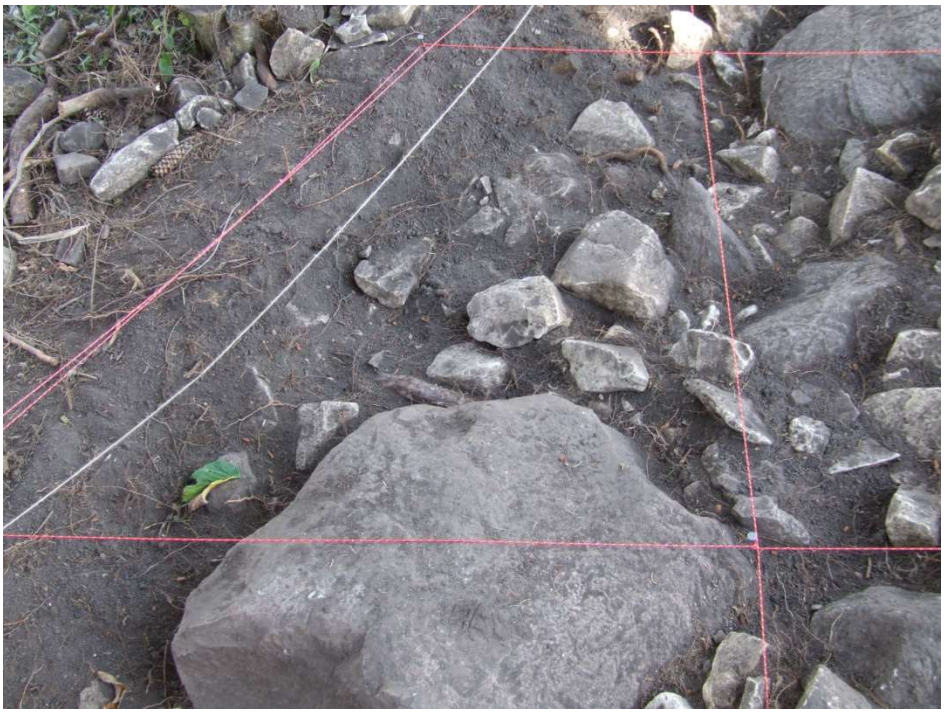

Foto 5. Ruut 4/l.

Tõnija Saunamägi 2012, I kiht ruutude kaupa, vaade S-poolt

Foto 6. Ruut 5/I.

Foto 7. Ruut 6/I.

Tõnija Saunamägi 2012, I kiht ruutude kaupa, vaade S-poolt

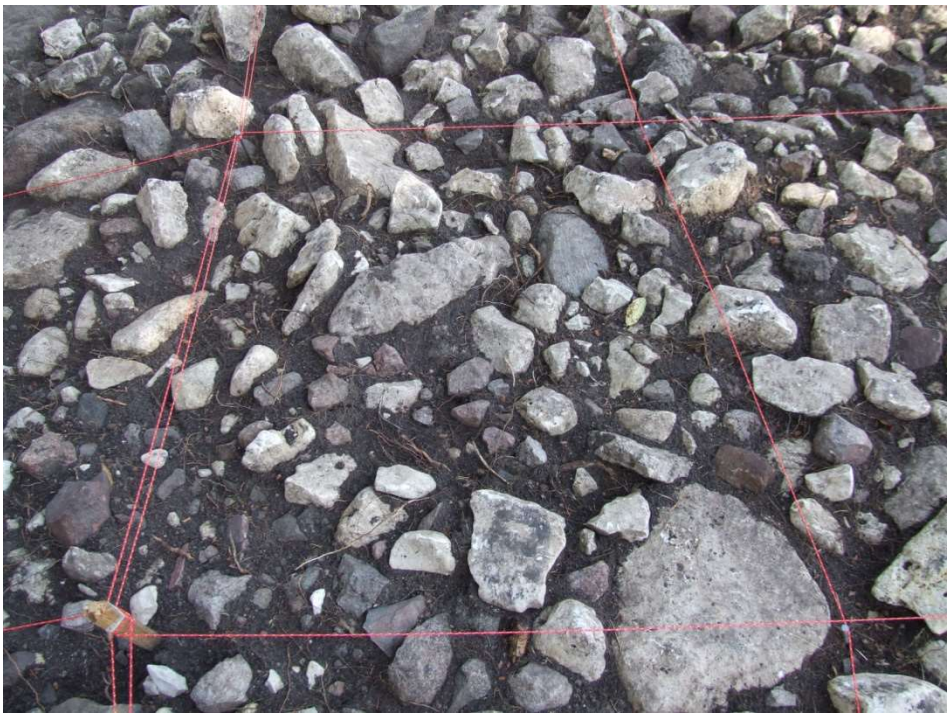

Foto 8. Ruut 7/I.

Foto 9. Ruut 8/I.

Tõnija Saunamägi 2012, I kiht ruutude kaupa, vaade S-poolt

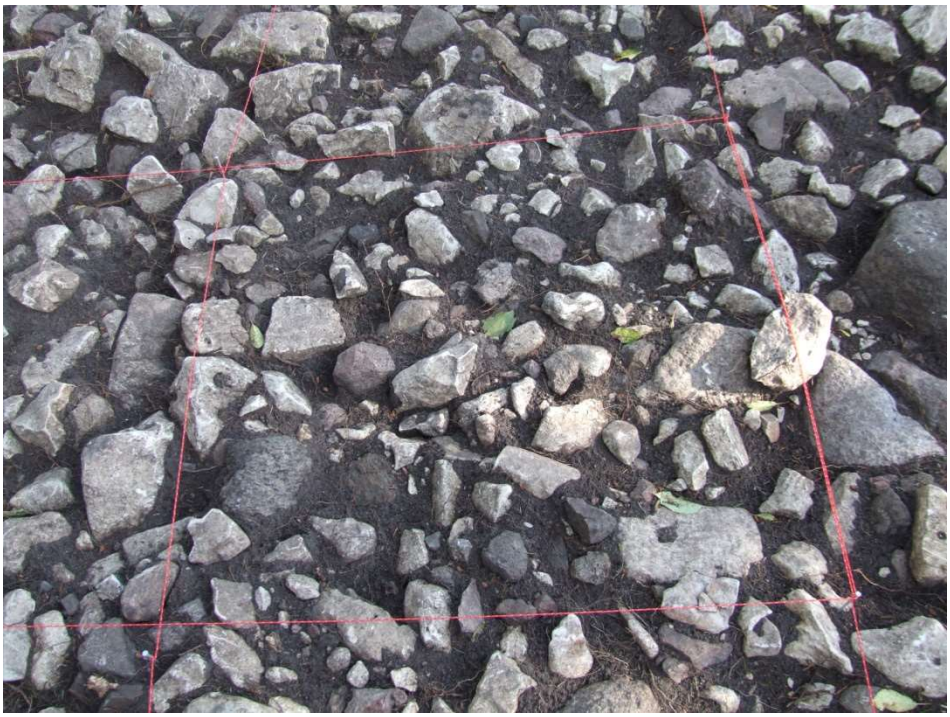

Foto 10. Ruut 8/m.

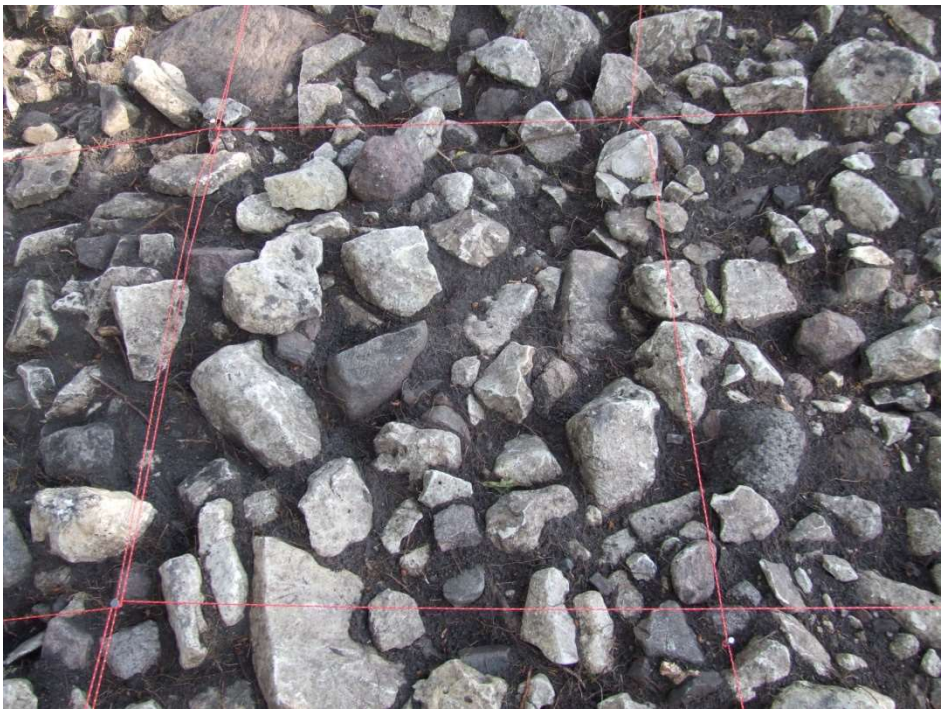

Foto 11. Ruut 7/m.

Tõnija Saunamägi 2012, I kiht ruutude kaupa, vaade S-poolt

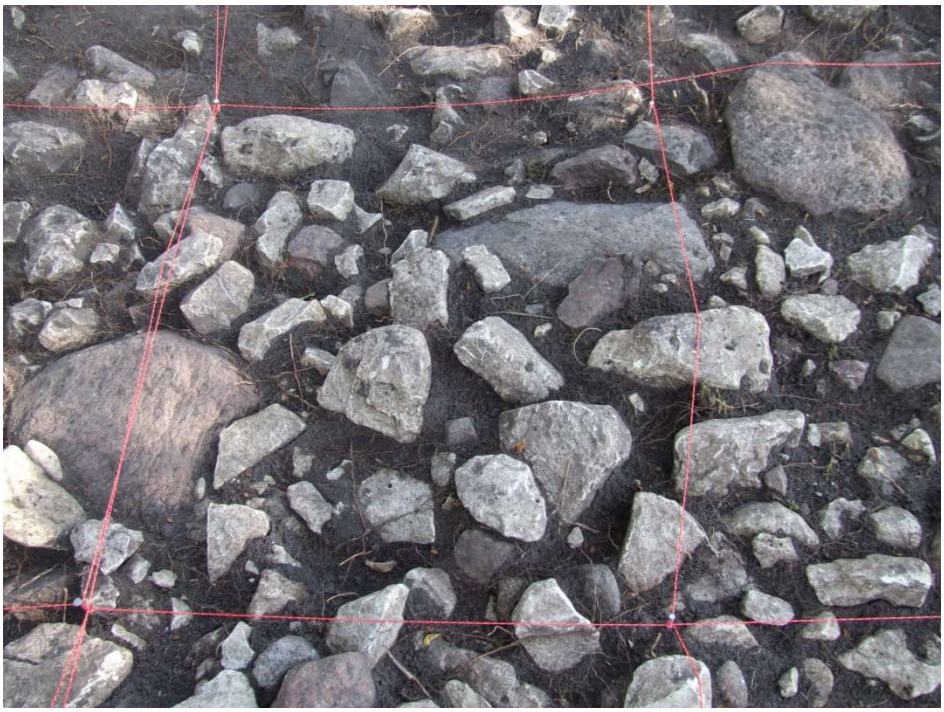

Foto 12. Ruut 7/n.

Foto 13. Ruut 8/n.

Tõnija Saunamägi 2012, I kiht ruutude kaupa, vaade S-poolt

Foto 14. Ruut 8/o.

Foto 15. Ruut 7/o.

Tõnija Saunamägi 2012, I kiht ruutude kaupa, vaade S-poolt

Foto 16. Ruut 9/o.

Foto 17. Ruut 10/o.

Tõnija Saunamägi 2012, I kiht ruutude kaupa, vaade S-poolt

Foto 18. Ruut 11/o.

Foto 19. Ruut 12/o.

Tõnija Saunamägi 2012, I kiht ruutude kaupa, vaade S-poolt

Foto 20. Ruut 12/n.

Foto 21. Ruut 11/n.

Tõnija Saunamägi 2012, I kiht ruutude kaupa, vaade S-poolt

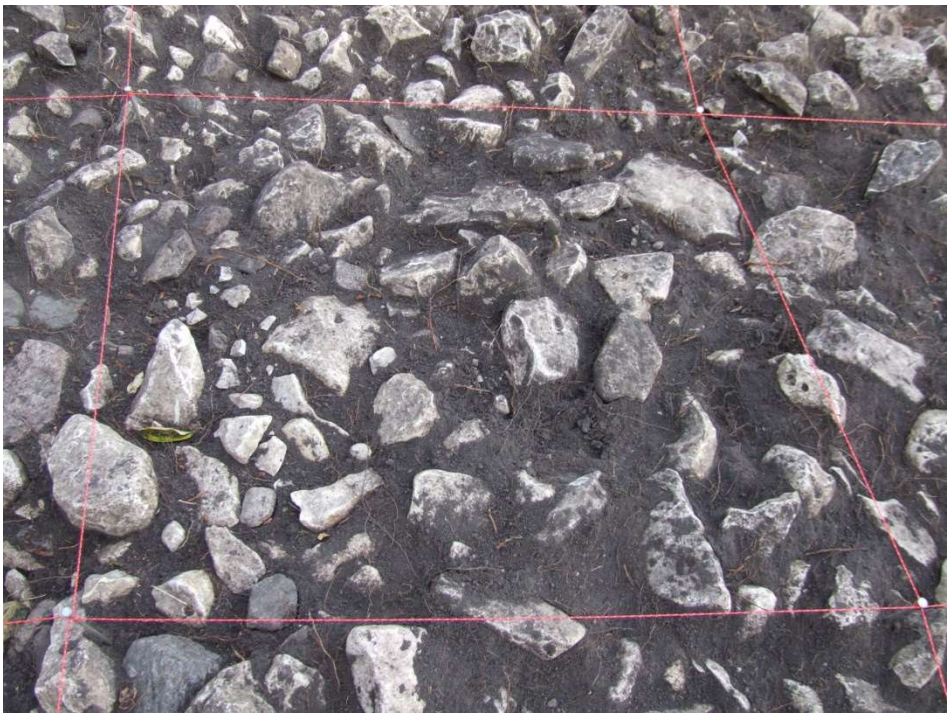

Foto 22. Ruut 10/n.

Foto 23. Ruut 9/n.

Tõnija Saunamägi 2012, I kiht ruutude kaupa, vaade S-poolt

Foto 24. Ruut 9/m.

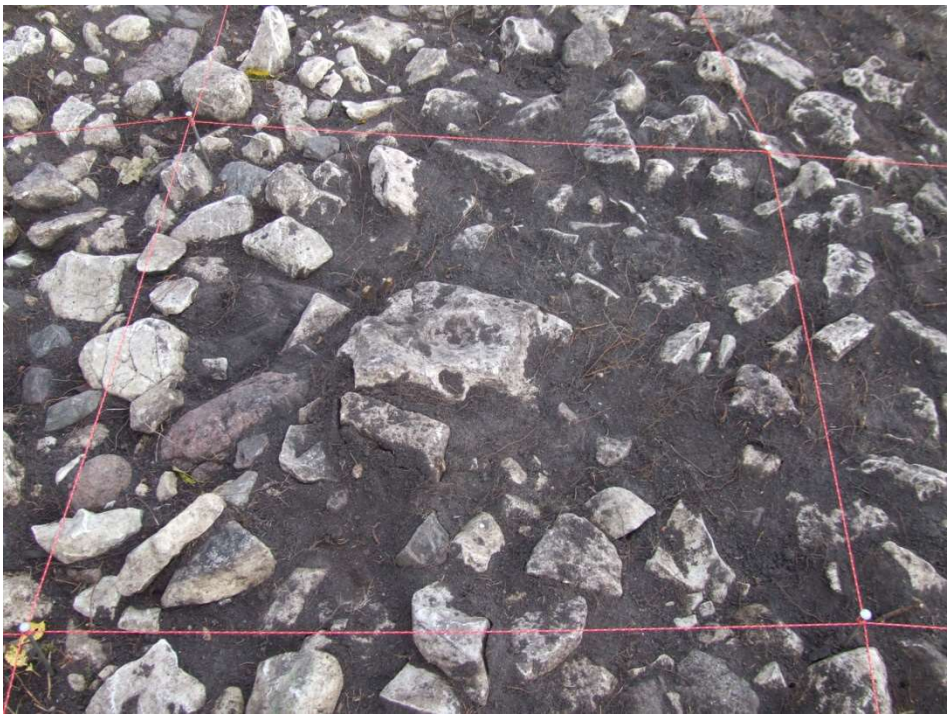

Foto 25. Ruut 10/m.

Foto 26. Ruut 11/m.

Foto 27. Ruut 12/m.

Tõnija Saunamägi 2012, I kiht ruutude kaupa, vaade S-poolt

Foto 28. Ruut 12/I.

Foto 29. Ruut 11/I.

Tõnija Saunamägi 2012, I kiht ruutude kaupa, vaade S-poolt

Foto 30. Ruut 10/I.

Foto 31. Ruut 9/I.

Tõnija Saunamägi 2012, I kiht ruutude kaupa, vaade S-poolt

Foto 32. Ruut 9/k.

Foto 33. Ruut 10/k.

Foto 34. Ruut 11/k.

Foto 35. Ruut 12/k.

Foto 36. Ruut 12/j.

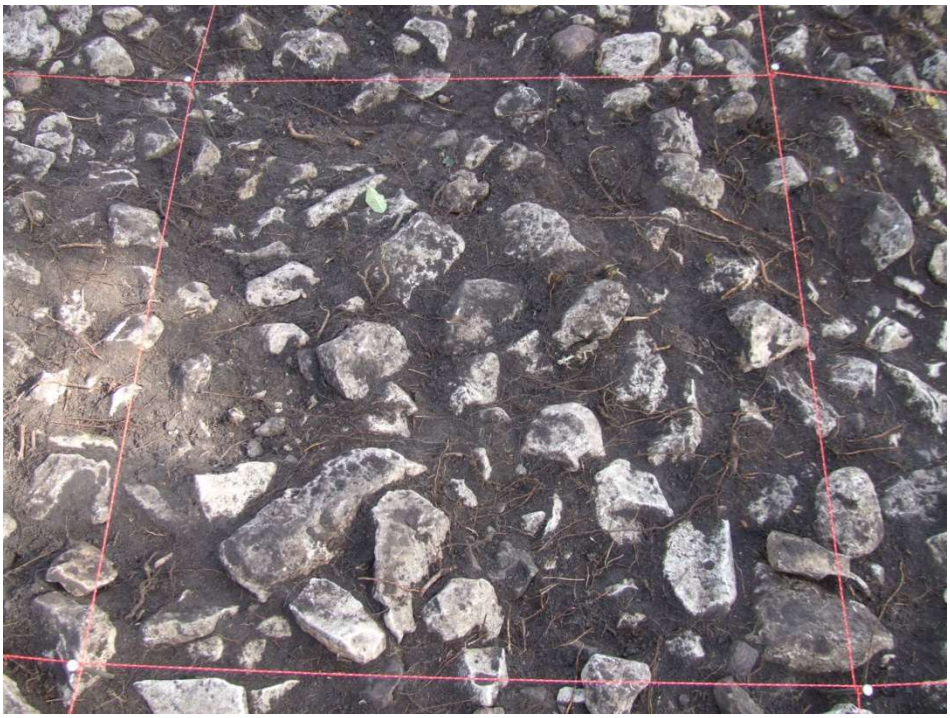

Foto 37. Ruut 11/j.

Foto 38. Ruut 10/j.

Foto 39. Ruut 9/j.

Foto 40. Ruut 9/i.

Foto 41. Ruut 10/i.

Tõnija Saunamägi 2012, I kiht ruutude kaupa, vaade S-poolt

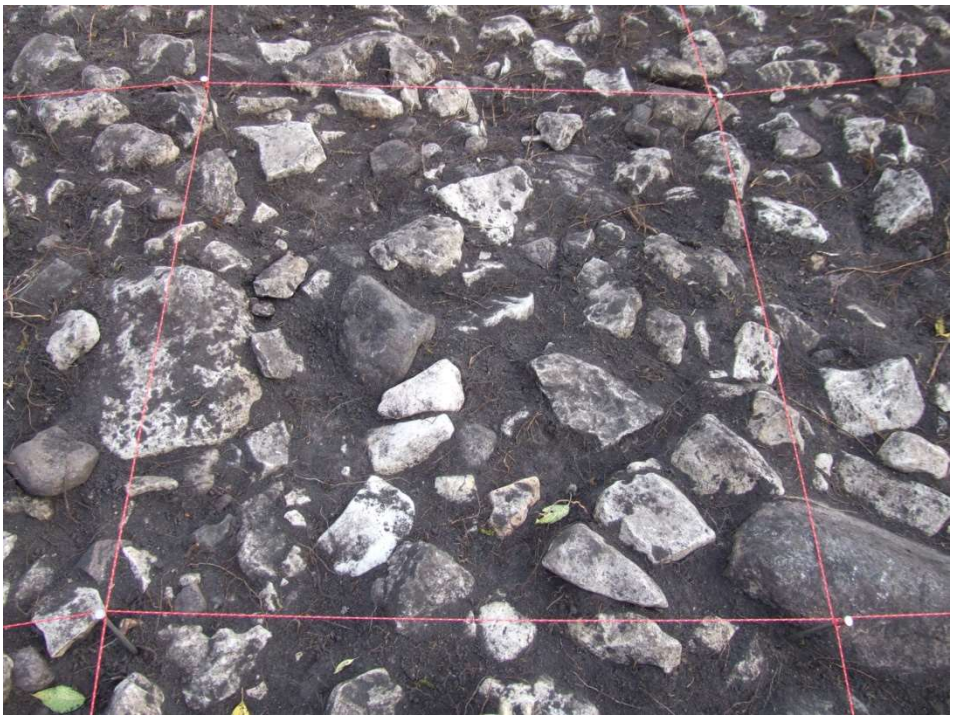

Foto 42. Ruut 11/i.

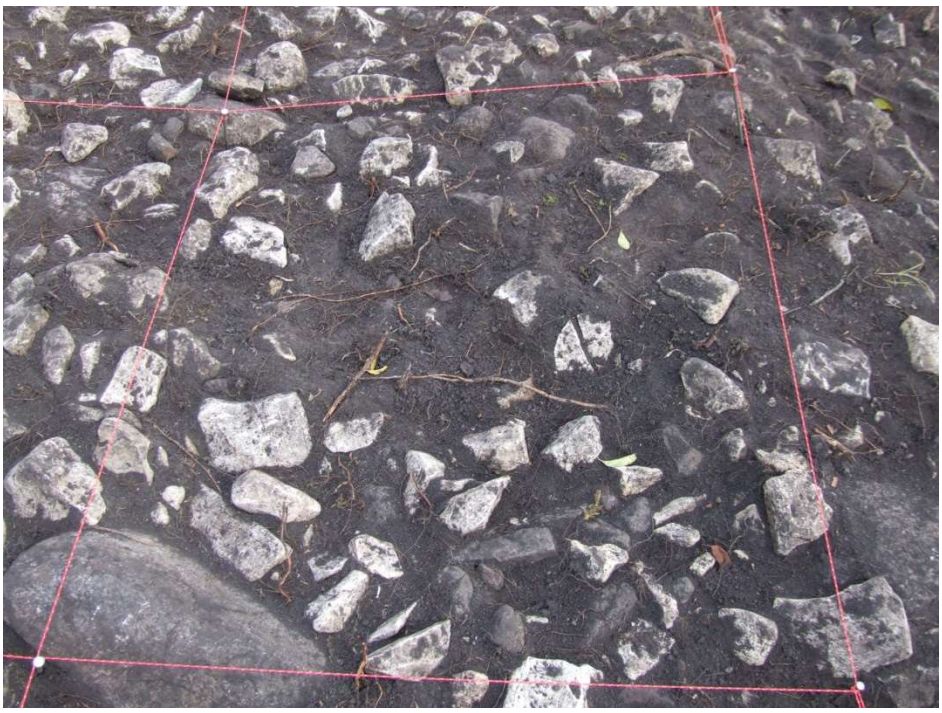

Foto 43. Ruut 12/i.

Tõnija Saunamägi 2012, I kiht ruutude kaupa, vaade S-poolt

Foto 44. Ruut 12/h.

Foto 45. Ruut 11/h.

Foto 46. Ruut 10/h.

Foto 47. Ruut 9/h.

Foto 48. Ruut 8/h.

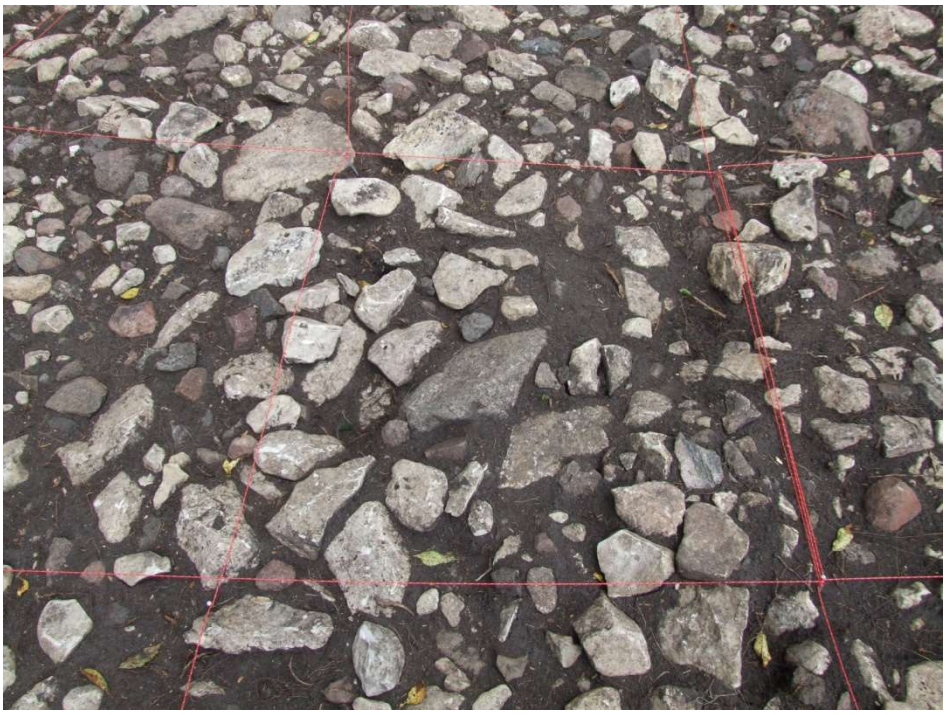

Foto 49. Ruut 8/k.

Tõnija Saunamägi 2012, I kiht ruutude kaupa, vaade S-poolt

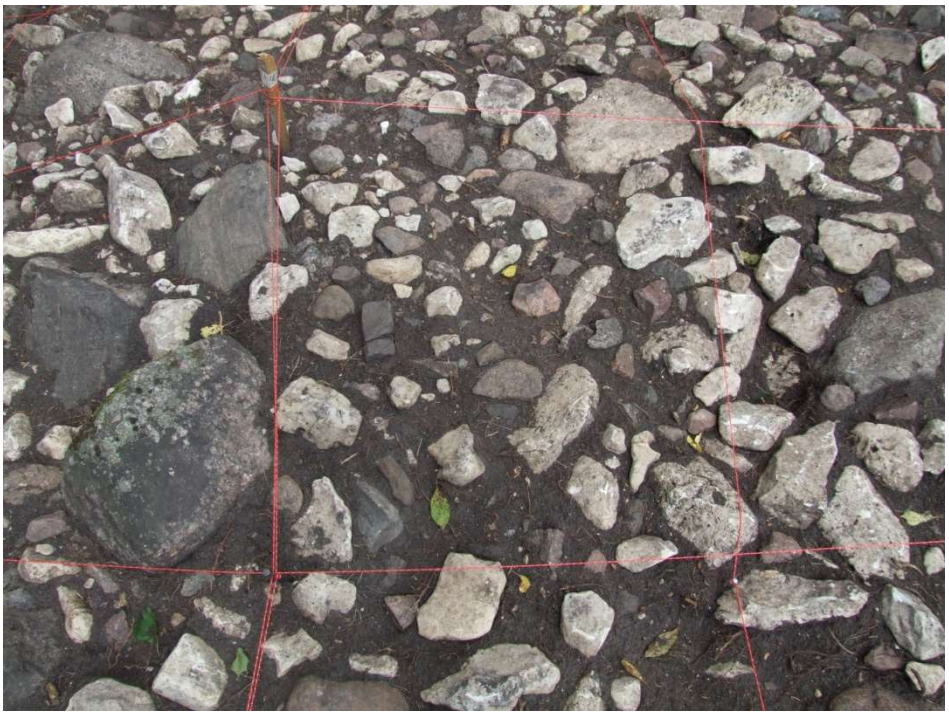

Foto 50. Ruut 7/k.

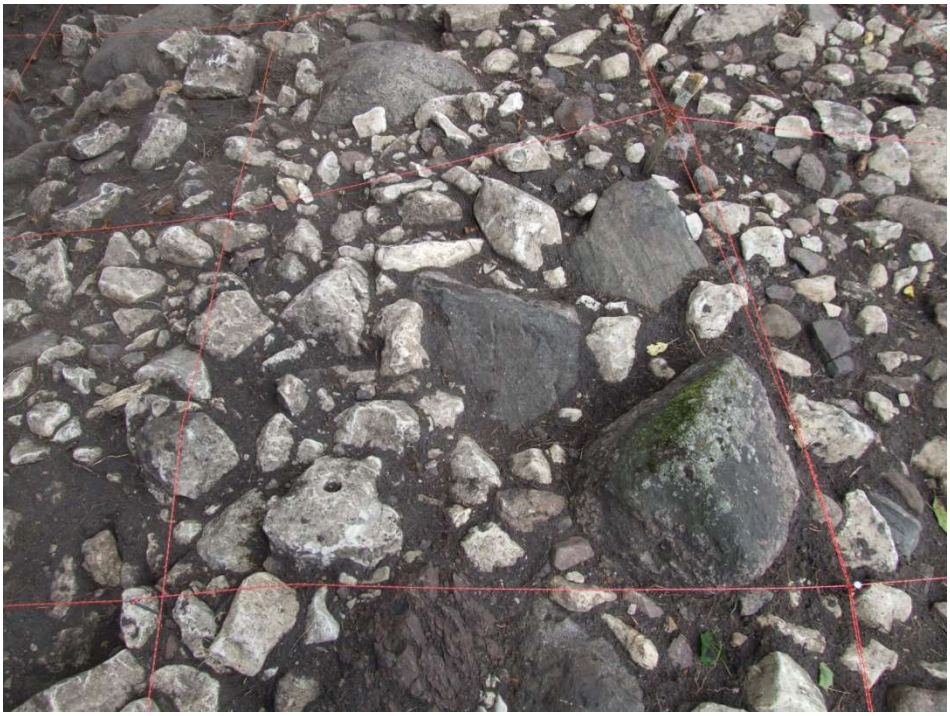

Foto 51. Ruut 6/k.

Tõnija Saunamägi 2012, I kiht ruutude kaupa, vaade S-poolt

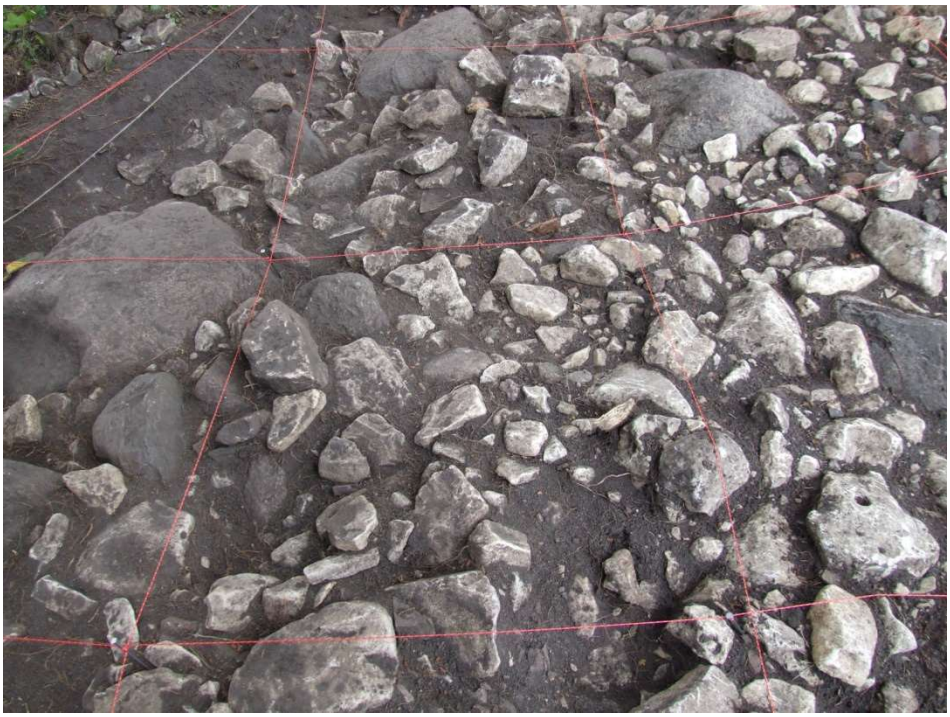

Foto 52. Ruut 5/k.

Foto 53. Ruut 4/k.

Foto 54. Ruut 4/j.

Foto 55. Ruut 5/j.

Foto 56. Ruut 6/j.

Foto 57. Ruut 6/j.

Foto 58. Ruut 7/j.

Foto 59. Ruut 8/j.

Foto 60. Ruut 8/i.

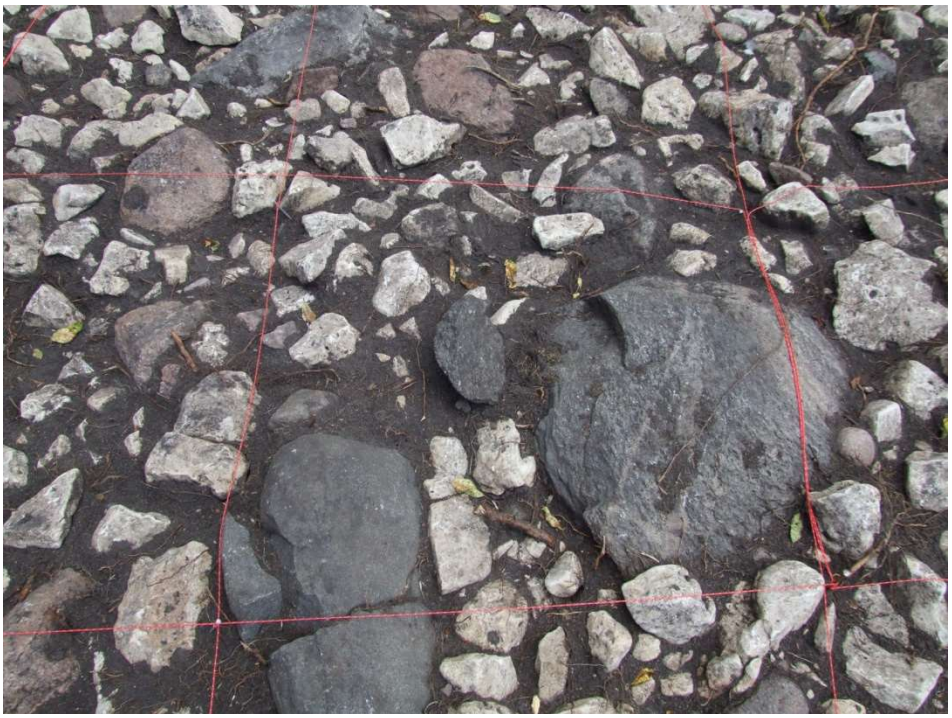

Foto 61. Ruut 7/i.

Tõnija Saunamägi 2012, I kiht ruutude kaupa, vaade S-poolt

Foto 62. Ruut 6/i.

Foto 63. Ruut 5/i.

Foto 64. Ruut 4/i.

Foto 65. Ruut 4/i.

Foto 66. Ruut 3/i.

Foto 67. Ruut 3/h.

Foto 68. Ruut 3/h.

Foto 69. Ruut 4/h.

Tõnija Saunamägi 2012, I kiht ruutude kaupa, vaade S-poolt

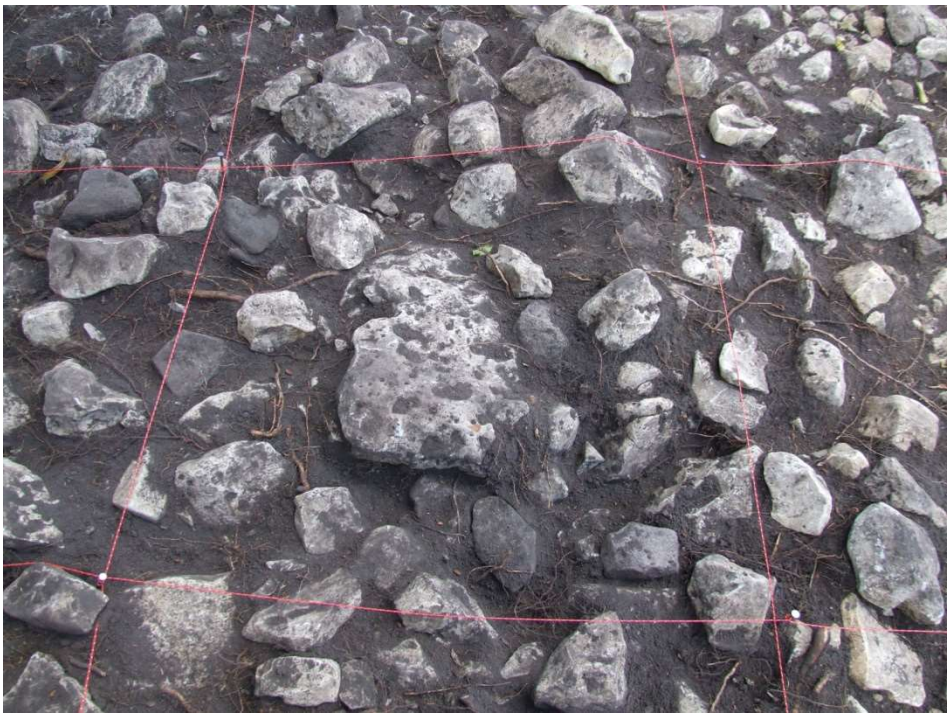

Foto 70. Ruut 5/h.

Foto 71. Ruut 6/h.

Foto 72. Ruut 7/h.

Foto 73. Ruut 6/g.

Foto 74. Ruut 5/g.

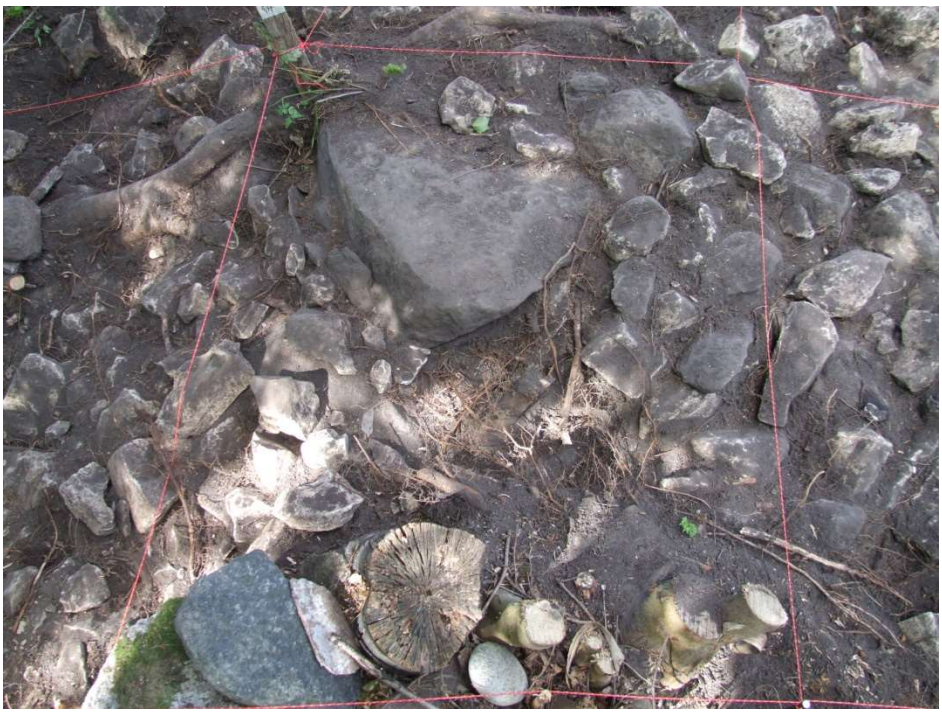

Foto 75. Ruut 4/g.

Tõnija Saunamägi 2012, I kiht ruutude kaupa, vaade S-poolt

Foto 76. Ruut 3/g.

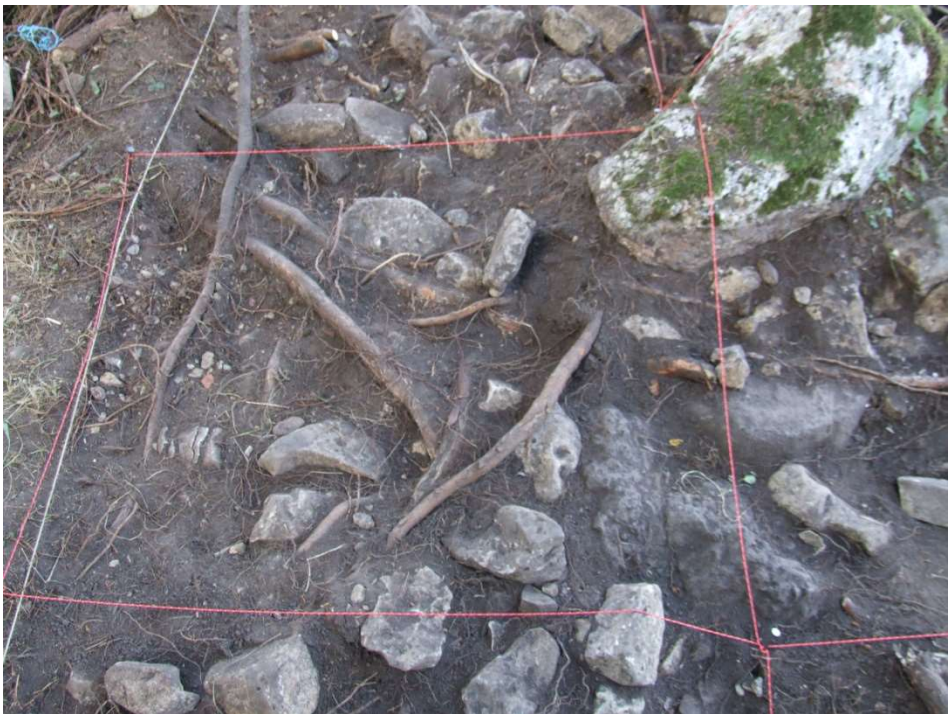

Foto 77. Ruut 3/f.

Foto 78. Ruut 4/f.

Foto 79. Ruut 5/f.

Foto 80. Ruut 6/f.

Foto 81. Ruut 6/e.

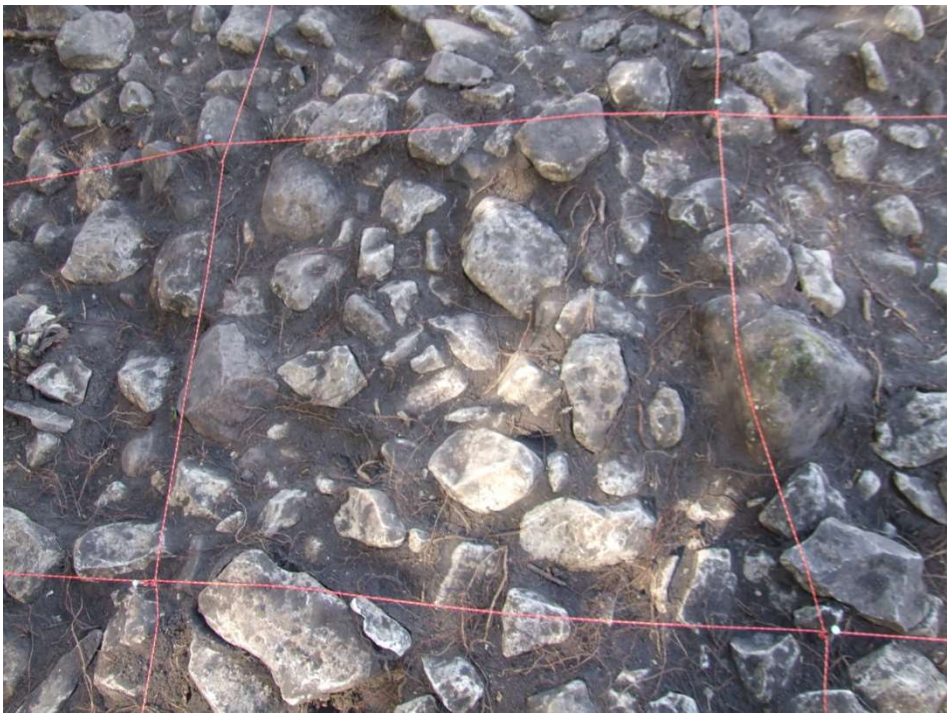

Foto 82. Ruut 5/e.

Foto 83. Ruut 4/e.

Tõnija Saunamägi 2012, I kiht ruutude kaupa, vaade S-poolt

Foto 84. Ruut 3/e.

Foto 85. Ruut 4/d.

Foto 86. Ruut 5/d.

Foto 87. Ruut 6/d.

Foto 88. Ruut 6/c.

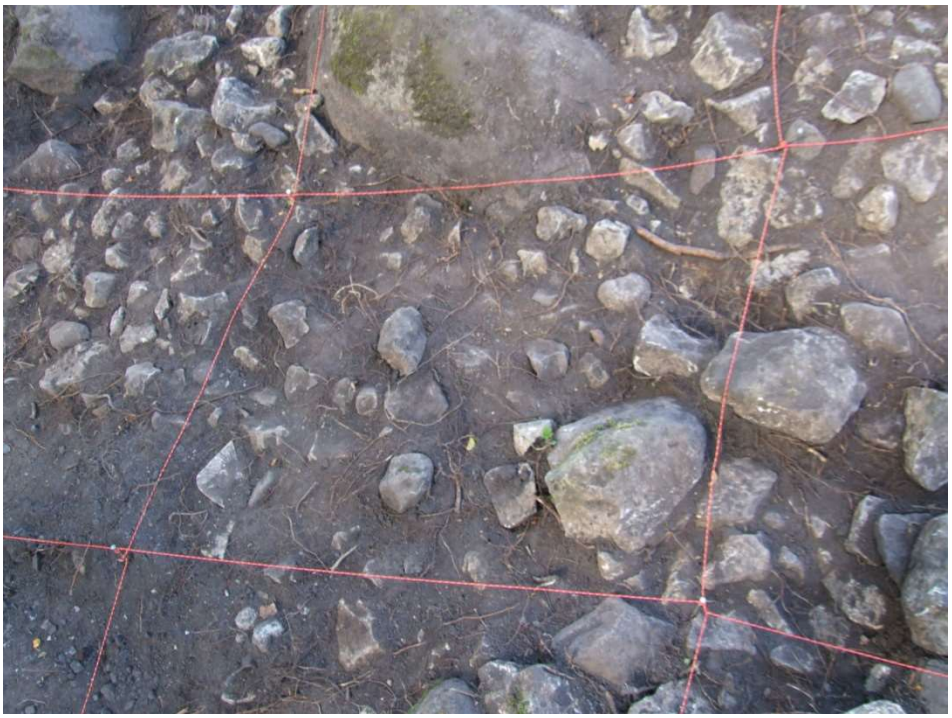

Foto 89. Ruut 5/c.

Foto 90. Ruut 4/c.

Foto 91. Ruut 4/b.

Foto 92. Ruut 5/b.

Foto 93. Ruut 6/b.

Foto 94. Ruut 13/o.

Foto 95. Ruut 13/n.

Tõnija Saunamägi 2012, I kiht ruutude kaupa, vaade S-poolt

Foto 96. Ruut 14/n.

Foto 97. Ruut 13/l.

Tõnija Saunamägi 2012, I kiht ruutude kaupa, vaade S-poolt

Foto 98. Ruut 14/I.

Foto 99. Ruut 15/I.

Foto 100. Ruut 13/k.

Foto 101. Ruut 14/k.

Foto 102. Ruut 15/k.

Foto 103. Ruut 15/j.

Foto 104. Ruut 14/j.

Foto 105. Ruut 13/j.

Foto 106. Ruut 13/i.

Foto 107. Ruut 14/i.

Foto 108. Ruut 15/i.

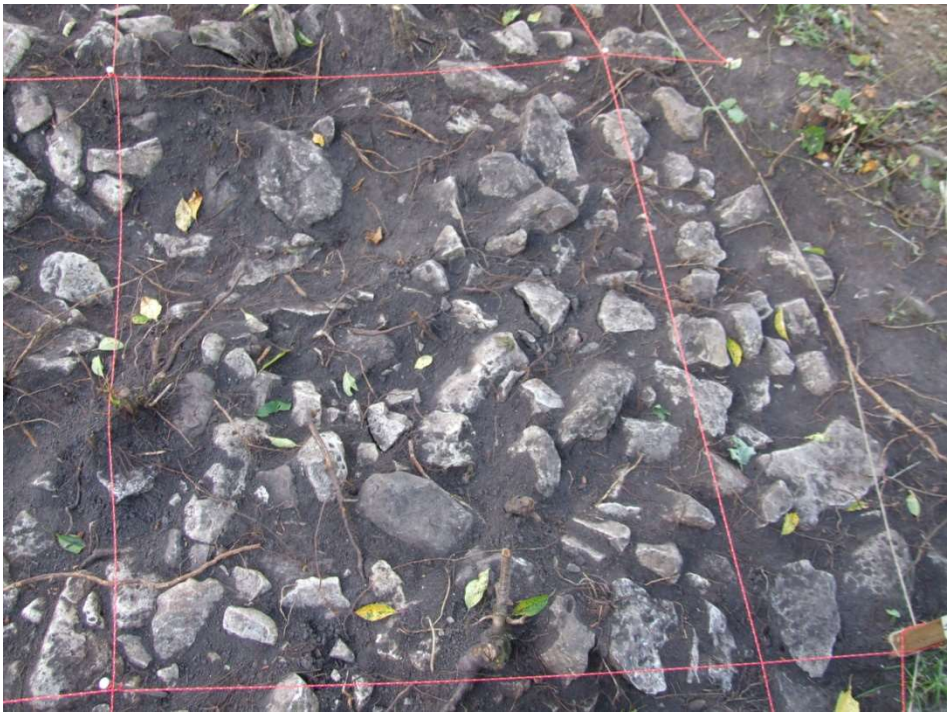

Foto 109. Ruut 15/h.

Foto 110. Ruut 14/h.

Foto 111. Ruut 13/h.

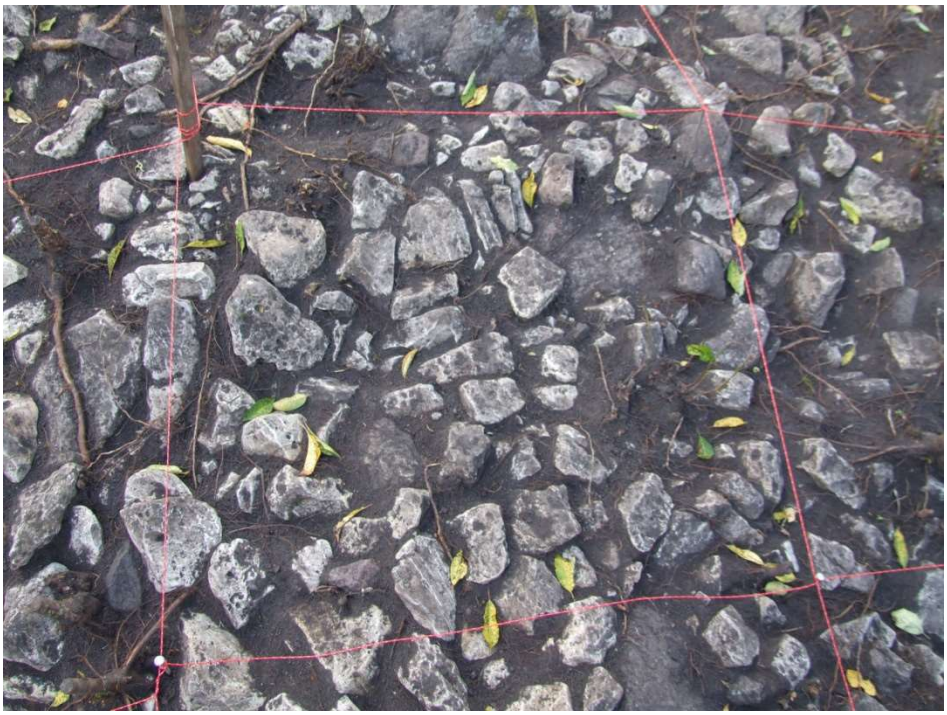

Foto 112. Ruut 13/g.

Foto 113. Ruut 14/g.

Foto 114. Ruut 15/g.

Foto 115. Ruut 15/f.

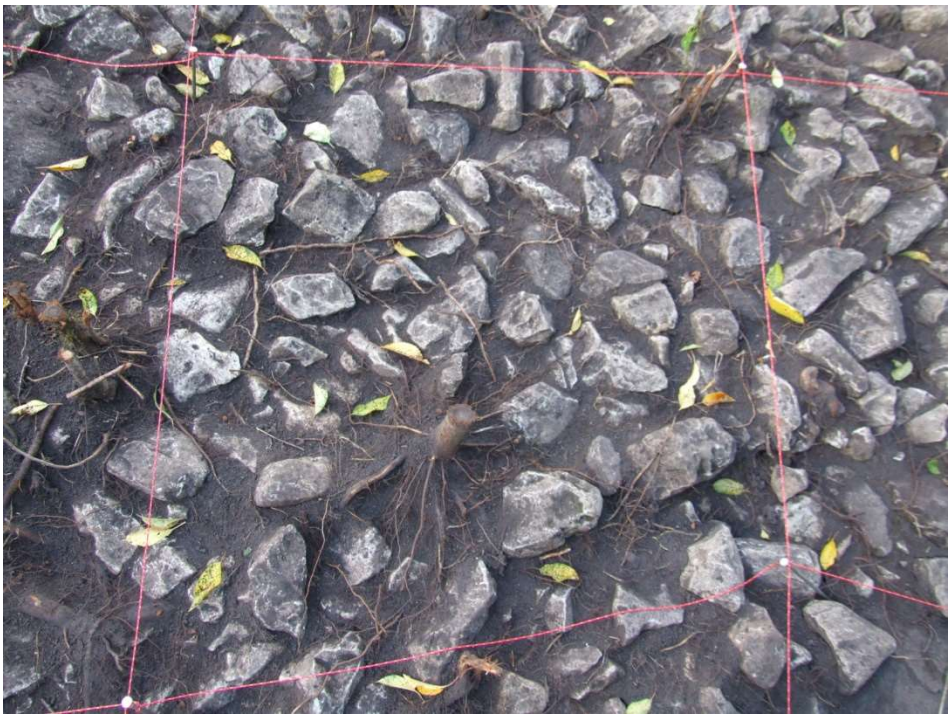

Foto 116. Ruut 14/f.

Foto 117. Ruut 13/f.

Foto 118. Ruut 13/e.

Foto 119. Ruut 14/e.

Tõnija Saunamägi 2012, I kiht ruutude kaupa, vaade S-poolt

Foto 120. Ruudud 13-14/d.

Foto 121. Ruut 12/d.

Foto 122. Ruut 12/c.

Foto 123. Ruut 13/c.

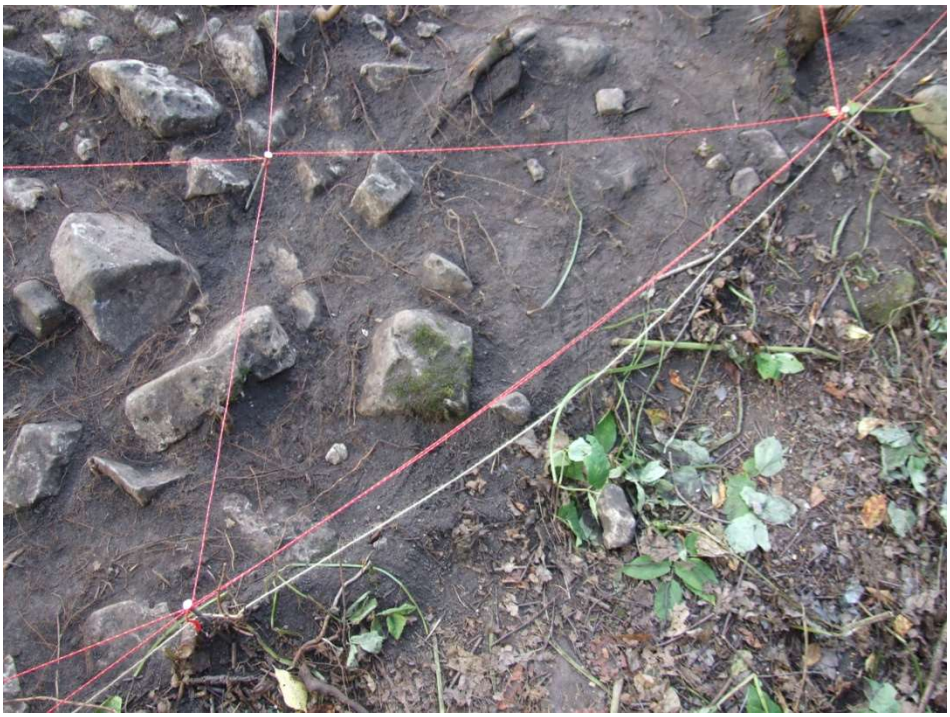

Foto 124. Ruut 12/b.

Foto 125. Ruut 10/a.

Foto 126. Ruut 10/b.

Foto 127. Ruut 11/b.

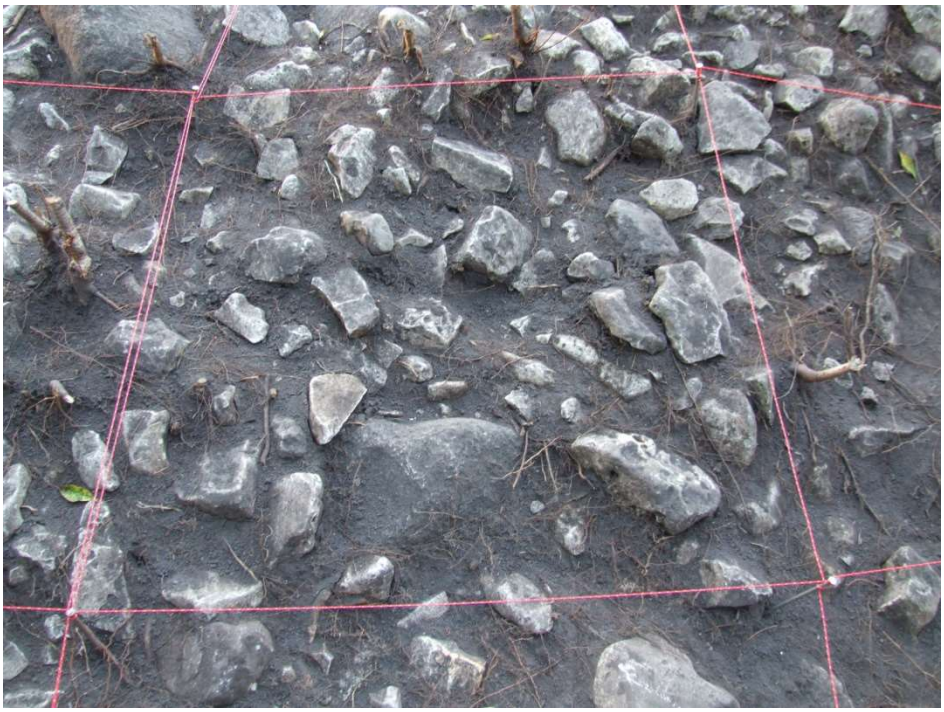

Foto 128. Ruut 11/c.

Foto 129. Ruut 10/c.

Foto 130. Ruut 10/d.

Foto 131. Ruut 11/d.

Tõnija Saunamägi 2012, I kiht ruutude kaupa, vaade S-poolt

Foto 132. Ruut 12/e.

Foto 133. Ruut 11/e.

Foto 134. Ruut 10/e.

Foto 135. Ruut 10/f.

Foto 136. Ruut 11/f.

Foto 137. Ruut 12/f.

Foto 138. Ruut 12/g.

Foto 139. Ruut 11/g.

Tõnija Saunamägi 2012, I kiht ruutude kaupa, vaade S-poolt

Foto 140. Ruut 10/g.

Foto 141. Ruut 7/a.

Foto 142. Ruut 8/a.

Foto 143. Ruut 9/a.

Foto 144. Ruut 9/b.

Foto 145. Ruut 8/b.

Foto 146. Ruut 7/b.

Foto 147. Ruut 7/c.

Foto 148. Ruut 8/c.

Foto 149. Ruut 9/c.

Foto 150. Ruut 9/d.

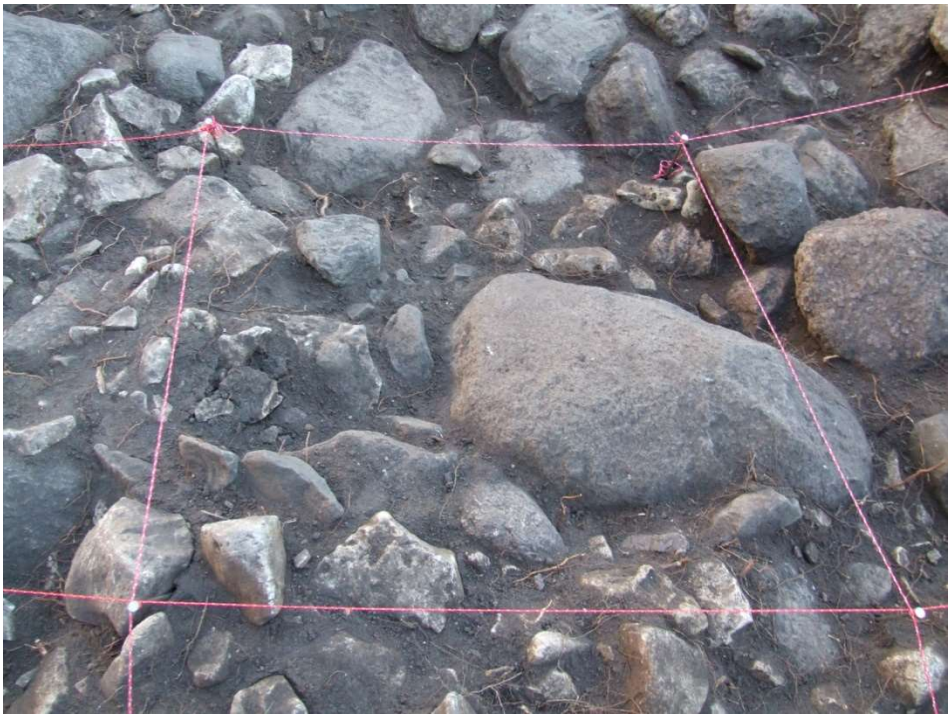

Foto 151. Ruut 8/d.

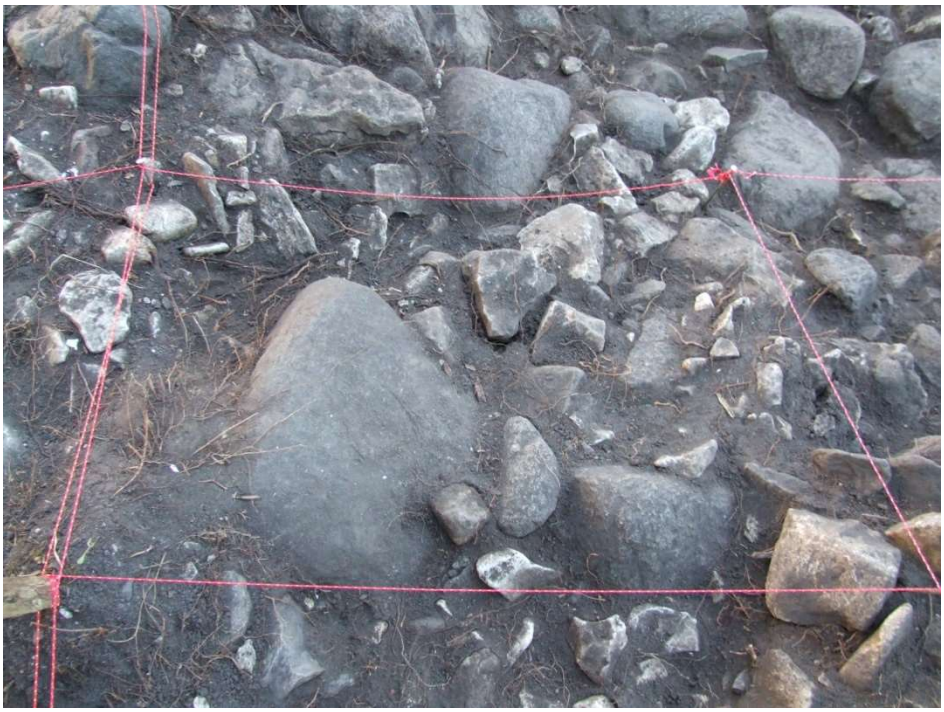

Foto 152. Ruut 7/d.

Foto 153. Ruut 7/e.

Foto 154. Ruut 8/e.

Foto 155. Ruut 9/e.

Foto 156. Ruut 9/f.

Foto 157. Ruut 8/f.

Foto 158. Ruut 7/f.

Foto 159. Ruut 7/g.

Foto 160. Ruut 8/g.

Foto 161. Ruut 9/g.

Foto 162. Saunamägi enne kaevamisi, vaade NW-poolt.

Foto 163. Vaade kaevendi alale NO-poolt.

Foto 164. Vaade kaevandi alale NW-poolt.

Foto 165. Vaade kaevendi alale SW-poolt.

Foto 166. Kaevandi SW-serv enne kaevamisi.

Foto 167. Lohu koht enne kaevamisi, vaade ca N-poolt.

Foto 168. Kalmel oleva lohu täide, pealmine kiht. Vaade SW-poolt.

Foto 169. Hilise ehitusprahiga täidetud lohk, pealmine kiht, vaade NW-poolt.

Foto 170. Vaade esimesele kihile SW-poolt, esiplaanil täidetud lohk.

Foto 171. Kaevandi NW-serv, vaade W-poolt. Paekiht on valgunud üle arvatavate äärekivide, s t raudkivide.

Foto 172. Äärmised raudkivid ja üle nende valgunud paekiht tiku 4/I ümbruses, vaade W-poolt.

Foto 173. Kalme W-serv, vaade NO-poolt.

Foto 174. Ruudud 10-11/c-d, kus tundus olevat kivide rida, vaade SO-poolt.

Foto 175. Kaevandi SO-serv, paelade ja selle alt paistev (võib-olla) äärevare, vaade SO-poolt.

Foto 176. Ruudud 7-9/k-l, vaade S-poolt.

Foto 177. Vaade kaevandile NW-poolt.

Foto 178. Sissekaeve kaevandi NO-servas, vaade NO-poolt.

Foto 179. Kaevandi N-äär, vaade O-poolt.

Foto 180. Kaevandi O-serv, vaade N-poolt.

Foto 181. Vaade lohule S-poolt.

Foto 182. Vaade lohule W-poolt.

Foto 183. Vaade lohule O-poolt.

Foto 184. Vaade lohule N-poolt.

Foto 185. Vaade kaevandile SW-poolt.

Foto 186. Vaade kaevandile SW-poolt.

Foto 187. Vaade lohule SW-poolt.

Foto 188. Vaade kaevandi keskosale ca W-poolt.

Foto 189. Vaade kaevandi keskosale ca W-poolt.

Foto 190. Vaade W-poolt.

Foto 191. Vaade W-poolt.

Foto 192. Vaade NW-poolt.

Foto 193. Vaade kaevendi NO-osale ja sealsele sissekaevele NW-poolt.

Foto 194. Vaade NW-poolt, 1.

Foto 195. Vaade NW-poolt, 2.

Foto 196. Vaade NW-poolt, 3.

Foto 197. Vaade SW-poolt.

Foto 198. Lohk ja varisenud raudkivide kiht lohu W-küljel. Ruudud 6-7/d-f. Vaade SW-poolt.

Foto 199. Lohk ruutudes 7-9/d-f. Vaade SSW-poolt.

Foto 200. Lohu põhi ruutudes 8-9/f-g, kus raudkivid puudusid, välja arvatud üksikud sinna veerenud. Vaade S-poolt.

Foto 201. Ruudud 7-9/d, lohu S-piir, vaade NO-poolt. Vasakul suur sügavalt maapinnas istuv raudkivi, kõrval paekivide varing.

Foto 202. Kaevandi SW-serv, ruudud 3-4/d-e, vaade S-poolt.

Foto 203. Kaevandi SW-serv, ruudud 4-5/d-e, vaade S-poolt.

Foto 204. Suured raudkivid kaevandi SW-servas, ruutudes 4-6/d-e. Vaade W-poolt.

Foto 205. Suurte raudkivide rida, mis ulatub lohu S-piirist W-poole ruutudes 5-6/d. Vaade S-poolt. Osa kunagisest kiviringist?

Foto 206. Kaevandi S-serv, lohust S-pool. Vaade W-poolt.

Foto 207. Kaevandi S- ja SO-serv, vaade W-poolt.

Foto 208. Kaevandi S-osa, vaade N-poolt.

Foto 209. Lohu põhi ruutudes 8-9/f-g, vaade N-poolt. Suurtest raudkividest peaaegu tühi ala, kuhu on veerenud vaid üksikud raudkivid. Vasakul sissevarisenud raudkivide lade, ühe toeks oleme pannud telliskivi.

Foto 210. Lohk, vaade S-poolt. Ruudud 8-9/d-g.

Foto 211. Lohu N-poolik, kus varingukihi moodustavad väiksemad paekivid ja raudkivid peaaegu puuduvad.

Foto 212. Ruudud 10-11/d-g, vaade S-poolt. Näha lohu O-nõlv (vasakul) ja seda piirav paelade (paremal).

Foto 213. Kaevandi O-serv, ruudud12-14/d-f, vaade S-poolt.

Foto 214. Kaevandi SO-osa, ruudud 10-12/b-c, vaade S-poolt.

Foto 215. Kaevandi SO-osa, ruudud 9-11/b-c, vaade ca S-poolt.

Foto 216. Ruudud 11 kaevandi S-poolmikus, vaade S-poolt. Näha kahe kivikihi vaheline piir.

Foto 217. Kaevandi O-osa, ruudud13-15/f-g, vaade O-poolt.

Foto 218. Kaevandi keskosa, vaade S-poolt.

Foto 219. Kaevandi SW-osa, vaade ca S-poolt.

Foto 220. Kaevandi O-osa, vaade SW-poolt redelilt.

Foto 221. Kaevandi SW-piir, vaade W-poolt. Suurte raudkivide vahel tõenäoline äärevare kiht.

Foto 222. Vaade kaevandi keskosale ja lohule SW-poolt kaevandi servast.

Foto 223. Vaade kaevandile NO-poolt redelilt.

Foto 224. Vaade kaevandi 2012. aastal välja puhastatud NW-veerandikuleNO-poolt redelilt.

Foto 225. Kaevandi NW-veerandik, vaade O-poolt. Raudkivide lade vasakul, paelade keskel, paremal tõenäoline ringikujuline kivipiire.

Foto 226. Suured raudkivid lohust N-pool ja nende peal ning vahel olnud suuremad paekivid. Ruudud 7-9/h-j, vaade O-poolt.

Foto 227. Raudkividest ja suurematest paekividest koosnev lade ruututudes 8-9/j-k, vaade O-poolt.

Foto 228. Vaade kaevandi W-poolmikule N-poolt. Näha ringikujuline raudkividest piire ning selle kõrval paelademekiht.

Foto 229. Raudkividest piire kaevandi NW ja W-osas, vaade N-poolt.

Foto 230. Paelade raudkividest piirdest seespool, keskel vasakul suurematest pae- ja raudkividest kiht. Kaevandi W ja N-poolmik, vaade N-poolt.

Foto 231. Vaade lohule ja sellest N-poole jäävale lademele W-poolt.

Foto 232. Kaarduv raudkividest piire kaevandi NW-servas, vaade NW-poolt.

Foto 233. Raudkividest piire kaevandi W-osas, kuuskede kõrval, vaade SW-poolt.

Foto 234. Ruudud 3-4/i-j, vaade W-poolt. Näha tühik raudkividest piirdes ja keraamika leiukoht. Esiplaanil ülejäänud raudkividest piirdest väljapool paiknev suur raudkivi.

Foto 235. Ruudud 3-4/i-j, vaade SW-poolt.

Foto 236. Tihe paelade ruutudes 4-7/h-k ja raudkividest lade sellest O-pool. Vaade W-poolt.

Foto 237. Vaade kaevandi NO-veerandikule N-poolt. Näha NO-lohk.

Foto 238. Vaade ruutudele 12-13/I O-poolt, NO-lohu NW-serv.

Foto 239. Vaade NO-veerandikule O-poolt.

Foto 240. Vaade NO-lohule O-poolt. Näha varing ja selle alt paistvad suured raudkivid.

Foto 241. Põlenud kerisekivide laik ruutudes 10-11/i, vaade S-poolt.

Foto 242. Vaade põlenud kerisekivide laigule N-poolt, taamal näha lohk.

Foto 243. Põlenud kerisekivide lohk, vaade pealt.

Foto 244. Üle suurte äärekivide valgunud paelademe kivid ruudus 12/n, vaade ca N-poolt.

Foto 245. Kolm suurt raudkivi reas ruutudes 12-13/m-n ja paelade neist väljapool (NO-pool), vaade NO-poolt.

Foto 246. NO-lohu NW-osa, vaade NO-poolt. Näha varisenud suuremad paeplaadid, lahtistest väiksematest kividest varingukiht ning nende all ruudus 13/l paljandunud horisontaalne raudkivi, paremal lohku ääristavad raudkivid piki nõlvakut alla.

Foto 247. NO-lohu S-poolmik, vaade O-poolt. Raudkivid piki nõlvakut alla ning paelade, juure all näha ka üks alumina lame raudkivi.

Foto 248. Kaevandi NO-nurk, ruudud 14-15/h-j, vaade O-poolt.

Foto 249. Vaade II kihile kaevandi NO-veerandikus SO-poolt. Väikestest paekividest lade ja selle alt paistvad raudkivid. Langus paremal markeerib lohku.

Foto 250. Vaade NO-veerandikule S-poolt, paremal NO-lohk.

Foto 251. Vaade NO-lohule SW-poolt.

Foto 252. Vaade NO-lohule umbes kaevandi keskosast, S-poolt.

Foto 253. Vaade avamata kõrgemale osale kaevandist NW-pool, vaade NW-poolt.

Foto 254. Saunamäest välja kaevatud I kihi paelademest ehitatud ”äärevare” läheduses paikneva poolelioleva töökojahoone seina ääres.

Foto 255. Postikoht nr 1, vaade SO-poolt.

Foto 256. Postikoht nr 1, SO-poolt.

Foto 257. Vaade oletatavale postikohale nr 2 W-poolt.

Foto 258. Vaade oletatavale postikohale nr 2 NW-poolt, näha NO-külg ja taamal võimalik postikoht nr 3.

Foto 259. Oletatav postikoht nr 3 S-poolt.

Foto 260. Oletatav postikoht nr 3 N-poolt.

Foto 261. Postikohad nr 1-3, vaade W-poolt.

Foto 262. Vaade võimalikele postikohtadele 4 ja 5 SO-poolt.

Foto 263. Oletatavad postikohad nr 4 ja 5, vaade O-poolt.

Foto 264. Lohu N-osa, III kiht, vaade S-poolt. Näha võimalikud postikohad 2-3 paremal ja 4-5 vasakul.

Foto 265. Äärevare kahe suure raudkivi vahel ruutudes 4-5/d (osalt e), kust saadi rohkesti luid ja sütt. Vaade S-poolt.

Foto 266. Kahe suure raudkivi vaheline ala ruutudes 4-5/d, kui osa kive on ära visatud. Keskel on näha söene laik läbimõõduga ca 20 cm, kus ka põlenud raudkivipuru. Hiljem selgus, et laik oli suurem.

Foto 267. Sama mis eelmine, kuid peale sügavamale puhastamist.

Foto 268. Vaade loomaluudele kaevandi keskosas ruutudes 9/h-g III kihi väljapuhastamise käigus, vaade S-poolt.

Foto 269. Vaade kaevandi W-poolmikule S-poolt.

Foto 270. Vaade kaevandi keskosale S-poolt.

Foto 271. Vaade kaevandi O-osale S-poolt.

Foto 272. Väga suurtest raudkividest vöönd ja n ö nurgakivi ruutudes 4-5/d, vaade SW-poolt.

Foto 273. Vaade ümbritsevale vööndile lohu S-piiril, W-poolt.

Foto 274. Ümbritsev vöönd kaevandi W-serval, vaade S-poolt.

Foto 275. Madalam väikeste paekividega vöönd (’renn’), mis saab alguse oletatavast postikohast nr 2. Näha ka suur kivi sellest teisel pool. Ruudud 9-10/e-f, vaade SW-poolt.

Foto 276. Lohust vahetult N-poole jäävad ruudud, vaade ülevalt SW-poolt. Vasakul suured kivid paelademe sees, paremal taga O-poolne väga suur raudkivi.

Foto 277. Ruudud lohust S-pool, vaade ülevalt W-poolt. Küljelt vaadatuna on näha kaks suurt kõrvuti raudkivi ümbritsevast vööndist väljapool, ruudu 9/b S-osas.

Foto 278. Tühik ümbritsevas kivivööndis ruutudes 5/c-d, kust leiti rohkesti luid, põlenud kive ja sütt. Kivivöönd keerab siinkohal O-suunas, teine kivivöönd fotol paremal, S-pool. Vaade SW-poolt.

Foto 279. Lohu S-poolmik, vaade W-poolt. Vasakul keskel oletatav postikoht nr 1. Paremal kivivöönd lohu piiril.

Foto 280. Lohu paelademega kaetud N-poolmik ja nõlvak, vaade SO-poolt. Vasakul näha selge kivirida, mis markeerib paelademe ja raudkivide lademe vahelist piiri lohu NW-osas.

Foto 281. Ruudud 7-8/h-i, vaade SW-poolt. Näha suured raudkivid kaevandi keskel kõrgemas osas, paelademe peal. Vasakul on jälgitav ümbritsevast kõrgem kividest kaar.

Foto 282. Vaade kaevandi keskosale OSO-poolt. Esiplaanil suured raudkivid, nende taga võimalik kiviring.

Foto 283. Kividest kaar kaevandi N-osas, mis võiks markeerida võimalikku N-poolset matmiskohta, vaade SO-poolt. Tiku nr on 10/l.

Foto 284. Vaade kaevandi O-osale N-poolt.

Foto 285. Vaade kaevandi keskosale N-poolt.

Foto 286. Vaade kaevandi W-osale N-poolt. Näha kõige selgemini säilinud osa ümbritsevast kivivööndist resp kiviaiast.

Foto 287. Kaevandi keskosa, vaade NNO-poolt. Tiku nr on 10/I.

Foto 288. Vaade ümbritsevale vööndile kaevandi W-servas, N-poolt.

Foto 289. Vaade NO-lohule NO-poolt. Suured raudkivid moodustavad justnagu nelinurga, mille sees jookseb ca O-W-suunaliselt madalate raudkivide rida, mille peal on veidi kaldu varisenud paeplaate.

Foto 290. Vaade NO-lohule NO-poolt.

Foto 291. NO-lohu NW-poolne osa, tagaplaanil paelademe laik, võimalik matmiskoht kaevandi N-osas, vaade NO-poolt.

Foto 292. Segase struktuuriga koht kaevandi keskosas, võimaliku kiviringi NO-sektor, paremal lõik võimalikust N-poolsest kivikaarest. Vaade NO-poolt. Tiku nr on 10/I.

Foto 293. Vaade kaevandi keskosa O-poolsemale suurele kivile NO-poolt. Selgelt on näha ka W-poolsem väga suur raudkivi, paelade ja kallak lohu suunas.

Foto 294. Ruudud 10-11/e-g, vaade N-poolt. Vasakul näha ’renn’ ja raudkivid sellest väljapool. Pildi keskosas olevad hõredad raudkivid väga suurest kivist S- ja O-poolon tõenäoliselt ümbritsevalt vööndilt paelademe peale varisenud.

Foto 295. Vaade lohu nõlvakule ja N-poolsele osale O-poolt, näha raudkivide rida.

Foto 296. Vöönd või ’renn’ ja sellest O-poole jäävraudkivide lade, vaade NW-poolt.

Foto 297. Ümbritsevas kivivööndis olev väga suur raudkivi ca ruudus 13/f ning sellelt libisenud paeplaadid, vaade S-poolt.

Foto 298. Tühik ümbritsevas kivivööndis kaevandi SO-serval, vaade SO-poolt.

Foto 299. Kiviaed Rõõsa mõisapargi ümber, korrastatud kujul. Selline võis näha välja ka Saunamäge ümbritsev kiviaed.

Foto 300. Rõõsa mõisat ümbritsev kiviaed korrastamata, osalt laialivalgunud osas.

Foto 542. Vaade kaevandi keskosale S-poolt V kihi väljapuhastamise ajal.

Foto 543. Kiviringkalme väljapuhastatud kujul, vaade O-poolt.

Foto 544. W-poolne ”sissepääs” V kihi väljapuhastamise ajal, vaade O-poolt.

Foto 545. Raudkividest V kihi äraviskamine ruututudes 5-6/h-j.

Foto 546. Samas, alumised raudkivid on ära visatud, vaade W-poolt.

Foto 547. Kaevandi keskosa, ca ruut (/h. Paeplaadid, mis moodustasid kõrgendiku. Vaade SO-st.

Foto 548. Luustik ruututudes 9-10/h-j ilmub nähtavale, vaade S-poolt. Luude epal olid horisontaalsed paeplaadid, mis pildil on juba eemaldatud.

Foto 549. Sama lähemalt.

Foto 550. Kõige suurem kivi kaevandi keskosas on nihutatud kohalt ca 0,5 m jagu. Näha selle alla olev kiht, vaade SW-poolt.

Foto 551. Ruudud 5-6/h-j, enam-vähem loodusliku tasapinnani välja puhastatult, vaade SO-poolt.

Foto 552. Luustiku väljapuhastamine, vaade NW-poolt.

Foto 553. Luustik, vaade So-poolt.

Foto 554. Luustik, vaade W-poolt.

Foto 555. Luustik, vaade Nw-poolt.

Foto 556. Vaade kaevandi N-osale NO-poolt. Näha “sissepääs” ja ümbritseva kiviaia tald, taga vasakul arvatav tulease ja keskosa suured raudkivid.

Foto 557. Vaade kaevandi N-osale NW-poolt. Kiviaia ots N-sissepääsu kõrval ees keskel.

Foto 558. NO-lohk, vaade NW-poolt.

Foto 559. N-sissepääs, vaade N-poolt.

Foto 560. NO-lohk ja ringmüüri alus kaevandi NO-osas, vaade NW-poolt.

Foto 561. Ringmüüri alus kaevandi O-osas ja väga suur O-W-suunaline raudkivi ca ruutudes 12-13/i. Vaade N-poolt.

Foto 562. Koht, kus III kihis oli tugevasti põlenud laik, vaade N-poolt.

Foto 563. VaadeN-sissepääsule, kust on eemaldatud paekivid, O-poolt.

Foto 564. Sama, vaade So-poolt.

Foto 565. Luustiku kolju välja puhastamine.

Foto 566. Luustik väljapuhastatud kujul.Näha ka suured kivid.

Foto 567. Luustik.

Foto 568. Luustiku rinnaosa.

Foto 569. Luustiku keskosa.

Foto 570. Luustiku jalaluud.

Foto 571. Kolju väljapuhastatud kujul.

Foto 572. Luustiku all olnud kivisillutis peale skeleti eemaldamist, vaade SW-st.

Foto 573. Loodusliku pinna väljapuhastamine kaevandi keskosas.

Foto 574. Looduslik pind kaevandi keskosas, luustikust O-pool.

Foto 575. Loodusliku pinna väljapuhastamine kaevandi keskosas, vaade S-poolt.

Foto 576. Kaevandi tasandamine ja viimaste kivide eemaldamine kopaga.

Foto 577. Saunamägi peale kaevamisi, vaade NW-st, Tuulingumäe kõrvalt.

SAUNAMÄE LEIUD
2012 - 2014

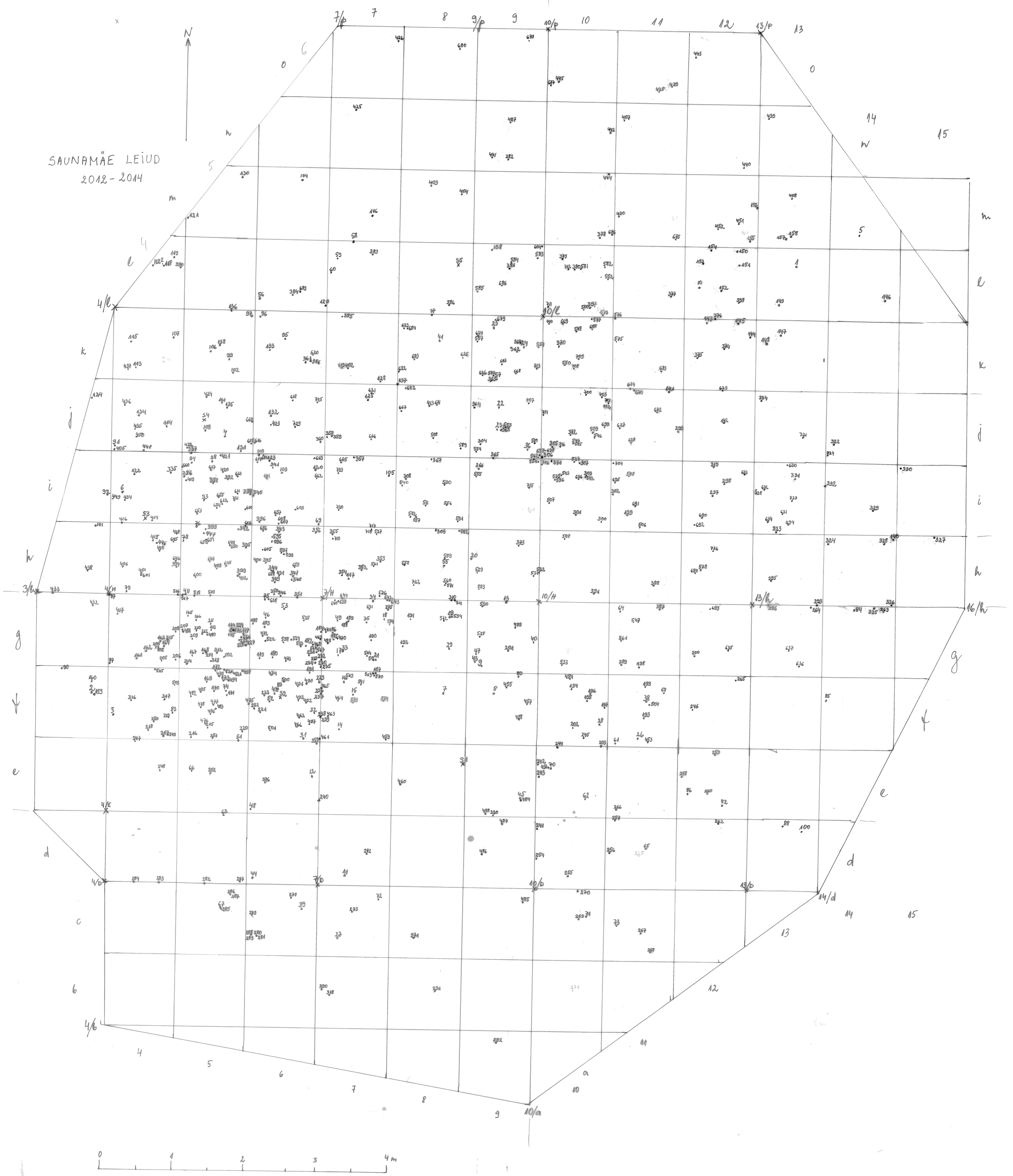

SAUNAMÄE 2012-14
LUUDEJPLAAN

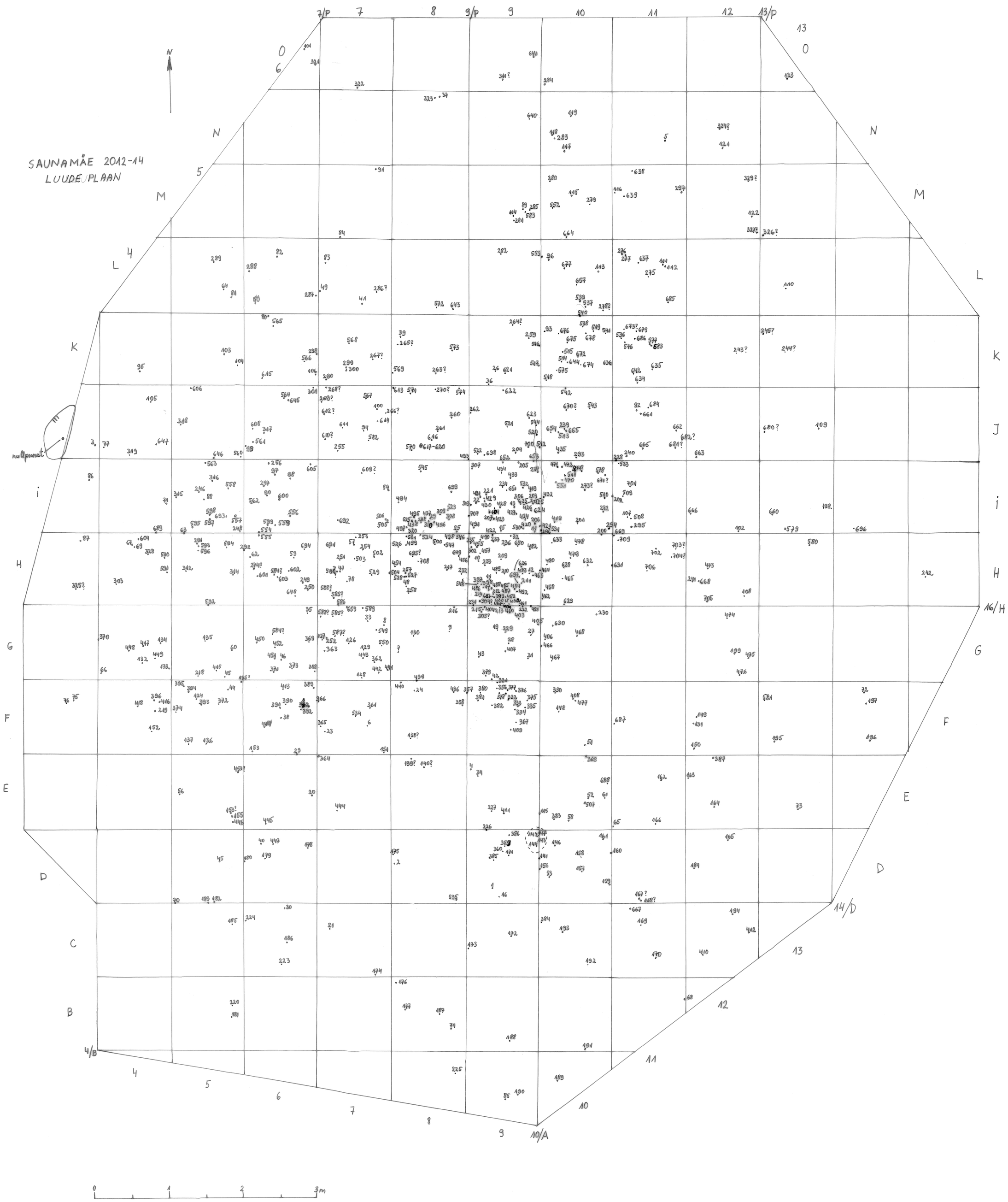

SAUNAMÄE 2012-14

II KIHT

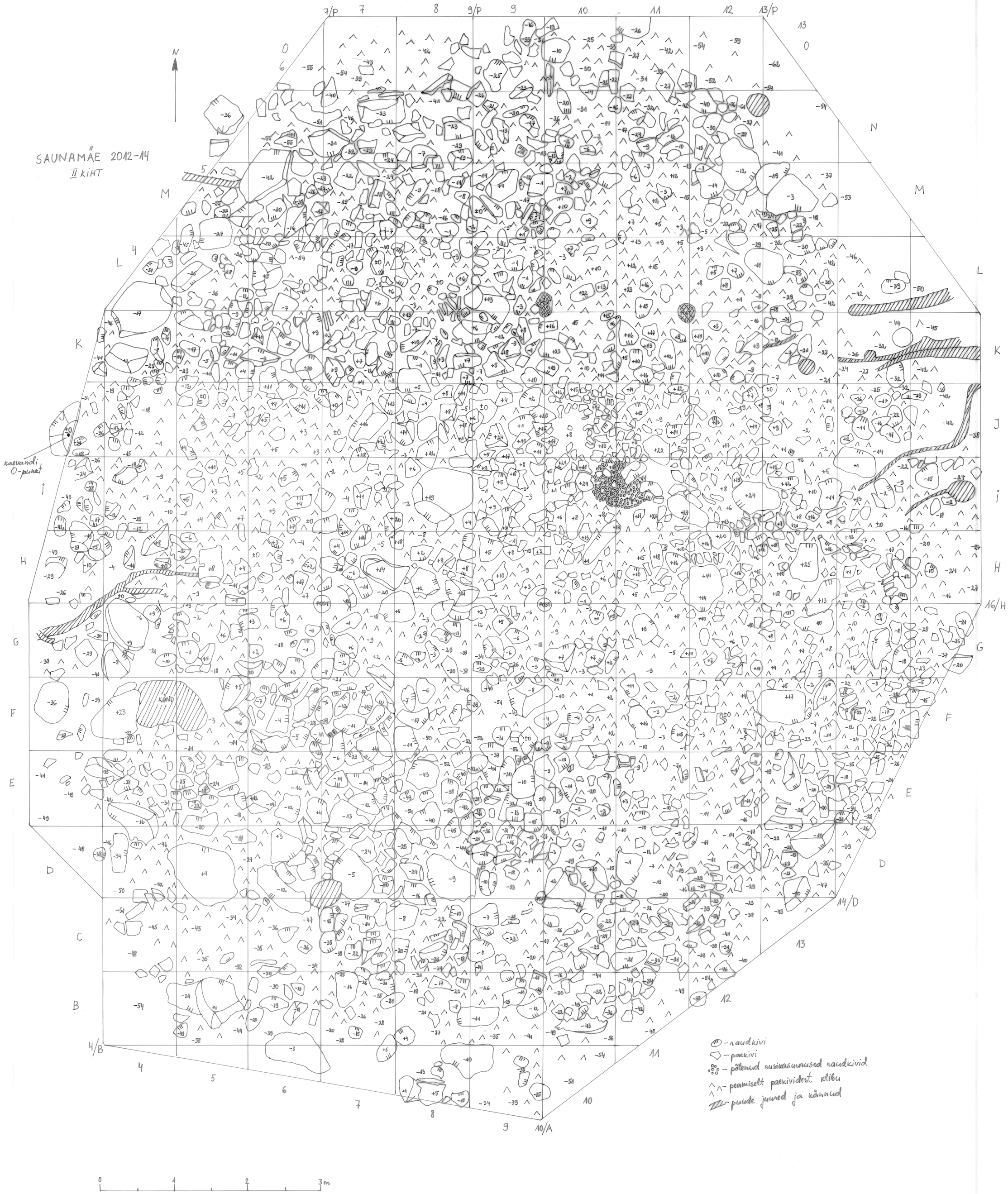

SAUNAMÄE 2012-14

III kiht

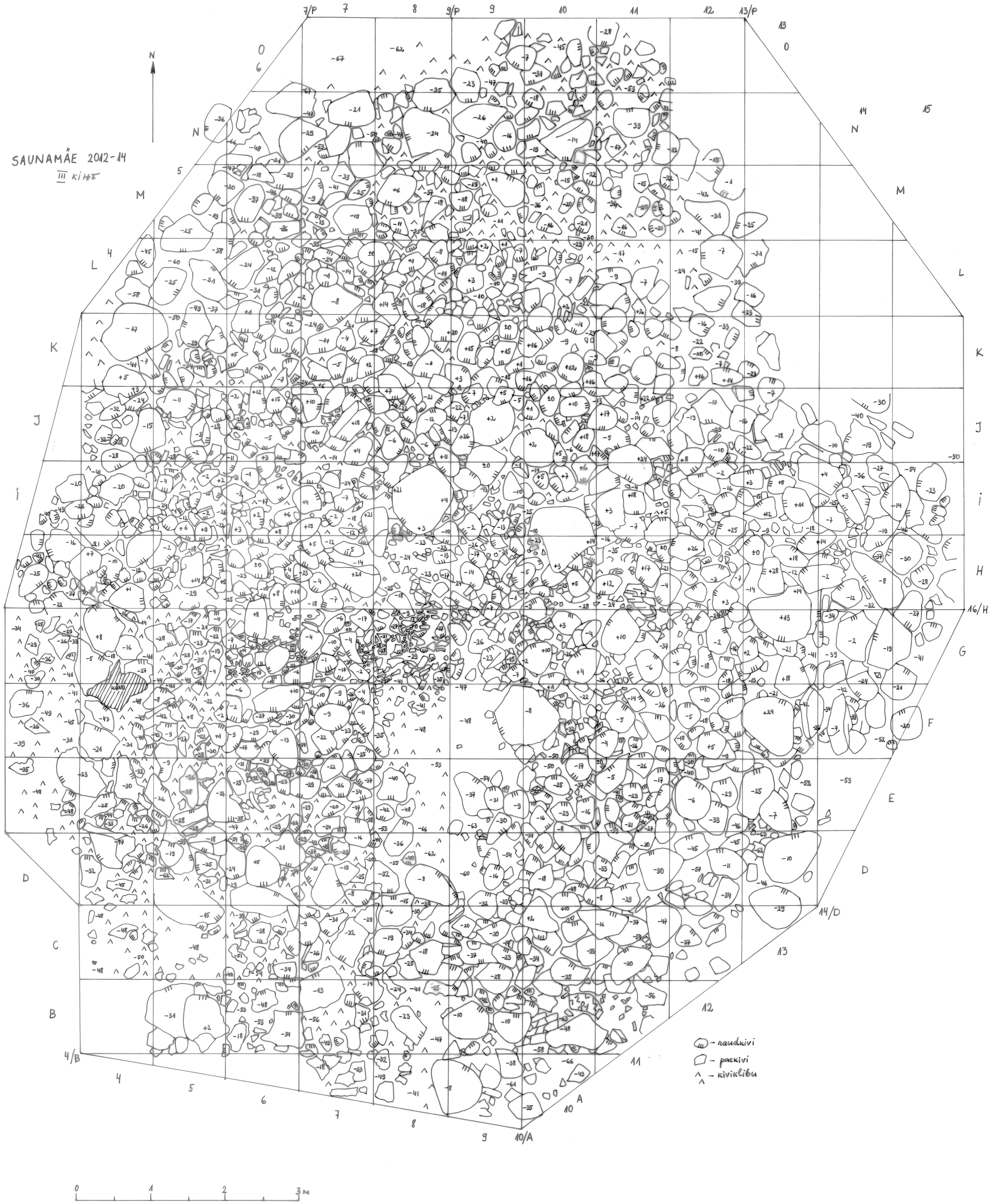

SAUNAMÄE 2012-14

IV KIHT

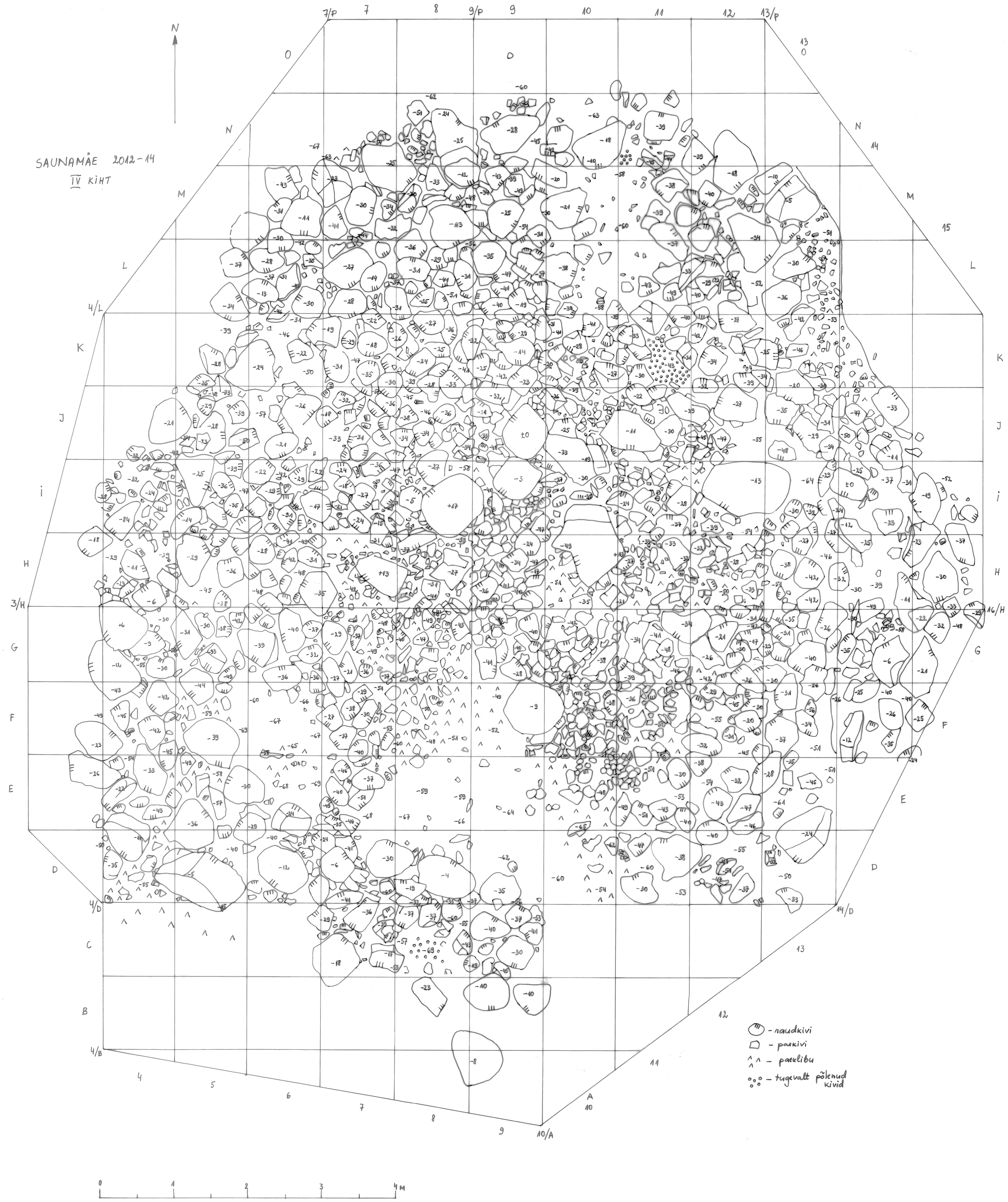

Poznań, 13-02-2014

Report

on C-14 dating in the Poznań Radiocarbon Laboratory

Customer: **Dr Lembi Lougas**
Institute of History
University of Tallinn
Rüütli 6
10130- Tallinn
Estonia

Job no.: 8050/13

Sample name	***Lab. no.***	***Age 14C***	***Remark***
Tonija L147	Poz-59588	**2430 ± 30 BP**	2.2%N 4.7%C, .08mgC
Tonija L234	Poz-59589	**2490 ± 30 BP**	2.0%N 5.4%C

Comments: Results of calibration of 14C dates enclosed

Head of the Laboratory

Prof. dr hab. Tomasz Goslar

Saunamäe L147 ja L234 – segamini inimluud struktuuri lõunaosa keskel, võimalike postikohtade lähikonnas

Results of calibration of 14C dates – order 8050/13.

Given are intervals of calendar age, where the true ages of the samples encompass with the probability of ca. 68% and ca. 95%. The calibration was made with the OxCal software.

OxCal v4.1.7 Bronk Ramsey (2010); r:5
Atmospheric data from Reimer et al (2009);
Tonija L147 R_Date(2430,30)
  68.2% probability
    716BC (8.1%) 695BC
    540BC (60.1%) 411BC
  95.4% probability
    750BC (18.9%) 687BC
    666BC (5.4%) 642BC
    592BC (71.0%) 403BC
Tonija L234 R_Date(2490,30)
  68.2% probability
    760BC (12.3%) 731BC
    692BC (3.6%) 683BC
    671BC (4.3%) 660BC
    652BC (48.0%) 544BC
  95.4% probability
    776BC (94.0%) 509BC
    438BC (1.4%) 420BC

POZNAN RADIOCARBON LABORATORY

Poznań, 09-06-2014

Report

on C-14 dating in the Poznań Radiocarbon Laboratory

Customer: **Dr Lembi Lougas**
Institute of History
University of Tallinn
Rüütli 6
10130- Tallinn
Estonia

Job no.: 8349/14

Sample name	*Lab. no.*	*Age 14C*	*Remark*
Saunamagi L215	Poz-61928	**1485 ± 30 BP**	4.5%N 14.5%C, 4%coll

Comments:

Head of the Laboratory

Prof. dr hab. Tomasz Goslar

Saunamäe L215 - loomaluu

Results of calibration of 14C dates – order 8349/14.

Given are intervals of calendar age, where the true ages of the samples encompass with the probability of ca. 68% and ca. 95%. The calibration was made with the OxCal software.

OxCal v4.2.3 Bronk Ramsey (2013); r:5
IntCal13 atmospheric curve (Reimer et al 2013)
Saunamagi L215 R_Date(1485,30)
68.2% probability
551AD (68.2%) 610AD
95.4% probability
474AD (1.2%) 485AD
536AD (94.2%) 646AD

Poznań, 19-01-2015

Report

on C-14 dating in the Poznań Radiocarbon Laboratory

Customer: **Dr Marika Mägi**
Institute of History
Tallinn University
Rüütli 6
10130- Tallinn
Estonia

Job no.: 9201/14

Sample name	***Lab. no.***	***Age 14C***	***Remark***
Saunamäe 1	Poz-67812	**2775 ± 35 BP**	3,0%N 10,7%C, 9,3% coll
Viidumäe 1	Poz-67813	**1260 ± 30 BP**	3,3%N 9,7%C, 10,1% coll

Comments: Resuklts of calibration of 14C dates enclosed

Head of the Laboratory

Prof. dr hab. Tomasz Goslar

Saunamäe luustiku analüüs (L697)

Results of calibration of 14C dates – order 9201/14.

Given are intervals of calendar age, where the true ages of the samples encompass with the probability of ca. 68% and ca. 95%. The calibration was made with the OxCal software.

OxCal v4.2.3 Bronk Ramsey (2013); r:5
IntCal13 atmospheric curve (Reimer et al 2013)
Saunamäe 1 R_Date(2775,35)
68.2% probability
976BC (55.7%) 893BC
875BC (12.5%) 850BC
95.4% probability
1005BC (95.4%) 836BC

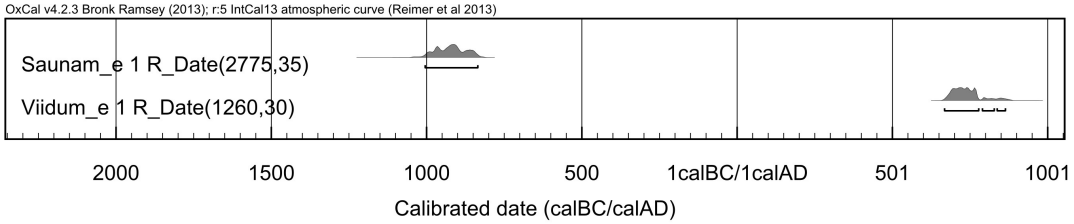
OxCal v4.2.3 Bronk Ramsey (2013); r:5 IntCal13 atmospheric curve (Reimer et al 2013)
Saunam_e 1 R_Date(2775,35)
Viidum_e 1 R_Date(1260,30)
2000
1500
1000
500
1calBC/1calAD
501
1001
Calibrated date (calBC/calAD)

Saunamäe luustiku määrang

Raili Allmäe, Tallinna ülikool

Single skeleton from Saunamäe

The burial contains single skeleton. The skeletal elements of all body parts were represented; however the bones were eroded and fragmentary in most cases. Noticeable is somewhat better preservation of the bones of right body side.
Biological sex and age death was determined according to common standards (Buikstra, Ubelaker 1994; White, Folkens 2000; Bass 2005; WEA 1980). The long bones (femur, tibia, humerus, etc), which are commonly used to estimate the body height were preserved only in fragments. The body stature of Saunamäe individual was assessed according to two regression formulas: first developed on the length of second metacarpal bone (Karaman et al 2007); and the second based on vertical diameter of femoral head (Giroux, Wescott 2008). It is important to note that every model developed on population very different from local one, can give us only rough estimations of stature. The body mass is calculated according to Ruff and co-workers (2012).

Results

Morphological traits were well observable on cranial bones, unfortunately the innominate bones were too fragmentary for sex determination. Based on morphological traits, including the size and robustity of the bones the biological sex of buried individual is male. The age at death of buried man is between twenty to thirty years.
The estimated body height of buried young man is approximately between 178-188 cm and body weight around 73 kg. The man demontrates high stature in comparison with other Late Bronze Age skeletal finds from Estonia and Latvia, where calculated average body height is around 170-172 cm (Mark 1962, Gerhards 2005).

References

Bass, W. 2005. *Human Osteology: A Laboratory and Field Manual.* Missouri Archaeological Society, Missouri.

Buikstra J. E., Ubelaker D. (Eds.)1994. Standards for Data Collection from Human Skeletal Remains: Proceedings of a Seminar at the Field Museum of Natural History. Arkansas Archaeological Survey Press, Fayetteville.

Gerhards, G. 2005. Secular variations in the body stature of the inhabitants of Latvia (7th millennium BC ・ 20th c. AD). Acta Medica Lituanica, 12, (1), 33−39.

Giroux, C. G., Wescott, D. J. 2008. Stature Estimation Based on Dimensions of the Bony Pelvis and Proximal Femur. Journal of Forensic Science 53, 1, 65-68.

Karaman, A., Teke, H., Günay, B., Do?an, B., Bilge, Y. 2007. Height Estimation Using Anthropometric Measurements On X-Rays Of Wrist And Metacarpal Bones. The Internet Journal of Biological Anthropology, 2, (1). https://ispub.com/IJBA/2/1/4602 Accessed 31.03.2015

Mark, K. 1962. Kaberla klmistu antropoloogiline aines. - Moora, H. (ed.) Muistsed kalmed ja aarded. ETA Ajaloo Instituut, Tallinn, 169-181.

Ruff, C. B., Holt, B. M., Niskanen, M., Slad駝, V., Berner, M., Garofalo, E., Garvin, H.M., Hora, M., Maijanen, H., Niinim臾i, S.,Kati Salo, K.,Schuplerová, E., Dannielle Tompkins, D. 2012. Stature and Body Mass Estimation From Skeletal Remains in the European Holocene. American Journal of Physical Anthropology, 148, 601・617 .

WEA 1980=Recommendations 1980. Workshop of European anthropologists, “Recommendations for Age and Sex Diagnoses of Skeletons.” Journal of Human Evolution, 9, 517–549.

White, T. D., Folkens, P.A. 2000. Human Osteology. 2nd edition. Academic Press, San Diego CA.

Kokkuvõte

Saunamäelt leitud üksiku skeleti uurimisel leiti, et tegemist on 20-30 aastase mehe luuliste säilmetega. Mehe arvutuslik kehapikkus teise kämblaluu põhjal on 188 cm; reieluu pea diameetri põhjal on kehapikkus on 178 cm ja kehakaal 73 kg. Mehe kehapikkust võib pidada suureks võrreldes teiste Eesti ja Läti hilispronkisaegsete skeletileidudega, kus arvutuslik kehapikkus jääb tavaliselt 170-172 cm vahele.

Tartu Ülikool
Filosoofiateaduskond
Ajaloo ja arheoloogia instituut
Arheoloogia osakond

Aruanne arheoloogilistest kaevamistest Saare maakonnas Valjala vallas Põllukülas Saunamäel (reg nr 12 751) 15.-22. juuli 2014

Mihkel Hurt

Tartu 2015

Arheoloogiliste uuringute aruande vorm nr 1.

		Loa number:
Mälestise nimetus / uuringu objekt:	Tõnija Saunamägi / Tuulingumäe II kalme	Registrinumber: 12751
Aadress (uuringu objekti asukoht): Saare maakond, Valjala vald, Põllukula, Kummi		
Koordinaadid:		

Uuringute eesmärk ja kokkuvõte:

Mälestise N-poolses servas väljasopistuva kõrguna vööndi avamine ja võimalike konstruktsioonide kindlaks tegemine. Selgus, et konstruktsiooni real polnud. Leidusid kogunes 7 ühikut.

Tehtud/tellitud **analüüsid ja dateeringud**:

- ☐ ^{14}C
- ☐ dendro
- ☐ luu
- ☐ muu

Välitööde juhataja ja asutus:	Üldjuhataja Marika Mägi, TLÜ AI
Toimumisaeg:	15.-22.07.2014
Tööde tellija:	TLÜ
Kaevandi või uuritud ala pindala:	9,5 m²
Leiud (peanumber):	AI 7129

Märkused:

Kaevamiste abijuhataja oli Mikkel Hurt TÜ-st.

Kuupäev

Allkiri

Sisukord

Sissejuhatus 1

Metoodika 1

Leidude säilitamine 2

I PÄEV 15.07.2014, teisipäev 3

II PÄEV 16.07, kolmapäev 3

III PÄEV 17.07, neljapäev 3

IV PÄEV 18.07, reede 4

V PÄEV 21.07, esmaspäev 4

VI PÄEV 22.07, teisipäev 4

Kokkuvõte 5

Lisa 1. Leiunimekiri 6

Lisa 2. Fotod 7

Lisa 3. Joonised 9

Sissejuhatus

2014. aasta 15.-22. juulil teostasid Saaremaal Valjala vallas Põllukülas (endisaegse haldus-jaotuse järgi Tõnijal) Tallinna Ülikooli Ajaloo Instituudi vanemteadur Marika Mägi üldjuhina ja Tartu Ülikooli arheoloogia eriala magistrant Mihkel Hurt (käesoleva aruande autor) praktika korras arheoloogilise väljakaevamise. Uuringuobjektiks oli eel- ja varaviikingiajal (6.-10. saj) eksisteerinud kultusrajatise kaitsealune kalmet meenutav kivivare, mis paiknes Tõnija-Rõõsa teest umbes 40 m lõunas, sellest SO suunal hargneva väiksema tee ääres. Vahetult objekti kõrval paikneb Tuulingumäe talu hoonetekompleks (Kummi maaüksus; katastrikood 85801:002:-0445). Tegu on lähema piirkonna kõige kõrgema kohaga. SW suunas, kuhu jääb Hiiepõldude nimeline ala, maapind kergelt tõuseb, ülejäänud suundades aga langeb pikkamisi. NE suunas vahetus läheduses asub suur tarandkalme Tuulingumäe I (registrinumbriga 12 750). Põhiplaanilt on Saunamäe näol tegu olnud enne väljakaevamiste läbiviimist ümardatud nurkadega rombi kujulise pae- ja raudkivide lademega, mille pikkus SE-NW suunal oli 16 m ja NE-SW suunal 14 m, kõrgus 0,7-0,8 m. Mälestist oli varasemal aegadel rikutud hoonete ja tee ehitusega.[1]

Kultuurimälestiste riiklikus registris on objekt (Tuulingumäe II) kalme nime all registrinumbriga 12 751 (vana registrinumber 771).[2]

Põhiosal objektil (edaspidi *suur kaevand*) teostas kaevamisi Marika Mägi. Tema juhtimisel olid samal objektil toimunud väljakaevamised juba 23.07-10.08.2012 ja 22.07.-10.08.2013. Tegu oli probleemkaevamistega, mille eesmärgiks oli välja selgitada rajatise kivikonstruktsioonide asend ja olemus ning selle põhjal teha järeldusi selle kohta, mis funktsiooni objekt minevikus on täitnud ja millised sündmused seal on aset leidnud. Kaevamiste rahastajaks oli Tallinna Ülikooli Ajaloo Instituut. Vastavalt kavale on objekt nüüdseks täielikult läbi kaevatud.

Mulle eraldas M. Mägi praktika teostamiseks mälestise N-poolse kõrgema servaala, mis peaaegu ulatus välja teeni. Minu kaevandi laius oli 2 m ning küljepikkused 4 m ja 5 m. Kaevandi pindalaks oli seega 9,5 m^2. Koordinaadid [puudu]. Abiliseks-kaevajaks oli ajavahemikus 15.-19. juulil Tartu Ülikooli üliõpilane Mikk Tali.

Kaevamine toimus ainult tööpäevadel, laupäev-pühapäev oli vaba aeg. Tööpäev algas ametlikult kell 09.00 ja kestis kuni 17.00 (pausiga lõuna ajal).

Metoodika

Suur kaevand oli tikutatud M. Mägi poolt S-N suunaliselt ruutudeks mõõtudega 1x1 m. Ruutude nimetused on numbrid vasakult paremale (X telg) ja alfabeedi tähed alt üles (Y telg). Olemasoleva süsteemi baasilt lähtudes tikutasin ma oma tulevase kaevandi ala. Et kaevandi nurgad saaksid olema võimalikult täisnurksed, siis tarvitades kahte mõõdulinti, rakendasime Pythagorase teoreemi põhist kolmnurga meetodit. Kaevamine toimus ühetaolise koostise ja struktuuriga kihtide kaupa. Kihid puhastasime välja kühvlite ja harjadega, mulla sõelusime läbi rippsõelaga (v.a segatud pinnas), mille silma suurus oli 0,25 cm^2. Erinevad kihid said ka pildistatud ja II kihist sai ka millimeetripaberile joonis tehtud. Kaevandi kihtide, samuti leidude kõrgused said sissemõõdetud nivelliiriga. Reeperiks oli põhiobjekti W-servas paiknenud kivi

[1] Kultuurimälestite Riiklik Register: http://register.muinas.ee/public.php?menuID=monument&action=view&id=12751 [vaadatud 06.01.2014]
[2] *Op. cit.*

(vt. suure kaevandi plaanid). Leidude asendid horisontaalpinnal mõõtsime sisse mõõdulindiga tikkudest 7p ja 12 p. Elektroonilisel meetodil leidude koordinaatide määramist ei toimunud.

Leidude säilitamine

Leide säilitatakse TLÜ Ajaloo Instituudis peanumbri AI 7129 all.

I PÄEV 15.07.2014, teisipäev

Ruudud 7r, 8r, osalt ka 9r – sinnani ulatus lahtiste maa- ja paekivide lasu, suuruselt väikestest keskmisteni, kõik ühe inimese jõul teisaldatavad. Need kivid olid välja visatud suurest kaevandist. Osaliselt oli kivihunnik kaetud hiljem peale kantud mullaga. Kivid teisaldatud, panime paika kaevandi piirid. Et nurgad oleksid täisnurgad kasutasime Pythagorase teoreemi. Eemaldasime mättakihi (ent seal, kuhu oli ulatunud kivilasu, mättakihti polnudki). Mõlemast äärmisest E-poolsest otsaruudust tuli mättakihi alt sütt päevavalgele. Ka N-poolsetest ruutudest. Kõik see aines oli nüüdiaegset päritolu.

II PÄEV 16.07, kolmapäev

Töö algus umbes kell 09:35. Jätkasime **I kivikihi** väljapuhastamisega. Ruutudest 8r-11r ja 10p-11p leidsime sütt, rauatööjäätmeid, klaasi, plekitükikesi, kusjuures ruutudest 10r-11r tuli plekki palju. Ruudust 9p kivide pealt tuli samuti plekki.

Leiud. Reeper: 0=96 cm. Leid M1 – põlenud luu ruudu 11r alumisest servast; nivell 156.

III PÄEV 17.07, neljapäev

Esmalt eelmise päeva leiu M1 sissemõõtmine mõõdulindiga: 4,75 m tikust 7p; 1,26 m tikust 12p. Puukännu sissemõõtmine: 3,93 m tikust 7p; 1,45 m tikust 12p

I kihi kirjeldus. Paljandus puutumatu kivilade. Kiviladet katnud ja ümbritsenud mullakiht sisaldas aga küllaldaselt hilisemat materjali, pms kaevandi äärealal. Puudusid jäljed, et kive oleks hilisemal ajal juurde lisatud või siis eemaldatud. Enamuses moodustas I kihi 10-15 cm läbimõõduga paekivide lade. Kuna kiht oli väga homogeenne, polnud otstarbekas seda joonistada, piirdusime vaid pildistamise (vt Foto 1) ja nivelleerimisega (vt Tabel 1 ja Joon 1). Ruudu 11p vasakusse alumisse nurka 24 cm kaugusele ulatus poolenisti üks suurem raudkivi, mille kogupikkus oli 55 cm, laius 48 cm. Ruudu 9r paremas servas ulatus kivilademest välja üksiku suurema raudkivi tipp. Ruutu 11r ulatus kivilade kõige vähem, täidetud oli vaid vasak nurk. Äärmistes külgruutudes oli lademe ääreala. Lasu kõrgeim osa oli ruudus 9p, mujal see laskus.

I	II	III	I	II	III	I	II	III	I	II	III
N1	166	-65	N12	147	-46	N23	135	-34	N34	144	-43
N2	167	-66	N13	128	-27	N24	132	-31	N35	140	-39
N3	167,5	-66,5	N14	135	-34	N25	130	-29	N36	138	-37
N4	154	-53	N15	124	-23	N26	128	-27	N37	136	-35
N5	138	-37	N16	129	-28	N27	127	-26	N38	163	-62
N6	155	-54	N17	146	-45	N28	150	-49	N39	160	-59
N7	139	-38	N18	142	-41	N29	163	-62	N40	165	-64
N8	135	-34	N19	143	-42	N30	160	-59	N41	157	-56
N9	153	-52	N20	138	-37	N31	151	-50	N42	147	-46
N10	163	-62	N21	136	-35	N32	141	-40	N43	154	-53
N11	162	-61	N22	138	-37	N33	146	-45			

Tabel 1. Kaevandi nivelleerimise tulemused. Reeper: 0 on 101.
I – punkt, II – nivellimõõt (cm), III – suhteline kõrgus (cm).

Pärast I kihi nivelleerimist ja pildistamist algas **II kihi** avamine. Ruudust 7p leidsime selle käigus põlenud kivi tükikese; ruudu 9p parempoolsest servast põlenud kivi.

Lademe N- ja W-poolsed äärmised tipud jäid kaevandi piiridest välja. W-poolses otsas olid sel kohal ehitusmaterjalid. Kuhjatise E-külg laskus järsemalt, kui W-külg. Kuhja E-poolsel küljel oli kasvanud kaks puud (mida tõendasid väikesed kännud).

IV PÄEV 18.07, reede

II kihi kirjeldus. Nagu ilmnes, koosnes see suurematest üksteise suhtes üsna hõredalt paiknevatest paekivikakamakatest. Ajapuudusel sel päeval joonistamist-mõõdistamist ei alustanud, üksnes pildistasin (vt Foto 2). Sõelalt metallnööp (pärit kas ruudust 7r või 8r). Ruudu 9r ja 10r piirilt leidsime põlenud kivi puru. Ruudust 9p tuli kiletükk; ruudust 10p põlenud kivi; ruudust 10p luutükk (leid M2); ruudust 7p loomahammas (leid M3).

Leidude nivelleerimine. Reeper 0=97. Leid M2=153, leid M3=163.

V PÄEV 21.07, esmaspäev

19.-20. juuli oli nädalavahetus, tööd ei toimunud. Töö jätkus esmaspäeval 21. juulil.

Tõmbasin kaevandile nööriga peale ruudud ja joonistasin millimeetripaberile üles suuremad, ∅ 20-30 cm, kivid (vt Joon 2). Kive oli põhiliselt ainult ruutudes 8p ja 9p. Vähemal määral ruutudes 7p, 8r, 9r, 10p. Täiesti kivideta ruut oli 11r. Ülejäänud ruutudesse (7r, 10r, 11p) ulatusid naaberruutudest maksimaalselt paar-kolm kivi. Enamjaolt oli tegu paekividega. Raudkive oli ruutudes 7p (1 suurematsorti), 8p (2 keskmise suurusega), 9r (1 suurem), 10p (1 keskmise suurusega), ruutu 11p ulatus poolenisti ruudust 11o (1 suurem). Väiksemaid kive üles ei joonistanud, need märkisin plaanile tingmärkidega. Kõik väiksemad kivid pea eranditult olid paekivid. Vaid ruudu 8p vasakus allnurgas oli üks väike raudkivi. Kaevand sai ka pildistatud (vt Foto 2). Püstised kivid (ehk külili kivid): kaevandi 8r ja 9r piiril (144), 9p allservas. Kaldu kivid: 8p allservas, 8p ülaservas, 9r all paremas nurgas, 9p ülaosas (156), 8p paremas allnurgas.

Leid M4 – luu, mis leidus ruudu 8p all paremast nurgas; M5 – keraamika, sõelalt, ruutu raske öelda, igatahes mitte neli parempoolsest ruutu.

VI PÄEV 22.07, teisipäev

Toimus kaevandi ala tasandamine: liigse mulla ja järelejäänud kivide eemaldamine. Paljandus looduslik aluspinnas, mis kujutas endast puutumatut mullakihti (vt Foto 3). Leid M6 – suur (hobuse?) hammas, ruudu 9r paremast ülanurgast, tikust 12p ca 2,73m, tikust 7p ca 3,43 m. Leid M7 – ruudu 10r vasakust ülanurgast kännu alt luutükk, tikust 12p ca 2,54m, tikust 7p ca 3,63 m.

Nivelleerimine. Reeper 0=108. M4=168; M6=167; M7=169.

Kokkuvõte

Tõnija Saunamäe N-poolse kõrgema servavööndi lahtikaevamised kestsid kuus päeva. Töö eesmärk oli kindlaks teha võimalikku konstruktsioonijäänust. Nagu töö tulemusel selgus, konstruktsiooni selles kohas ei ole olnud. Servamoodustis oli minevikus tekkinud nähtavasti põhiobjekti laialilagunemise tulemusena; sealt siis ka leiumaterjal. Leide tuli kogu kaevandi peale kokku 7 numbrit, enamjaolt on tegu luuleidudega.

Lisa 1. Leiunimekiri

I – leiu tähis; II – leiu olemus; III – suhteline kõrgus (cm); IV – asukohaandmed.

I	II	III	IV
M1	Põlenud luu tükk, kõrgus	-60	I kihi pealt; ruudu 11r alumisest servast
M2	Luutükk	-56	II kihist; ruudust 10p
M3	Loomahammas	-66	II kihist; ruudust 7p
M4	Luutükk	-60	II kihist; ruudu 8p alt paremast nurgas
M5	Keraamikakild	---	II kihist; sõelalt
M6	Suur (hobuse?) hammas	-59	II kihi alt; ruudu 9r paremast ülanurgast
M7	Luutükk	-61	II kihi alt; ruudu 10r vasakust ülanurgast kännu alt

Lisa 2. Fotod

Foto 1. Vaade kaevandile (I kiht) N-poolt III päeval (17.07.14). Foto Mihkel Hurt.

Foto 2. Vaade kaevandile (II kiht) N-poolt V päeval (21.07.14). Foto M. Hurt.

Foto 3. Vaade lõpetatud kaevandile N-poolt VI päeval (22.07.14). Foto M. Hurt.

Foto 5. Töö suures kaevandis VI päeval (22.07.2014). Vaade W-poolt. Foto M. Hurt.

Lisa 3. Joonised

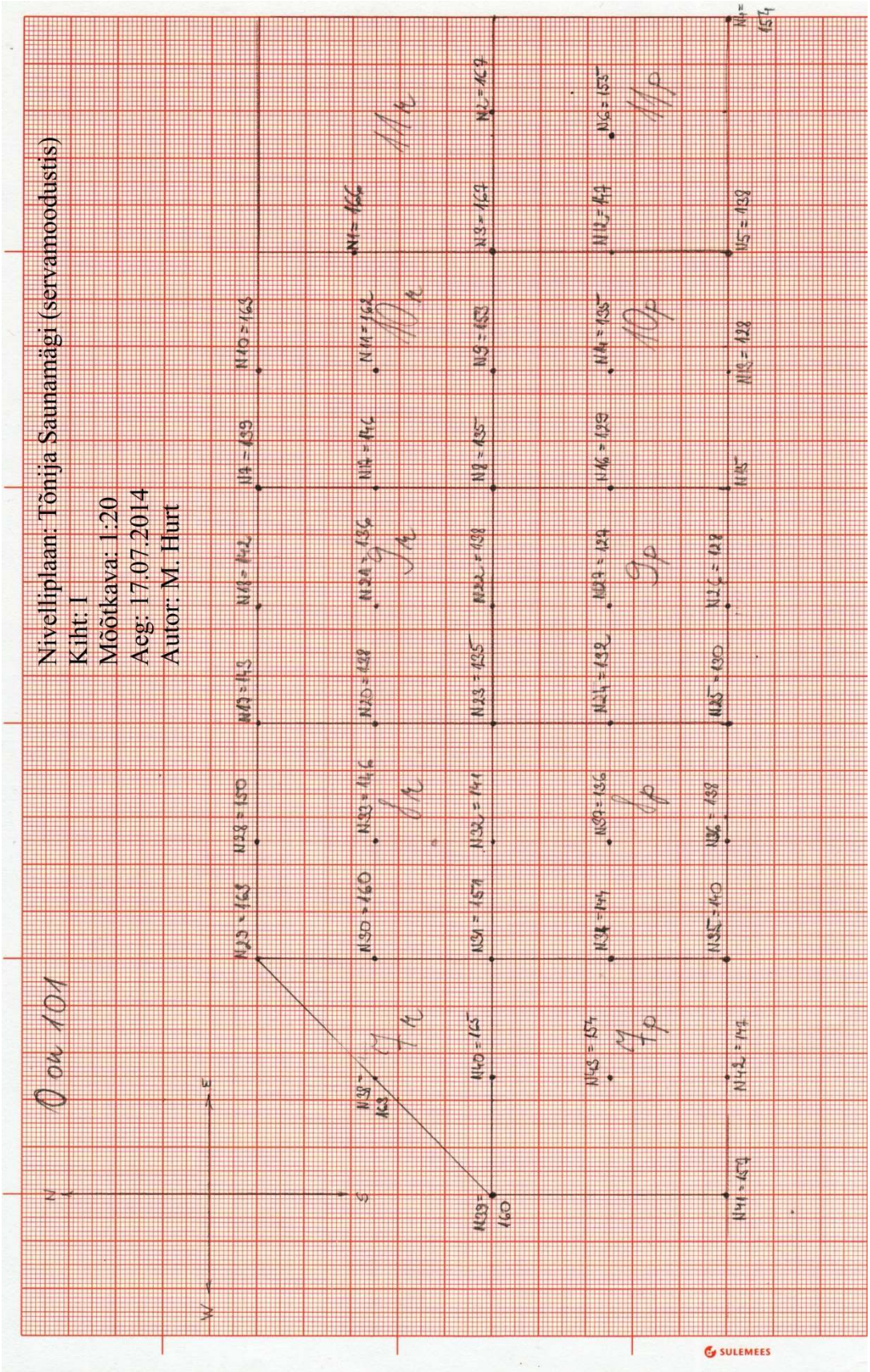

Joonis 1. Kaevandi I kihi nivelliplaan.Punktide kõrgused vt Tabel 1 lk 3.

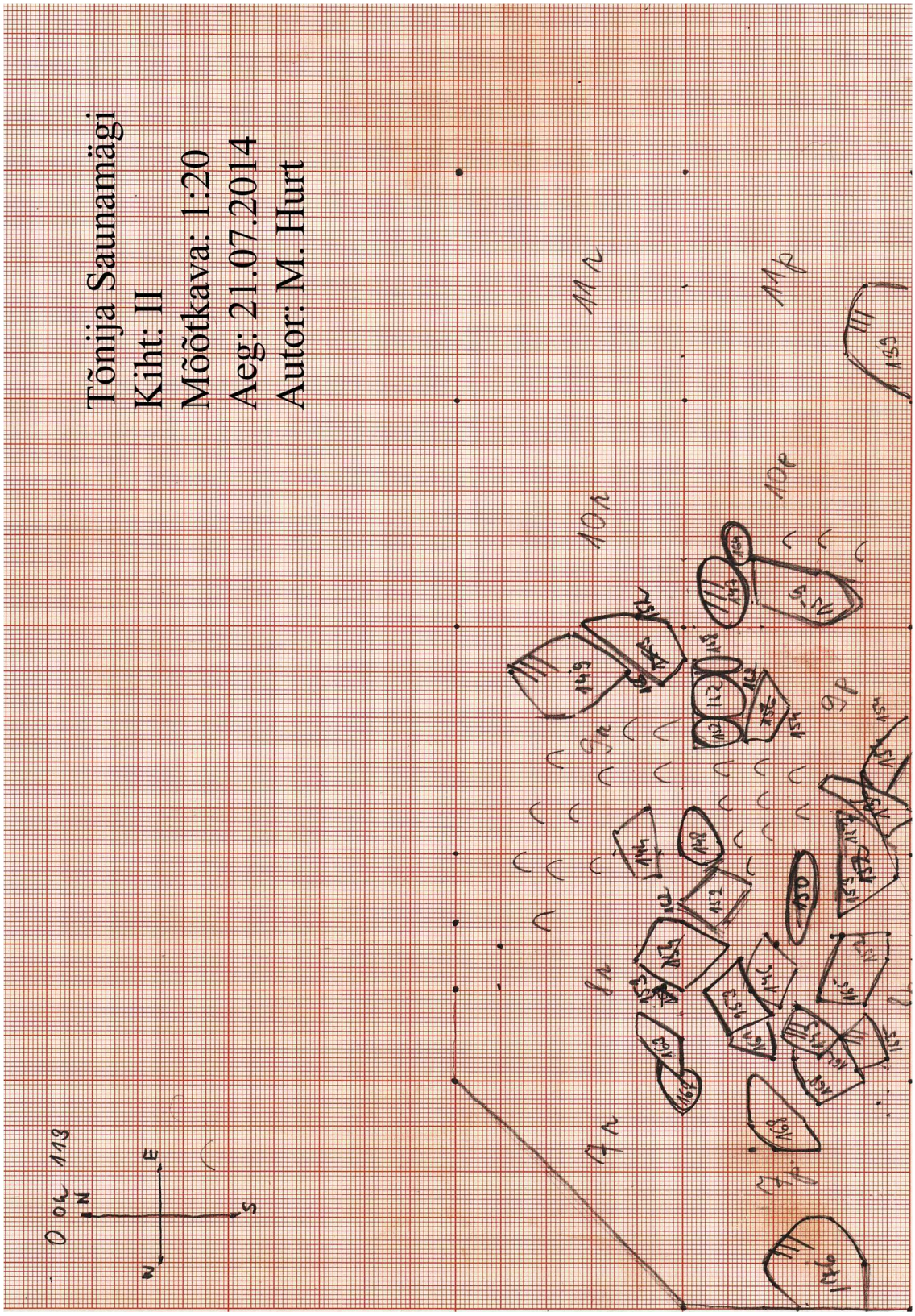

Joonis 2. Kaevandi II kihi plaan. Kriipsukestega on tähistatud raudkivid; kaarekestega väiksemate paekivide esinemine. Kividele on märgitud nivellimõõdud.